

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KIRSAL YERLEŞİM ALANLARINDA GÖL ETKİLERİNİN İNCELENMESİ:
BEYŞEHİR GÖLKAŞI MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

Burcu İNCER

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Ocak 2023**

KIRSAL YERLEŞİM ALANLARINDA GÖL ETKİLERİNİN İNCELENMESİ:
BEYŞEHİR GÖLKAŞI MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Burcu İNCER

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kerim ÇINAR

Konya
Ocak 2023

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans/Doktora tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

☐ Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay en fazla 6 ay ertelenmiştir.²

☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

17 Ocak 2023

Burcu İNCER

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Prof. Dr. Kerim ÇINAR danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez/proje çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez/proje çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin/projemimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

17 Ocak 2023

Burcu İNCER

Eşime ve aileme...

TEŞEKKÜR

Çalışma sürecinde bilgileri ile çalışmalarına ışık tutan, kırsal mimari çalışmalara beni yönlendiren, çalışmamın şekillenmesinde ve sonuçlanmasında katkısı büyük olan tez danışmanım Prof. Dr. Kerim ÇINAR’a teşekkürlerimi sunarım.

Literatür araştırması kısmında benden arşivini esirgemeyerek çalışmamın şekillenmesi konusunda bana yardımcı olan, çalışmamın takibini yaparak bana her daim destek olan çok kıymetli sayın Prof.Dr. Haşim KARPUZ’a, teşekkürü bir borç bilirim.

Alan araştırması sırasında misafirperverlikleri, her türlü yardımları ve röportajlarıma ilgiyle katılan sayın Gölkaşı Mahallesi sakinlerine ve Gölkaşı Mahallesi ile ilgili benimle paylaştıkları tüm veriler için Beyşehir Belediyesi ve çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Tezin hazırlanma aşamasında her konuda yardımına koşan, hiçbir sorumu geri çevirmeyerek bana her anlamda destek olan kıymetli hocalarım, Ayşenur DAĞ GÜRCAN, Fatmanur BACAK ve Büşra Yılmaz ERDOĞAN’a destekleri ve yardımları için sonsuz teşekkür ederim.

Tez yazım aşamasında sürekli olarak fikir alışverişinde bulunduğum, bana hem akademik hem de psikolojik olarak desteğini her zaman hissettiren çok değerli arkadaşlarım Gülnihal UĞUR, Selin KILIÇ DEDE, Ayşe TÜZÜN GÜNER, Esra ÖZTURHAN DİKİCİ’ye çok teşekkür ederim.

KTO Karatay Üniversitesi’nde mimarlık ve iç mimarlık bölümlerinde görev yapan kıymetli hocalarım ve tüm çalışma arkadaşlarıma en içten dileklerle teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her zaman desteğiyle yanımda olan çok kıymetli annem Nesrin ÖTEN’e ve babam Mehmet Güven ÖTEN’e sonsuz teşekkür ederim. Tanıdığım günden beri annem ve babamdan farksız gördüğüm, bu süreçte ve hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen sevgili kayınvalidem Havva İNCER ve kayınpederim İsmail İNCER’e anlayışlarından ve sağladıkları kolaylıklardan ötürü en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Ve son olarak en özel teşekkürümü sebepleri saymakla bitmeyecek olan; sadece tez yazım sürecinde değil, yıllardır her an yanımda olan, hayattaki her zaman en büyük destekçim, hayat arkadaşım, meslektaşım, eşim Muhammet Ömer İNCER’e ediyorum.

17 Ocak 2023

Burcu İNCER

ÖZET

Burcu İNCER

KIRSAL YERLEŞİM ALANLARINDA GÖL ETKİLERİNİN İNCELENMESİ: BEYŞEHİR GÖLKAŞI MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2023

Kırsal mimari, yerel iklim koşulları, çevresel etkenler, mevcut malzemeler, basit inşaat teknikleri, yaşam tarzları, gelenekler ve belirli bir bölgenin sosyoekonomik koşullarının birleşiminin bir bütünüdür. Ülkemizde sulak alan kıyısı bulunan kırsal alanlar, en çok göl çevrelerinde yer almaktadır. Bu bağlamda göller ile kırsal alanların ilişkisi incelenmiş ve göllerin kırsal mimariye olan etkileri değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada kırsal mimari bakımından özgün değerlere sahip olan Gölkaşı Mahallesi'nin belgelenmesi ve Beyşehir Gölü'nün bu mahalle üzerindeki mimari etkilerini incelemek amaçlanmıştır.

Gölkaşı Mahallesi, sınırları içerisinde yeni ve eski olmak üzere iki farklı yerleşim merkezine sahiptir. Eski yerleşim merkezi göl ile doğrudan ilişkili iken, yeni yerleşim merkezi göl ile dolaylı olarak ilişki içerisinde. Bu sebeple hem aynı mahalle sınırları içerisinde yeni ve eski yerleşim merkezlerini mimari açıdan incelemek hem de bu yerleşim alanlarının göl ile ilişkilerini "karşılaştırma" yöntemi ile değerlendirmek için çalışma alanı olarak Gölkaşı Mahallesi seçilmiştir.

Beyşehir Belediyesi'nden alınan altlık haritalar üzerine çevresel ve yapısal analizler yapılmıştır. Eski yerleşim merkezinde 5, yeni yerleşim merkezinde ise 3 adet olmak üzere konutun rölöveleri alınmış, fotoğrafları çekilmiş ve "görsel belgeleme" yöntemi ile bu yapılar detaylı şekilde incelenmiştir. Her iki yerleşim merkezinde yer alan konutlar için plan tipolojileri, cephesel özellikleri, yapım sistemleri, malzeme kullanımları, yapı elemanları incelenmiştir. Tüm bu mimari özellikler yeni ve eski Gölkaşı yerleşimlerinde karşılaştırılmıştır. Elde edilen veriler neticesinde Beyşehir Gölü'nün bu yerleşim merkezleri üzerine mimari yansımaları değerlendirilmiş ve gölün önemli ölçüde mimariye olan etkilerine yönelik tespitler bulgular kısmında ifade edilmiştir. Son olarak Gölkaşı Mahallesi kırsal mimarisi üzerine fiziksel bir değerlendirme yapılmış ve bu yerleşimin korunmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Kırsal mimari, Beyşehir kırsal mimarisi, Gölkaşı Mahallesi, göl ve mimari

ABSTRACT

Burcu İNCER

INVESTIGATION OF LAKE IMPACTS IN RURAL SETTLEMENTS: THE CASE OF BEYŞEHİR GÖLKAŞI NEIGHBORHOOD

Master's Thesis

Konya, 2023

Rural architecture is a combination of local climatic conditions, operation, available materials, simple construction, lifestyles, traditions and socioeconomic conditions of a particular region. Rural areas, parts of which have wetland shores, are mostly located around lakes. In this context, the relationship between lakes and rural neighborhoods has been examined and the effects of lakes on rural architecture.

Documenting the Gölkaşı, which has the unique values of this rural architecture, and observing the architectural examples of Beyşehir Lake on this neighborhood.

Gölkaşı Neighborhood has two different settlements within its walls, new and old. While the old settlement is directly near the lake, the new settlement is in contact with the lake as its location. Gölkaşı Neighborhood was chosen as the study area for both the architectural examination of the new and old settlements within the borders of the same neighborhood and the expansion of these ends by the method of "comparison" with the lake and road leading to this settlement.

Compatibility and compatibility analyzes were carried out on the base maps obtained from Beyşehir Municipality. The surveys of the old settlements, 5 of the old settlements and 3 of the new settlements, were taken, photographs were taken and these structures were described in detail with the "visual documentation" method. It shows the plan typologies, façade features, construction systems, material usage, and building elements for the houses located in both settlements. All these architectural features were compared in the new and old Gölkaşı settlements. The architectural reflections of the obtained regions on these centers of Beyşehir Lake have been evaluated and expressed where they contain determinations regarding the significant effects of the lake on architecture. Finally, a physical evaluation was made on the rural structures of Gölkaşı Neighborhood and suggestions were made for the protection of this settlement.

Keywords

Rural architecture, Beyşehir rural architecture, Gölkaşı Neighborhood, lake and architecture

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL YAKLAŞIM KIRSAL MİMARİ	4
2.1. Kırsal Mimari Kavramı	4
2.1.1. Kırsal Yerleşmeler	4
2.1.2 Kırsal Mimarlık	8
2.2. Kırsal Mimarinin Biçimlenmesindeki Etkenler	12
2.2.1. Doğal Çevre Etkenleri	16
2.2.2. Sosyal ve Kültürel Etkenler	25
3. KIRSAL YERLEŞMELERDE GÖL	36
3.1. Göl Etkisindeki Yerleşim Alanları	38
3.1.1. Doğal ve Yapay Göller	38
3.1.2. Göl Üstünde ve Çevresindeki Yerleşim Alanlarının Tarihsel Süreci	43
3.2. Gölün Kırsal Yerleşmelere Etkileri	46
3.2.1. Fiziksel ve Mimari Etkiler	47
3.2.2. Anlamsal ve Algısal Etkiler	51
3.2.3. Sosyal ve Ekonomik Etkiler	56
4. ÖRNEK ALAN ARAŞTIRMASI: BEYŞEHİR GÖLKAŞI MAHALLESİ	59
4.1. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi	59
4.2. Gölkaşı Mahallesi'nin Genel Özellikleri	62
4.2.1. Tarihsel Veriler	62
4.2.2. Çevresel Veriler	65
4.2.3. Sosyokültürel Veriler	67

4.3. Eski Gölkaşı Mahallesi Yerleşiminde Mimari Yapılaşma	69
4.3.1. Eski Gölkaşı Mahallesi Yerleşiminde İncelenen Çevresel ve Yapısal Analizler	73
4.3.2. Eski Gölkaşı Evleri Mimari Özellikleri ve Plan Tipolojisi	79
4.4. Yeni Gölkaşı Mahallesi Yerleşiminde Mimari Yapılaşma	102
4.4.1. Yeni Gölkaşı Mahallesi Yerleşiminde İncelenen Çevresel ve Yapısal Analizler	104
4.4.2. Yeni Gölkaşı Evleri Mimari Özellikleri ve Plan Tipolojisi.....	107
4.5. Eski ve Yeni Gölkaşı Mahallesi Yerleşimlerinde Mimari Özelliklerin Karşılaştırılması.....	117
BULGULAR.....	119
SONUÇ VE ÖNERİLER	121
KAYNAKLAR	124
ÖZGEÇMİŞ	135
EK 1. KISTIFAN HÖYÜĞÜ ENVANTER FİŞİ	136

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Kırsal toplu yerleşmeler ve dağınık yerleşmeler	7
Tablo 2. Kırsal Mimari ve Geleneksel Mimari kavramlarının karşılaştırılması	10
Tablo 3. Araştırmacılara göre kırsal mimariyi etkileyen faktörlerin sınıflandırılması ...	15
Tablo 4. Bu çalışmada ele alınan kırsal mimariye etki eden faktörler	15
Tablo 5. İklimin Anadolu Konutları Üzerindeki Etkilerine Örnekler	20
Tablo 6. Topografyanın kırsal mimariye etkisi	21
Tablo 7. Anadolu'nun farklı bölgelerinde benzer yapı malzemelerin kullanıldığına dair örnekler	24
Tablo 8. Evin sosyolojik ve kültürel açıdan anlamına dair yapılmış çalışmalar	26
Tablo 9. Sulak Alanların Kullanım Değerleri	36
Tablo 10. Doğal Göl Çeşitleri	39
Tablo 11. Göllerin fiziksel etkileri	48
Tablo 12. Gölkaşı Mahallesi 2013-2021 yılları arası nüfus verileri	67
Tablo 13. Eski Gölkaşı yerleşimi ve Yeni Gölkaşı yerleşimindeki mimari özelliklerin karşılaştırılması	118
Tablo 14. Gölün kırsal mimariye olan etkilerinin Gölkaşı Mahallesi örneğinde incelenmesi	119

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Doğa ile Bütünleşmiş Peru Machu Picchu Antik Kenti	5
Şekil 2. Myra Antik Kenti Kaya Mezarları	5
Şekil 3. Geleneksel Toplu Yerleşimler	7
Şekil 4. Doğu Karadeniz’de Bulunan bir Serander ve Norveç’te Bulunan Loft.....	11
Şekil 5. M.Ö. Proştaslı Ev Planı ve Sofalı Türk Evi Plan Tipi	12
Şekil 6. Altman’a göre konut oluşumundaki etkenler.....	13
Şekil 7. Geleneksel Mardin Konut Planlarında Eyvan.....	19
Şekil 8. Şirince Köy Dokusu	21
Şekil 9. Aynı malzemenin kullanımı ile farklı kültürlerde farklı formların oluşumları..	23
Şekil 10. Anadolu’da kullanılan yapım teknikleri	25
Şekil 11. Mimari tasarım sürecinde kültürel şema.....	27
Şekil 12. Kültür – Mekan – Davranış etkileşim şeması	28
Şekil 13. Yeşilyurt ve Urfa evlerindeki avlu duvarlarının yüksekliği	32
Şekil 14. Dışardan görünmeyi engellemek için pencerelerde kullanılan kafes sistemi ..	33
Şekil 15. Oda içerisinde mahremiyeti sağlamaya yönelik yerleşim planı örnekleri	33
Şekil 16. Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunan İlyas Gürel Evi.....	34
Şekil 17. Safranbolu Emir Hocazade Ahmet Beyler Konutu’nun gerçek künde-kari tekniki uygulanmış baş oda tavanı	35
Şekil 18. Kaymakamlar Evi’nde uygulanmış taklit künde-kari tekniği tavan örneği	35
Şekil 19. Oluşum Şekillerine Göre Göller	38
Şekil 20. Florida PGA National Planı	42
Şekil 21. Florida PGA National Konut Alanları ile Yapay Göllerin İlişkisi	42
Şekil 22. Balear Adalarında Merkezinde Göl Olan Köylerden Bir Örnek	43
Şekil 23. Palafit Rekonstitüsüyonu	44
Şekil 24. Aztek Göl Yerleşkesi Gravürü.....	45
Şekil 25. Gary Turist Merkezi Eskizi.....	46
Şekil 26. 1973- 2011 yılları arası Aral Gölü’nün değişimini gösteren uydu görüntüleri	50
Şekil 27. Büyük bir kısmı kuruduğu için halkın terk ettiği Aral Gölü çevresinde kullanılmaz hale gelmiş tekneler.....	50
Şekil 28. Göle yönelim gösteren kırsal konut yapıları	51
Şekil 29. Kıyıdaki silüet çizgileri ve ufuk çizgisi kontrastı	52
Şekil 30. Görsel sürekliliğin bozulduğu(sol) ve sağlandığı(sağ) arazi kesitleri.....	53

Şekil 31. Kıyı kıvrımlarının görsel sürekliliğe etkisi	54
Şekil 32. Abant Gölü'nde süreklilik etkisi	55
Şekil 33. Gölyazı Köyü'nde Ulubat Gölü çevresindeki balıkçı sığınakları ve tekneler	57
Şekil 34. İsviçre'deki Lucerne Kasabasında Dört Kantor Gölü çevresindeki konaklama ve restoran yapıları	58
Şekil 35. Beyşehir Tolca Mahallesi'nde yer alan restoran	58
Şekil 36. Beyşehir Gölkaşı Mahallesi Uydu Görünümü ve İncelenen Yeni-Eski Yerleşim Alanları	60
Şekil 37. Gölkaşı Mahallesi genel yerleşim planı	61
Şekil 38. Er Baba Höyüğü ve çevresinde bulunan aletler	63
Şekil 39. Kısıtılan Cami minaresindeki Roma dönemine ait 'firfir' adı verilen kabartmalı taş	64
Şekil 40. Kısıtılan Cami minaresinde yer alan taş üzerindeki kitabe	65
Şekil 41. Göl kıyısı kenarında ve göl içerisinde bulunan sazlıklar	66
Şekil 42. Kırsal alanlardan kentlere göç edilmesinin sebepleri	67
Şekil 43. Gölkaşı Mahallesi'nde traktör kullanan bir kadın	68
Şekil 44. Gölkaşı Mahallesi Eski Yerleşim Alanı Uydu Görüntüsü	70
Şekil 45. Mahalle içerisinde yer alan lineer ana yol	70
Şekil 46. Mahallenin burun kısmındaki dağınık ve organik yerleşim	71
Şekil 47. Mahallenin burun kısmındaki dağınık ve organik yerleşim	71
Şekil 48. Gölkaşı Mahallesi Sağlık Evi ve Gölkaşı Mahallesi İlkokulu	72
Şekil 49. Gölkaşı mezarlığı ve köy odası	72
Şekil 50. Gölkaşı hizmet binası ve öğretmen evi	73
Şekil 51. Yapı İşlev Durumu Haritası	74
Şekil 52. Yapı Tescil Durumu Haritası	75
Şekil 53. Yapı Kat Adedi Haritası	76
Şekil 54. Yapıların Kullanım Durumu Haritası	77
Şekil 55. Yapım Teknikleri ve Malzemeleri Haritası	78
Şekil 56. İsa Çoban Evi'nin Eski Gölkaşı yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü	79
Şekil 57. İsa Çoban evine hayattan bakış	80
Şekil 58. İsa Çoban Evi şematik zemin kat ve birinci kat planı	80
Şekil 59. İsa Çoban Evi şematik ön ve sağ yan cephe rölöve çizimleri	81
Şekil 60. İsa Çoban Evi ön-sağ yan cephe rölöve çizimleri ve fotoğrafları	81
.....	82

Şekil 61. İsa Çoban Evi'ne ait iç mekan görselleri	82
Şekil 62. Osman Yılmaz Evi'nin Eski Gölkaşı yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü	82
Şekil 63. Osman Yılmaz Evi dış cephe fotoğrafları.....	83
Şekil 64. Osman Yılmaz Evi şematik zemin ve birinci kat planı.....	83
Şekil 65. Osman Yılmaz Evi şematik ön ve sol yan cephe rölöve çizimleri	84
Şekil 66. Osman Yılmaz Evi iç mekan fotoğrafları	84
Şekil 67. Memiş Çelik Evi'nin Eski Gölkaşı Yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü	85
Şekil 68. Memiş Çelik evi şematik zemin ve birinci kat planı.....	85
Şekil 69. Memiş Çelik Evi şematik ön ve sol yan cephe görünüşleri	86
Şekil 70. Memiş Çelik Evi Fotoğrafları	86
Şekil 71. Hamit Çelik Evi'nin Eski Gölkaşı yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü	87
Şekil 72. Hamit Çelik evi şematik zemin ve birinci kat planı.....	87
Şekil 73. Hamit Çelik Evi fotoğrafları	88
Şekil 74. Hasan Gül Evi'nin Eski Gölkaşı yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü	89
Şekil 75. Hasan Gül Evi şematik zemin ve birinci kat planı.....	89
Şekil 76. Hasan Gül Evi dış cephe fotoğrafları.....	90
Şekil 77. Hasan Gül Evi iç mekan fotoğrafları	90
Şekil 78. Eski Gölkaşı mahallesi yerleşiminde konut plan tipleri	91
Şekil 79. Sofadaki ahşap kirişlemeler	93
Şekil 80. Düz ve üçgen bitişli çıkmaya sahip evler	94
Şekil 81. Çatısı tamamen yıkılmış bir evin saçak kirişleri ve kapı üstü sundurması	95
Şekil 82. Bitişleri farklı malzemeler kullanılarak sağlamlaştırılmış bahçe duvarları	96
Şekil 83. Gölkaşı evlerinde duvar yapım tekniği	97
Şekil 84. Kapılardaki çeşitli kilit sistemleri	98
Şekil 85. Pencereilerin göl yönüne doğru ve yalnızca üst katta bulunduğu bir ev	99
Şekil 86. Dolap örnekleri	100
Şekil 87. Ocak örnekleri.....	101
Şekil 88. Merdiven örnekleri.....	101
Şekil 89. Gölkaşı Mahallesi Yeni Yerleşim Alanı Uydu Görüntüsü	102
Şekil 90. Mahalle ana yolu çevresindeki yeni yerleşim merkezi	103
Şekil 91. Yeni Gölkaşı Cami ve mahallenin su kulesi	103

Şekil 92. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde yapı işlev durumu analizi	104
Şekil 93. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde kat adedi analizi.....	105
Şekil 94. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde yapıların kullanım durumu	106
Şekil 95. Şeref Aydoğan Evi'nin Yeni Gölkaşı yerleşimi içerisindeki konumu ve sokaktan görünümü	107
Şekil 96. Şeref Aydoğan Evi şematik plan ve görünüşü.....	108
Şekil 97. Şeref Aydoğan Evi'nde hayat ve mutfak	108
Şekil 98. Barış Aydoğan Evi'nin Yeni Gölkaşı yerleşimi içerisindeki konumu ve sokaktan görünümü	109
Şekil 99. Barış Aydoğan Evi şematik zemin kat planı ve güneybatı görünüşü	110
Şekil 100. Barış Aydoğan Evi iç mekan fotoğrafları	110
Şekil 101. Barış Aydoğan Evi'nin Yeni Gölkaşı yerleşimi içerisindeki konumu ve sokaktan görünümü	111
Şekil 102. Yasemin Navruz Evi şematik plan ve görünüşü	111
Şekil 103. Yeni(sol) ve Eski(sağ) Gölkaşı evlerindeki benzer plan tipolojisi	112
Şekil 104. Yeni Gölkaşı Evlerinde "seki"	113
Şekil 105. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde TİP-4 ve TİP-5 plan tipleri.....	113
Şekil 106. Sekili ve balkonlu ev cepheleri	115
Şekil 107. Yeni Gölkaşı yerleşimindeki yapılarda kullanılan farklı malzemeler	116
Şekil 108. Yeni Gölkaşı evlerindeki yapı elemanları.....	117

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

1. GİRİŞ

Geçmişten bugüne deniz, göl kıyısı, deltalar, akarsular gibi “sulak alan” şeklinde tanımlanan bölgelerde insan yerleşiminin yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Bu yoğunluğun oluşmasında çevresel etkenlerin yanı sıra, su ögesinin insan beğenisini kazandığı, insan psikolojisini olumlu yönde etkilediği göz ardı edilemez. Tarih boyunca büyük medeniyetler ve şehirler sulak alan çevrelerinde büyüme ve gelişme gösterdiği gibi, bu bölgelerde kırsal yerleşimler de oldukça fazladır.

Öncelikle kırsal mimari kavramı detaylı şekilde incelenmiş, kırsal mimarinin biçimlenmesindeki etkenler araştırılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucu bu etkenler “doğal çevre etkenleri” ve “sosyal ve kültürel etkenler” olmak üzere iki genel başlık altında toparlanmıştır. Daha sonra bu etkenler “göl” ögesiyle bir araya geldiğinde ortaya çıkan mimari yansımaların tespit edilmesi ve değerlendirilmesi tezin öncelikli konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, göl kıyısında bulunan kırsal alanlarda göle bağlı olarak kendini gösteren mimari yansımaların tespit edilmesi olarak belirlenmiştir. Gölden etkilenen evlerin plan tiplerinin oluşum mantığı, cephe karakterinin etkilenme şekli, gölün yöre halkında anlamsal ve algısal etkilere bağlı olarak oluşturmuş olduğu kültür gibi faktörler değerlendirilmiş ve örnek alan çalışması yapılarak yerinde incelemelerde bulunulmuştur. Yapılan incelemelerde örnek seçilen evler hem kırsal mimariyi etkileyen faktörler doğrultusunda değerlendirilmiş hem de bu evlerin oluşumunda gölün oynadığı rol üzerinde durulmuştur.

Beyşehir Belediyesi’nin Gölkaşı Mahallesi üzerine yapmış olduğu çalışmalar incelenmiş ve halihazır haritalara ulaşılmıştır. Belediyeden alınan bilgilere ve halihazır haritalara göre mahallede tescillenmiş yapılar bulunmaktadır. Ancak mahallede yaşanan göç ve bakımsızlık sebebiyle bazı evler tahribatlar sonucu harabe haline gelmiş, bazıları ise tamamen yıkılmıştır. Yerinde yapılan incelemeler sonucu halihazır haritaların güncellenmesi gerektiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda kendine has bir kimliğe sahip ve göl ile doğrudan ilişkisi bulunan Beyşehir Gölkaşı Mahallesi örnek çalışma alanı olarak seçilmiştir. Beyşehir Gölü ile kıyı sınırının bulunması ve yerleşmenin bu sınırdaki yer alması sebebiyle gölün mimari açıdan yerleşime olan etkisinin değerlendirilmesi ve belge haline getirilmesi istenmiştir.

Gölkaşı Mahallesi'nin eski ve yeni olmak üzere iki yerleşim merkezi bulunmaktadır. Eski yerleşim merkezi geleneksel yapım tekniklerine sahip yapılar barındıran, göle kıyısı bulunan kıyı sınırında yer alan yerleşim bölgesidir. Daha sonraki yıllarda bu bölgede yaşanan göçler, ulaşım problemleri, göl seviyesinden kaynaklı olarak yaşanan yerleşim problemleri gibi sebeplerden dolayı, mahallenin kuzey doğu kısmında, Isparta- Beyşehir yoluna sınır, yeni bir yerleşim merkezi oluşmaya başlamıştır. Mahalleli bu eski ve yeni yerleşim merkezlerini ‘‘aşağı’’ ve ‘‘yukarı’’ mahalle olarak tariflemektedir. Eski yerleşim merkezi göl ile doğrudan ilişkili iken, yeni yerleşim merkezi göl ile dolaylı olarak ilişki içerisinde. Bu sebepten dolayı hem aynı mahalle sınırları içerisinde yeni ve eski yerleşim merkezlerini mimari açıdan incelemek hem de bu yerleşim alanlarının göl ile ilişkilerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmek adına çalışma alanı olarak Gölkaşı Mahallesi seçilmiştir.

Eski yerleşim merkezinde bölgeye özgü nitelikleri olan 5 adet ev incelenmiştir. Bu evlerin rölöveleri alınmış ve çizimleri yapılmıştır. Tespit edilen veriler doğrultusunda evlerin plan tipleri üç sınıfa ayrılmış ve bu sınıflandırma şematik olarak çalışma içerisinde ifade edilmiştir. Fotoğraf ve çizimler belge niteliği taşımakta ve bu tez mahallede yapılmış olan ilk akademik mimari çalışma olması yönüyle önem arz etmektedir.

Yeni yerleşim merkezinde yeni yapım teknikleriyle yapılmış olan, mahallelinin yeni ihtiyaçlarına yönelik şekilde çözümlenmiş ve eski mahalle yerleşiminde gözlemlenmeyen yeni bir plan tipi ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu bölgede de 3 adet ev incelenmiş, rölöveleri alınarak çizimleri yapılmış ve fotoğrafları çekilmiştir.

Gölkaşı Mahallesi sınırları içerisinde yer alan yeni ve eski yerleşim bölgeleri kendine özgü mimari özellikleri bakımından ‘‘karşılaştırma’’ yöntemiyle değerlendirmeye alınmıştır. Tez sonunda ise Beyşehir Gölü'nün bu iki yerleşim merkezine olan etkileri ve bu bölgelerdeki mimari yansımaları incelenerek tablo haline getirilmiştir.

Bu tezde kullanılan yöntemlerden bir tanesi ‘‘tanımlama’’ yöntemidir. Kırsal mimari kapsamında araştırılan kavramlar ve göl ögesiyle ilgili yapılmış olan tanımlamalarda bu yöntem kullanılmıştır. Örnek alan çalışmasında tespit edilen ve araştırılan mimari özellikleri hem belgeleme hem de açıklamak için fotoğraf ve rölöve çizimleri ‘‘görsel belgeleme’’ yöntemine başvurulmuştur. Mahallede uzun yıllardır yaşayan mahalleliler ve muhtar ile yapılan görüşmeler ‘‘röportaj yapma’’ yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Tarama yöntemiyle yapılan literatür araştırmalarında pek çok sulak alan kıyısı yerleşimlerine dair çalışmalar incelenmiş fakat yalnızca göl ölçeğinde ve kırsal alanlardaki sulak alanların mimari etkilerine dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada genel olarak incelenmiş olan literatür çalışmaları ‘‘göl’’ ve ‘‘kırsal alan’’ ölçeğinde derlenmiştir. Çalışmanın sonucu olarak elde edilen bulgular bu iki kavramın ilişkisini ve etkileşimini ifade etmektedir.

2. KAVRAMSAL YAKLAŞIM KIRSAL MİMARİ

2.1. Kırsal Mimari Kavramı

Kırsal mimari, çoğunlukla konut yapıları için kullanılan mimari kültürün temelini oluşturan çok kapsamlı bir kavramdır. Ulusal kültürümüzün sürekliliği için kırsal mimari üzerinde yapılan inceleme ve koruma çalışmaları gelecek nesillere aktarım açısından önemlidir (Çınar H. , 2014). Bu bölümde incelenen kırsal mimari kavramı, dünyadan ve Anadolu'dan çeşitli örneklerle açıklanacaktır. Bölüm sonunda bilimsel çalışmalardan elde edilen veriler doğrultusunda alan çalışmasının yöntemi ve kapsamı oluşturmuş olunacaktır.

Türk Dil Kurumu'na göre, kır kelimesi; “Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer, dağ bayır”, kırsal; “Az insanın barındığı, genellikle kır durumunda olan yer.”, kırsal bölge ise; “Üretim etkinlikleri tarıma dayalı olan, hayvancılık yapılan, kırsal nüfusun yaşadığı ve çalıştığı alan, kırsal alan” şeklinde tanımlanmaktadır. Kırsal alanlar, kendine özgü yapılarıyla kentlerden ayrılan yaşam bölgeleridir (TDK, 2022).

2.1.1.Kırsal Yerleşmeler

Aran'a göre Anadolu kır insanı, yer kavramını şöyle tariflemektedir: “Toprak ve doğa parçasını farklı yapan bütün özelliklerin, havasından suyuna konuşulan dile kadar, bir arada algılanmasına dayanır”. Anadolu kır insanının hayatında ‘yer’ kavramına olan bağlılık dikkat çekmektedir. Çünkü bir yapıyı konumlandırırken ‘yer’ ile yoğun ilişki içinde bir kurgu oluşturulduğu gözlenmektedir (Aran, 2000).

Yeryüzünde birinci önceliği hayatta kalmak olan insanlar temel ihtiyaçları olan barınmaya yönelik olarak kendilerine uygun bölgeler seçmiş ve bu bölgeleri kendi yaşam şekillerine göre biçimlendirmişlerdir. Bu bölgelerdeki fiziksel etkenlerle birlikte, yaşam alanları zaman içerisinde gelişme ve değişme göstermiştir. Bu değişim ve gelişimler, tarihsel süreçte kültürel değerleri meydana getirmiştir (Tüter, 2015).

Yerleşmeler, toplumun barınma ve temel ihtiyaçlarını belirli bir bölge içerisinde giderebilmesine olanak sağlayacak yapıların bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu yapılar, bölgede yaşayan toplumların kültürel kimliklerini yansıtmaktadır. Yerin getirdiği doğal ve sosyal etkenler biçimlenmede etkili olmaktadır. Biçimlenme ise bir yörenin zamanla

kendine ait kimliğini oluşturmaktadır. Örnek olarak dünyanın yeni yedi harikaları arasına giren UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer alan Peru Machu Picchu Antik Kenti incelendiğinde doğayla bütünleşmiş , arazi şartlarına optimum ölçüde uyum sağlamış bir yerleşim merkezi olduğu görülmektedir (Şekil.1).

Şekil 1. Doğa ile Bütünleşmiş Peru Machu Picchu Antik Kenti

Kaynak: (Machu Picchu Antik Kenti'nin İlginç Gizemi, 2018)

Anadolu'dan verilebilecek bir örnek ise M.Ö. 5. yüzyılda kurulan Myra Antik Kenti'dir. Antalya Demre'de bulunan bu kentte; doğadan bağımsız olarak değil, doğanın içinde kendine yer bulmuş kaya mezarlar dikkat çekmektedir (Şekil.2).

Şekil 2. Myra Antik Kenti Kaya Mezarları

Kaynak: (Myra Antik Kenti - Antalya, 2013)

Ceylan ve Sabuncu'ya göre kırsal yerleşmeler için çeşitli sosyal,doğal vb. faktörler sebebiyle genel geçer bir tanımlama yapmak doğru değildir (Ceylan & Sabuncu, 2018).

Çınar'a göre kırsal yerleşmeler ;''Genel anlamda, şehir dışında kalan bütün yerleşme alanlarını içine alan geniş bir mekânı ifade etmekle beraber; iklim bölgelerine, topoğrafik yapıya, bitki örtüsüne, arazi mülkiyetine, devlet müdahalelerine, sosyoekonomik yapıya, doğal afetlere, ulaşım imkânlarına ve tarım yapısına göre değişiklik gösteren yerleşmelerdir.'' (Çınar, 1990).

Kırsal yerleşmeler; bulundukları yerlerin doğal çevre koşullarını, kültürel yapısını, ait oldukları dönemin gündelik hayat gereksinimlerini mekanlarına yansıtan, halk mimarisinin yaygın görüldüğü çevrelerdir. Günümüzde kentlerin gözle görülür ölçüde benzer yapılaşmalarına karşılık; fiziksel çevre ve kendilerine özgü yaşam biçimleri ile şekillenen kırsal yerleşmelerdeki mimari örnekler, bulundukları bölgeye göre farklılık göstermektedir.

Kırsal yerleşimlerde genel olarak tecrübeye dayalı yapım sistemi ve yerleşim ilkeleri gözlenmektedir. Yapım sistemleri, süsleme ve bezemeler, malzeme seçimi, bölgeye özgü doğal çevre koşullarına göre şekillenen ögeler gibi yapım teknikleri çoğunlukla usta tecrübesine dayanarak usta-çırak ilişkisiyle gelecek nesillere aktarılmıştır. Ayrıca çeşitli peyzaj ve mimari ürünler de elde edilmektedir (Eminağaoğlu & Çevik, 2013).

Kırsal mimari örnekler bulundukları coğrafya ve çevre şartlarına göre farklı yerleşimler oluşturmaktadır. Yerleşmeleri toplu yerleşmeler ve dağınık yerleşmeler olmak üzere iki başlıkla incelemek mümkündür.

1.Toplu Yerleşmeler: Düzlük ve ovalık alanlarda kurulan yerleşmelerdir.

2. Dağınık Yerleşmeler: Karadeniz Bölgesi gibi yamaç ve bayır alanlarda kurulan yerleşmelerdir (Karpuz, 2001).

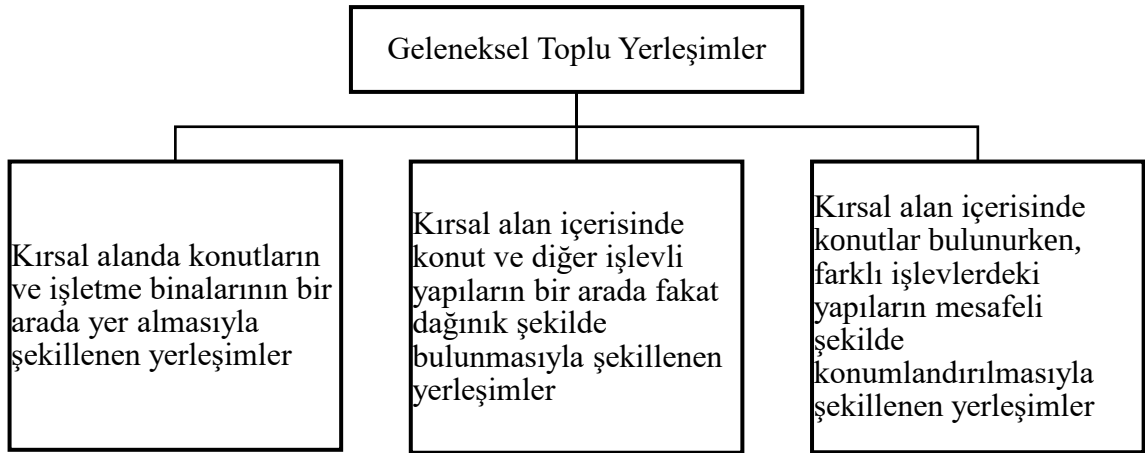
Çevik ve Tekinel'e göre dağınık kırsal yerleşimlerin ve toplu yerleşmeler Tablo.1'de belirliği gibi alt başlıklar altında incelenmektedir.

Tablo 1. Kırsal toplu yerleşmeler ve dağınık yerleşmeler

Toplu Yerleşim	Dağınık Yerleşmeler
Planlı toplu yerleşim	Büyük çiftlikler halinde dağınık yerleşim
Geleneksel toplu yerleşim	Aile işletmeleri halinde dağınık yerleşim
	Aile işletmeleri halinde yarı-dağınık yerleşim

Kaynak: (Çevik & Tekinel, 1998)

Ülkemizde kırsal alanların üçte biri dağınık, üçte ikisi geleneksel toplu yerleşime sahiptir. Anadolu’da kırsal yerleşim alanlarını çoğunlukla geleneksel toplu yerleşim olarak görmek mümkündür. Bu durumun başlıca sebebi halkın birbiriyle iletişim halinde olma ihtiyacı, su kaynakları, güvenlik faktörü, ulaşım zorluklarıdır. Geleneksel toplu yerleşimler ise, kırsal alanlardaki konut ve diğer işlevlerdeki yapıların bir arada bulunmasıyla şekillenenler, konut ve diğer işlevli yapıların bir arada fakat dağınık şekilde bulunmasıyla şekillenenler ve konut yapısı ile diğer birimlerin mesafeli şekilde konumlandırılmasıyla oluşanlar olmak üçe ayrılmaktadır (Şekil.3). Yapılar arasındaki mesafeler ve bu yapıların sayısındaki fazlalık çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir (Çevik & Tekinel, 1998)

Şekil 3. Geleneksel Toplu Yerleşimler

Kaynak: (Çevik & Tekinel, 1998)

2.1.2 Kırsal Mimarlık

Dünya Vernaküler Mimarlık Ansiklopedisi'ne göre kırsal mimarlık; “[...] halk tarafından yapılmış tüm evler ve diğer yapıları kapsar. Seçilen çevrenin olanakları ve elde var olan malzemelerle, çoğunlukla konut sahibi ya da yerel yapı ustaları tarafından geleneksel tekniklerle inşa edilmiştir. Halk mimarlığının tüm formları belirli gereksinimleri karşılamaya yöneliktir; bu gereksinimlerin ardındaki kültürün, yaşam tarzının, ekonomik faaliyetin ve değerlerin izlerini taşır” şeklinde tanımlanmaktadır (Çekül 2012).

Kırsal mimarlık, genel olarak konutlar için kullanılan bir kavramdır. İklim koşulları, yer yüzü şekilleri, bölgenin sunmuş olduğu yapı malzemeleri ve gündelik yaşam kültürü kırsal mimarlıktaki konut kültürünün biçimlenmesinde başlıca temel unsurlardır (Sözen, 2012). Kırsal alanlardaki yapıların diğer yapılardan farkı, doğal çevre etkenleriyle meydana gelmiş mekanların dış görünüşünde herkes tarafından algılanabilir doğallık karakterine sahip olmalarıdır (Aran, 2000).

Kırsal mimari, yerel iklim koşulları, çevresel etkenler, sulak alanlarla olan ilişki, yerel olarak mevcut malzemeler, basit inşaat teknikleri, yaşam tarzları, gelenekler ve belirli bir bölgenin sosyoekonomik koşullarının birleşiminin bir bütünüdür. Lawrence'a göre, kırsal yapılar, çevresel, ekonomik, maddi ve sosyal faktörler arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak ortaya çıkan insan yaratımlarıdır (Lawrence, 2006). 1960'ların başlarında kırsal mimarinin önemi, mimaride "kırsal" ve "geleneksel" terimlerini ilk kez kullanan Rudofski tarafından vurgulanmıştır. Bugün, yarım yüzyıldan uzun süre sonra, kırsal mimari üzerine artan analiz ve araştırma ihtiyacı göz önüne alındığında, Rudofski'nin çalışmaları vizyoner olarak kabul edilebilir. Kırsal mimari, yalnızca bir yerin ve doğal ortamının özelliklerini değil, aynı zamanda diğer insanları ve diğer insanlara ait yapıları da dikkate almaktadır. Rudofski, mimarinin zaman içerisinde gelişimini; sadece doğal oluşumlar etkisinde olmadığını, aynı zamanda yapılı çevreyle de ilişki içinde olduğunu savunmaktadır. Doğa ile insanların yarattıkları arasında bir denge oluşturduğuna dikkat çekmektedir (Rudofski, 1964).

Yerel mimari, yerel iklim koşulları, yerel olarak mevcut malzemeler, basit inşaat teknikleri, yaşam tarzları, gelenekler ve belirli bir bölgenin sosyoekonomik koşullarının birleşimine bir yanıttır. Lawrence'a göre, yerel tesisler, çevresel, ekonomik, maddi ve

sosyal faktörler arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak ortaya çıkan insan yaratımlarıdır (Lawrence R. J., 1987).

Görgü, inanç, mahremiyet algısı, düşünüş şekli, malzemeye olan bakış açısı ve kullanım bilgisi ile şehir yaşamından farklı bir düzeni meydana getiren köy evleri, şehirlerin kompleks yapısından uzak, çoğunlukla tabiata saygılı ve küçük alanda farklı eylemlerin bir arada gerçekleşmesine olanak sağlayan yapı türüdür (Özgüner, 1970).

Kırsal mimari yapılarda esas amaç çevre koşullarına karşı ve gündelik yaşamın gereksinimlerine karşı hızlı, basit ve etkili mimari çözümler üretmektir (Aytış & Polatkan, 2010). Kırsal mimari başlığı altında değerlendirdiğimiz konut, bütüncül ve akılcı bir tasarım anlayışına sahiptir. Dış mekânda iç çözümlemenin sonucu olarak ortaya çıkan cephe sade ve olağan haliyledir. Dolayısıyla genellikle saf ve kütesel formlara sahiptir.

Kırsal yerleşim alanlarında estetik kaygının yerini işlevsellik tutmaktadır. Bunun esas nedeni gündelik yaşamdaki ihtiyaçların baskın olması ve hızlı karşılanması gerektiğidir. Kırsal mimarlık çoğunlukla yerel yapı malzemelerine dayanan ve yerel gelenekleri yansıtan bir mimarlık türüdür. Estetik ve tasarım yönünden incelendiğinde birçok kez göz ardı edilse de, büyük bir kitle bu tasarımların çağdaş mimarlığa esin kaynağı olduğunu savunmaktadır. Estetik kaygının ön planda olduğu ve bir mimar tarafından bilinçli olarak yapıya eklenen üslup ve tasarım özellikleriyle tanımlanan “incelikli mimarlık” anlayışından tamamen farklıdır. Kırsal mimarlık ve incelikli mimarlık anlayışlarını, Sanayi Devrimi öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmak mümkündür. Sanayi Devrimi sonrasında gelişen profesyonel mimarlık eğitimi incelikli mimarlık anlayışını oluştururken, kırsal mimarlık doğada var olan olanaklarla biçimlenmiş mimarlık türüdür.

Kırsal mimarlık, anıtları, sarayları, konakları da içeren, belirli bir plan tipine sahip olan, kendine özgü cephesel özellikler barındıran ve estetik kaygı taşıyan geleneksel mimarlıktan da farklı düşünülmelidir (Sözen, 2012). Bu iki kavram birbiriyle iç içe olmasına rağmen birçok bakımdan farklılıkları vardır. Bu tez çalışmasında kırsal mimari kavramı üzerinde durulmaktadır. Ancak kimi zaman birbiri yerine kullanılıp karışıklığa sebep olan bu kavramların farkını belirtmek amacıyla Tablo.2’de kırsal mimari ve geleneksel mimari malzeme-teknik, tasarım, strüktür, cephe, estetik ve süsleme kriterleri üzerinden karşılaştırılmıştır.

Tablo 2. Kırsal Mimari ve Geleneksel Mimari kavramlarının karşılaştırılması

Özellik	Kırsal Mimari	Geleneksel Mimari
Malzeme ve Teknik	Doğal ve yerel malzeme kullanımı yaygındır. Yörede bilinen teknikler kullanılır.	Doğal malzeme kullanılır. Malzeme kalitesi önemlidir. Geleneksel teknikler kullanılır. Ustalık daha gelişmiştir.
Tasarım	Ev sahibinin ekonomik durumuna göre mekân tasarlanır, Sabit bir plan yoktur. İhtiyaca göre eklemeler yapılabilir.	Belirli bir plan çalışmasına göre uygulama yapılır. Birbirine benzer plan tipleri yaygın kullanılmaktadır. Bütüncül bir tasarım görmek mümkündür.
Strüktür	Çevrenin vermiş olduğu malzeme kalitesine ve teknik anlamda bilgi yeterliliğine bağlıdır.	Malzemenin önceden belirlenmiş plana göre uygun seçilmesi sebebiyle çoğunlukla sağlam ve yığma yapım tekniğiyle oluşturulur.
Cephe	Cepheye önem verilmez. Planın getirmiş olduğu yönde bir cephe ortaya çıkar.	Önceden planlanmış belirli bir tasarımı vardır. Çıkma, saçak gibi kendine has nitelikli cepheler görmek mümkündür.
Estetik ve Süsleme	Estetik ve süslemeye yer verilmez.	Estetik önemlidir. Hem iç mekanda hem dış mekanda yoğun süslemeler görmek mümkündür. Oda, tavan, saçaklarda el işçiliği süslemeler yoğun kullanılır.

Kaynak: (Sözen, 2012)

Çevrenin sunmuş olduğu malzemeler, yöre halkının bildiği yapım teknikleri ve bilgi birikimi ile ortaya çıkan kırsal mimari yapılar aynı zamanda bölgenin gelenek görenek ve kültürlerini de yansıtmaktadır. (Sözen, 2012) Birbirine benzeyen ya da aynı aynı doğal ortamda bulunan toplulukların meydana getirmiş olduğu yerleşim şekilleri ve yapılar birbirlerinden çok farklı nitelikte olabilmektedir. Bu durum konut ve yerleşmelerin oluşumunda yalnızca doğal etkenlerin etkili olmadığını göstermektedir. Toplumun kültürünün, sosyal yaşamının, geleneklerinin, değerlerinin, ve inancının bu oluşumda rolü oldukça fazladır. Her kültürel anlayış şekil, plan ve düzen bakımından farklı yapılar ortaya çıkarabilmektedir (Köse, 2007).

Tarih boyunca farklı kültürlerin bir arada bulunması mimari açıdan bölgeye çeşitlilik ve farklı bakış açıları kazandırmaktadır. Zamanla kültürel kaynaşmalar sonucu bölgenin kendine has kimliği oluşmaktadır. Bu durum hem kültürel hem mimari zenginlik katmaktadır.

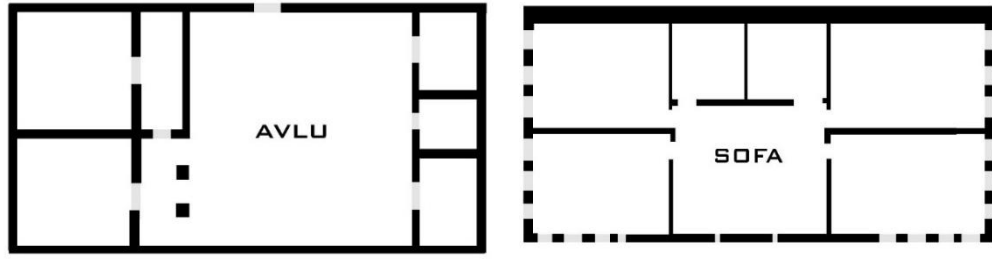
Her yerleşim alanı kendine özgü bir kimliğe sahip olsa da farklı yerleşim bölgelerinde de mekansal olarak ortak karakteristik özellikler görebilmek mümkündür. Bu özellikler bazen bir mimari öge, bazen de fiziksel şartlara karşı düşünülmüş bir önlem olabilmektedir. Örneğin ülkemizde Doğu Karadeniz’de bulunan serander yapıları ile Norveç’te bulunan loft yapılarının birbirine olan benzerliği dikkat çekmektedir. Farklı geleneksel kültürlerde ve oldukça uzak bölgelerde bulunan bu iki yapı bölgenin gereksinimleri sonucu tasarlanmış yapılardır. Serander, ahşap yığma tekniğinde yapılmış, direkler üzerinde bulunan bir depolama alanıdır. Loft ise yine aynı işlevde depolama sağlayan ve yaz aylarında kızların kaldığı ahşap malzeme ile yükseltilmiş bir yapıdır. (Şekil.4) (Karpuz, 1999).

Şekil 4. Doğu Karadeniz’de Bulunan bir Serander ve Norveç’te Bulunan Loft

Kaynak: (Karpuz,H. Arşivi)

Eyüce, kırsal alanda yapıların, bulundukları alanın çevresel etkenlerle şekillendiğini; ancak kırsal mimari yapıların oluşumunda yalnızca yerin getirdiği fiziksel koşulların belirleyici olup olmadığının sorgulanması gerektiğini savunmaktadır. Örneğin plan tipolojisi olarak bir avlu etrafında mekanların sıralanması ile oluşan bir konut tipinin, M.Ö. yıllarda farklı fiziki şartlardaki alanlarda prostaslı ev olarak karşımıza çıktığı görülürken, geleneksel Türk evlerinde iç sofalı konutun bu evlerle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu durumun sebebi ise, tasarımı etkileyen fiziki faktörlerin yanında sosyo-kültürel etmenlerin de doğrudan tasarımla ilişkili olmasıdır (Şekil.5) (Eyüce, 2005).

Şekil 5. M.Ö. Prostah Ev Planı ve Sofalı Türk Evi Plan Tipi

Kaynak: (Özbay, 2006) (Eldem, 1954)

(Yazar Tarafından düzenlenmiştir.)

2.2. Kırsal Mimarinin Biçimlenmesindeki Etkenler

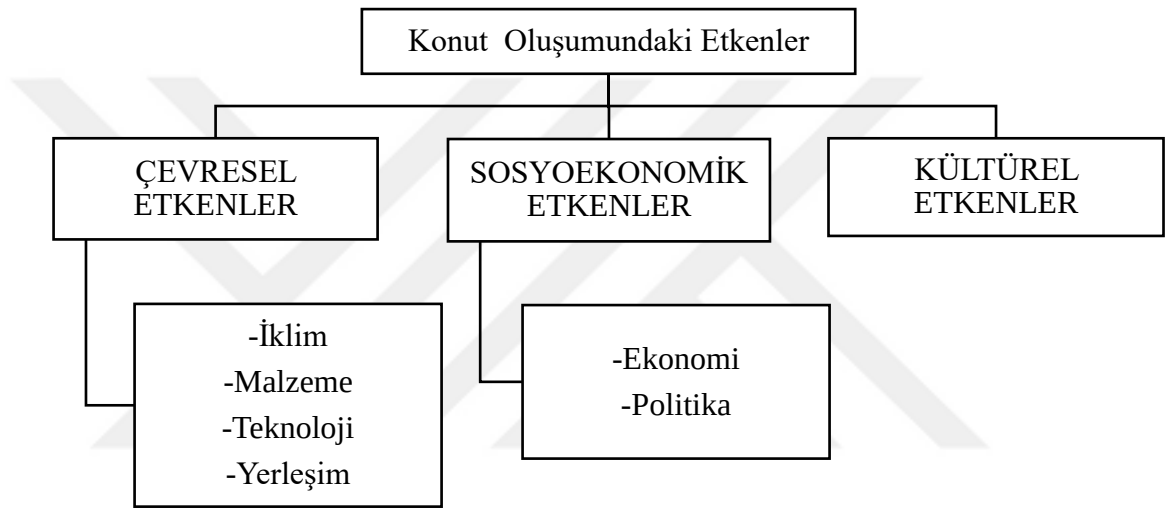
Kırsal mimarinin oluşumunu kavramak, alana özgü nitelikleri anlamak açısından önemlidir. Yapılan tipolojik çalışmalar kırsal yerleşimlerde genel biçimlenişe dair çerçeve oluşturmaktadır. Bu biçimlenişin okunması kırsal mekana dair değerlendirmeler ve geliştirmeye yönelik öneriler açısından önem taşımaktadır.

Kırsal mimari oluşumdaki doğal çevresel etkenler ve kültürel etkenler mimari yapılaşmada doğrudan kendini göstermektedir. Örneğin bir sıcaklık farkı ya da yerleşim yerinin engebe durumu yapılan tasarımın şekillenmesinde rol oynamaktadır. Bu durum ise yere özgün tasarımları beraberinde getirmektedir. Sosyal ve kültürel yaşam incelendiğinde ise günlük yaşam ve dini inançların önemi büyüktür. Bir Müslüman ailenin içinde bulunduğu konut yapısının oluşumunu aile bireylerinin sayısı, mahremiyet algısı, iç dış mekan arası geçişlerin sağlanmasına yönelik çözümler, temiz ve kirli alan ayrımı, ailenin varsa sahip olduğu hayvanlar ve yetiştirdiği bitkiler etkilemektedir. Bu durum farklı bir inanca sahip ya da farklı yaşam biçimine sahip ailelerde farklılıkları beraberinde getirmektedir (Tunalı, 1984).

Anadolu'da kırsal mimari yapılaşmaları etkileyen faktörler en çok konut biçimlenmesinde görülmektedir. Bu yapılar incelendiğinde tespit edilen bileşenler ile ortak paydalar oluşturulmuş ve araştırmacılar tarafından bu bileşenlere dair çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Kırsal mimariyi etkileyen faktörler üzerine yapılmış çalışmalar incelendiğinde geleneksel Türk Evi oluşum mantığı karşımıza çıkmaktadır. Başlangıçta 1950 yıllarına ait olan geleneksel mimari üzerine yapılmış olan bu çalışmalar kırsal mimariyi de kapsamaktadır (Tuztaşı, 2010).

İnsanın en temel ihtiyaçlarından olan barınma ihtiyacını karşılamak için attığı adımlar yapım tekniği ve doğal çevre ilişkilerini şekillendirir. Kullanıcının kültürel değerleri ise işlevsel özellikleri biçimlendirmektedir. Konut oluşumunda etkili olan bu faktörler kültürel ideoloji ve mevcut teknolojik imkanlar gibi alt bileşenlere bağlıdır (Kavas, 2012).

Altman konut oluşumundaki etkenleri çevresel, sosyoekonomik ve kültürel olmak üzere üç başlık altında toplamıştır (Şekil.6). Bu sınıflandırmalar doğrultusunda ele alınan bileşenler incelendiğinde kırsal konut tasarımındaki etkenleri başlıca, doğal çevre etkenleri, sosyal ve kültürel etkenler başlıkları altında toplamak mümkündür.

Şekil 6. Altman’a göre konut oluşumundaki etkenler

Kaynak: (Altman & Chemers, 1984)

Rapoport (1969), ‘House Form and Culture’ adlı kitabında, kırsal mimarinin biçimlenmesindeki en önemli etkenin kültür ve yaşam şekli olduğunu savunmaktadır. Diğer etkenleri ise şu şekilde 7 başlıkta toparlamıştır (Rapoport, 1969).

- İklim gereksinimleri
- Strüktür bilgisi, malzeme olanakları
- Topografya
- Savunma ve güvenlik ihtiyacı
- Ekonomik olanaklar

- İnanç ve gelenekler
- Gündelik sosyal yaşam

Gür'e göre kırsal mimariyi etkileyen faktörlerde doğal belirleyiciler, sosyal belirleyiciler ve kültürel belirleyiciler etkili olmuştur. Doğal imkanlar, çevrenin getirdikleri, kaynak erişilebilirliği, malzeme çeşitliliği doğal belirleyicileri oluşturur. Kültürel belirleyiciler ise yapıda ortaya çıkan anlamdır. Yapının ne anlam ifade ettiği kültürün getirmiş olduğu birikim sonucu ortaya çıkar. Burada yaşama biçimi, sosyo-ekonomik durum, benlik algısı gibi bireysel etmenler ön plandadır (Gür, 2000).

Sözen ve Eruzun'a göre kırsal mimariyi oluşturan etkenleri çevre ortamı ve kültür ortamı olarak iki başlıkta sınıflandırmak mümkündür. Çevre ortamı iklim ve arazi yapısı, yerel yapı malzeme ve strüktürü kapsarken, kültür ortamı Anadolu Türk kültürünün Mezopotamya'ya dayanan geçmişinin geçirdikleri ve komşu kültürlerle olan etkileşimleri kapsamaktadır (Sözen & Eruzun, 1992).

Karpuz kırsal mimarinin şekillenmesini çevresel, tarihi, sosyal ve kültürel, ekonomik etkenlere bağlamaktadır (Karpuz, 2002). Turgut ise bu bileşenleri çevre, kültür ve psikolojik bileşenler olarak 3 başlıkta toparlamaktadır. Psikolojik bileşenlerin zihinsel ve davranışsal süreçlerin kırsal mimaride önemli rolü olduğunu savunmaktadır (Turgut, 1990)

Tunçdilek fiziki faktörlerin jeolojik yapı, bitki örtüsü, rölyef ve yükselti değerleri, iklim faktörü olduğunu savunmaktadır. Bunun yanında sosyal ve ekonomik faktörler de kırsal mimariyi etkileyen diğer başlıklardır (Tunçdilek, 1967). Aydın da yine benzer şekilde kırsal mimariyi etkileyen faktörleri konum ve coğrafi değerler, yerleşmenin ve çevresinin tarihsel karakteri, sosyal ve kültürel yapı ile geçim kaynağı olarak sınıflandırmıştır (Aydın, 2008)

Bahsedilen araştırmacıların kırsal mimariyi etkileyen faktörleri sınıflandırmaları Tablo.3'de verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmacılara göre kırsal mimariyi etkileyen faktörlerin sınıflandırılması

Gür' göre (Gür, 2000)	Doğal Belirleyiciler	Sosyal Belirleyiciler	Kültürel Belirleyiciler
Sözen ve Eruzun'a göre (Sözen & Eruzun, 1992)	Çevre Ortamı	Kültür Ortamı	
Karpuz'a göre (Karpuz, 2002)	Çevresel Etkenler	Tarihi Etkenler	Sosyal ve Kültürel Etkenler
Turgut'a göre (Turgut, 1990)	Çevresel Etkenler	Kültürel Etkenler	Psikolojik Etkenler
Tunçdilek'e göre (Tunçdilek, 1967)	Fiziki Etkenler	Sosyal Etkenler	Ekonomik Etkenler
Aydın'a göre (Aydın, 2008)	Konum ve Coğrafi Değerler	Yerleşme ve Çevresinin Tarihsel Karakteri	Sosyal ve Kültürel Yapı ile Geçim Kaynağı

İncelenen çalışmalarda araştırmacıların yapmış oldukları sınıflandırmalar birbirlerine büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, belirtilen araştırmacıların çalışmalarını da göz önünde bulundurarak kırsal mimarinin şekillenmesinde etkili olan faktörler,

- Doğal çevre etkenleri
- Sosyal ve kültürel etkenler

Olmak üzere iki ana başlık altında farklı bileşenlere ayrılarak incelenecektir (Tablo.4).

Tablo 4. Bu çalışmada ele alınan kırsal mimariye etki eden faktörler

Doğal ve Çevresel Etkenler	Sosyal ve Kültürel Etkenler
İklim	Kültür
Topografya	Gündelik Yaşam
Malzeme ve Yapım Tekniği	Ekonomik Düzey

2.2.1. Doğal Çevre Etkenleri

İnsanlığın varoluşundan beri canlılar kendilerine başta barınma olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerde doğal çevrenin etkilerini her zaman ön planda olmuştur. Toplumsal tarih boyunca temel ihtiyaçlarının yanında zamanın gerektirdiği ihtiyaca yönelik yerleşim alanları keşfetmiş ve buralarda uygarlıklar kurmuşlardır. Mevcut imkanlarla topografya açısından tarımsal faaliyetlere uygun, su kaynaklarına erişim olanağı bulunan, iklimsel şartlarla baş edilebilen ve güvenliği sağlanabilen alanlarda yerleşik hayat başlamıştır (Dağıstanlı , 2007).

İnsanoğlunun mağaralardan çıkışı ılıman iklim sayesinde tarımsal faaliyetlerle tanışmasından başlar. Geçmişten süregelen yaşam kültürünün getirmiş olduğu alışkanlıklar mimari yapılaşmalarda benzerliğe sebep olsa bile farklı bölgelerdeki yapıların çevresel faktörler etkisiyle bu benzerliklerden uzaklaştıkları görülmektedir. Bu durumun esas sebebi çevrenin vermiş olduğu malzeme seçenekleridir. Benzer iklim gösteren bölgelerde farklı kültürlerde bile benzer mimari yapılaşmalara rastlamak mümkündür. Bunun sebebi ise iklimsel şartlara göre uygun konfor alanının sağlanmaya çalışılmasıdır (Sümerkan, 1990).

Erişim olanakları, ziraat çalışmalarındaki gelişimi ve sanayinin ilerlemesi, doğal çevre etkenleriyle birinci dereceden ilişkilidir. Kırsal alanlarda topografya açısından yüksek eğimli, dağlık ya da aşılması güç su ögeleri barındıran bölgelerde yerleşim olanakları zorlayıcı olduğu için bu tip bölgelere yerleşim daha az tercih edilmektedir. Aynı şekilde sert iklim koşulları, gece gündüz arası yüksek sıcaklık farkları bulunduran bölgelerde de yerleşimin gelişmediği görülmektedir. Eğimin daha az olduğu, ovalık, sıcaklıkların dengeli ve ılıman şekilde seyrettiği alanlarda ise ulaşım kolaylığı, sanayi tesislerinin kurulmasına uygunluk, tarıma ve hayvancılığa elverişlilik sebebiyle yerleşim yoğunluğu daha fazla olmaktadır. Bu durum ülkemizdeki bölgeler bazında incelendiğinde, Karadeniz ve Doğu Anadolu'daki kırsal alan nüfus yoğunluğunun, İç Anadolu, Ege ve Akdeniz bölgelerine göre daha az nüfusa sahip olmasının sebebini göstermektedir (Bayram, 2012)

Bir kırsal yerleşme içerisindeki en temel birim olan konutlar da , yerleşmeler gibi doğal çevresel etkileri üzerlerinde yansıtır. Bu yansımaları plan tipolojilerindeki oluşumlarda,

avlularda, üst örtü elemanlarında ve dış çevreyle olan ilişkilerde gözlemlemek mümkündür (Bulut, 2002).

Anadolu'ya yerleşen Türkler arasında da çevresel etkenlerin konut kültürünün oluşmasında önemli rolü vardır. Aynı kültürden gelen Türk insanının ormanlık, eğimli, rüzgarlı, sıcaklık farklılıkları bulunan gibi farklı kırsal alanlara yerleşmesi sonucu zamanla farklı mimari yapılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum farklı konut çeşitliliklerine yol açmış ve kültürel bir zenginlik meydana getirmiştir. Farklı bölgelerde 50 yıl içerisinde bile bu farklılıkları gözlemlenebilmektedir (Ögel, 1978).

Doğal çevre etkenlerinin temelinde yatan coğrafi sebepler ve buna bağlı olarak kullanılan malzeme ve teknik birbirinden ayrı düşünülemez bir ilişki içerisinde. Bundan dolayı coğrafi etkenler sıcaklık değerleri bakımından iklimsel veriler, yer yüzü koşulları bakımından topografik veriler olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Buna bağlı olarak şekillenen malzeme ve teknikler de doğal çevresel etkenler başlığı altında incelenecektir.

2.2.1.1. İklim

Tarih boyunca insanlar iklimin olumsuz şartlarına karşı çözümlerde bulunmuş ve bunu yaşam alanlarına yansıtmışlardır. Dünyanın çok farklı iklim bölgelerine yerleşen insanlar iklimin gerekliliklerine göre zaman içinde deneyimlerle en ideali oluşturmak için çabalamıştır. Örneğin kutuplarda yaşayan Eskimoların barınağı olan igloların biçimi incelendiğinde kalın duvarlar ile iç ve dış mekan dengesinin sağlanmaya çalışıldığı ve küresel formuyla rüzgara karşı en az etkilenecek biçimin oluşturulduğu görülebilmektedir (Rapoport, 1969).

Anadolu topraklarındaki doğal özellikler birçok bölgede çeşitlilik göstermektedir. İklim yapısı incelendiğinde aynı mevsimde ya da birbirini takip eden aylarda etkili değişiklikler olduğu görülebilmektedir. Bu durum yerleşimlerin ve mimari yapılaşmaların çevreyle ilişkisini doğrudan etkilemiştir. Bu etkiler arasında yapıların biçimsel şekillenışı, bu şekillenışin çevreyle uyumu ve iletişimi, kullanılan malzemelerin seçim sebebi sayılabilir. Örneğin Karadeniz ikliminin getirmiş olduğu yoğun yağış sonucu ormanlık alanların yoğun olması yörede ahşap malzeme kullanımını yaygınlaştırmış, orta

Anadolu’da ise yapı malzemesi olarak taş ve kerpiç kendini göstermiştir (Asatekin, 1994).

Gögebakan’a göre iklimsel veriler Türk evinin plan tipolojisi bakımından şekillenmesindeki en büyük etkidir. Türk evi içerisindeki ‘‘yaz odası’’ ve ‘‘kış odası’’ kısımları doğrudan iklim koşullarının plan üzerindeki etkilerini göstermektedir. Geleneksel Türk evlerinin hemen hemen hepsinde yön olarak en iyi güneş ışığını alan, kolay ısıtılabilen, kış aylarında misafirlerin konforla ağırlanabileceği, özenle iç mekan dekorasyonu yapılmış bir kış odası bulunur. Anadolu’da birçok yörede yaz ve kış odası bulunmayan konut tipleri ise genel olarak mevsimsel olarak kullanılan konutlardır. Kullanıcılar yaz ve kış aylarını farklı özellikler gösteren konutlarda geçirmektedir. Bu konutların bulunduğu yerlerin seçiminde ve plan tipinin belirlenmesinde iklimsel unsurlar rol oynamaktadır. Ancak hem ekonomik sebepler hem de aynı mevsim içerisinde bile farklı sıcaklık değerlerinin gözlemlenebilmesinden dolayı yaz odası ve kış odası kullanımı daha yaygındır. Kış odalarında mümkün olduğunca güneş ve doğuya doğru yönelim görülmektedir. İç sıcaklığın korunabilmesi için kalın ve geçirimsiz malzemeler kullanılmıştır. Plan içerisinde genelde odalar arasında ya da ara katlarda konumlandığı görülmektedir. Boyutlandırmalar ise hem oda bazında hem de pencere gibi elemanlarda kolay ısıtılmaya yönelik olarak minimum ölçülerde tutulmuştur. Yazlık odalar ise genellikle güneşin etiklerinden korunmak için kuzey cephede ve üst katlarda köşe kısımlarda yer alır. İnce duvarlar ve döşemeler uygulanır. Geçirimli malzeme kullanılarak iç ve dış mekan arasındaki sıcaklık farkının optimum seviyeye getirilmesi amaçlanır. Çoğunlukla içeriği kolay havalandırılacak büyük pencereleri bulunan, geniş açıklıklı ve yüksek tavanlı odalardır (Gögebakan, 2015).

Anadolu’da iklimik etkilerin en ideal seviyede tutulması amacıyla Akdeniz ikliminin gözlendiği bölgelerde sofaların dış mekanla ilişkisi sağlanırken, Karadeniz bölgesinde bu ilişki kışları yaşanan düşük sıcaklıklar ve yoğun yağıştan dolayı kısıtlı tutularak sofalar içe alınmıştır. Karasal iklimin hakim olduğu Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgelerinde sofalar çoğunlukla odaların ortasında konumlandırılmış ve kış odası mantığında kolay ısıtılabilen mekanlar olarak çözümlenmiştir (Sözen & Eruzun, 1992).

.

Güneydoğu Anadolu’da konutlarda sıcaklık etkisinden kaçınıp günü geçirebilmek adına sofa yerini eyvanlar almıştır. Eyvan üç tarafı duvarlarla çevrili, üstü kapalı, önü açık mekanlardır. İçerisinde serinlik sağlama amacıyla esintiyi yönlendiren mihrap şeklinde rüzgarlıklar bulunur. Eyvan kullanımı ilk olarak Mezopotamya ve İran mimarlığında görülmektedir. Bu durum geçmişten günümüze kadar farklı kültürlerde benzer iklim şartlarına benzer mimari çözümlerin getirildiğini gösteren bir kanıttır (Şekil.7) (Ödekan, 1996).

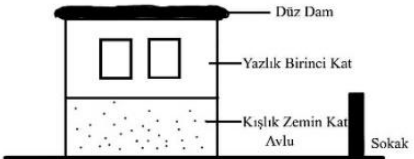
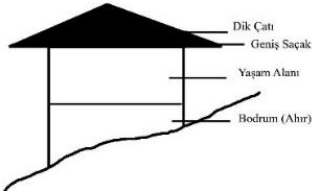
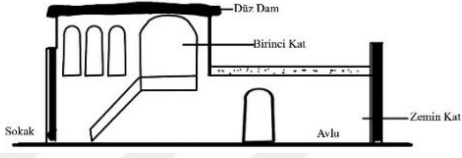
Şekil 7. Geleneksel Mardin Konut Planlarında Eyvan

Kaynak: (Kalak & Akdaş, 2020)

(Yazar Tarafından düzenlenmiştir.)

Tablo.5’de İç Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki konutlara iklimin etkileri, yazlık ve kışlık odalar, sokak ve konut ilişkisi, üst örtü biçimlenişi, pencere sıklığı şematik olarak ifade edilmiştir.

Tablo 5. İklimin Anadolu Konutları Üzerindeki Etkilerine Örnekler

Bölge	Konut Tipi
İç Anadolu	
Karadeniz	
Güneydoğu Anadolu	

Kaynak: (Baran, 2000)

2.2.1.2. Topografya

Topoğrafya yeri bilmek ve yeri tanımlamak anlamına gelmektedir. Yeryüzü üzerindeki şekillenmeleri düz ve eğrisel çizgilere dökerek iki boyut üzerinde algılanabilir olmasını sağlayıp tanımlı mekanlar ortaya çıkartmaktır. Eş yükselti eğirileri kağıt üzerinde eğimin okunabilmesini sağlamaktadır (Biro & Yürekli, 2010).

Topografya yerleşimin biçimlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Su kaynaklarının yakınlığı ve durumu, volkanik araziler, toprak yapısı, tarıma elverişlilik, eğim, yapı yapabilmeye uygun zemin yapısı yerleşimin oluşmasında ve gelişmesinde doğrudan etkisi olan faktörlerdendir. İnsanlar kendilerine yaşam alanı olarak kendileri için ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yerleri tercih etmişlerdir (Kantar, 1998).

Tablo.6'da Kantar'ın topografya biçimlerinin kırsal mimariye olan etkilerini coğrafi konumlarına göre, ormanla olan bağlantısına göre ve yerleşme biçimine göre sınıflandırması verilmiştir.

Tablo 6. Topografyanın kırsal mimariye etkisi

Coğrafi Konuma Göre	Ormanla Bağlantısına Göre	Yerleşme Biçimine Göre
Dağ Köyleri	Orman İçi Köyler	Yol Kenarı Köyler
Kıyı Köyleri	Orman Bitişi Köyler	Yuvarlak Köyler
Ova Köyleri		Yıldız Köyler
		Küme Köyler
		Dağınık Köyler

Kaynak: (Kantar, 1998)

Anadolu kırsalındaki çok çeşitli topografik yapı, mimari ürünlerin doğaya olan saygısı ile bir bütün oluşturmaktadır. Çeşitli engebeler, düzlükler yerleşim dokusuna özgünlük ve zenginlik katan önemli öğelerdir. Anadolu insanı kimi zaman aşması zor gibi gözüken topografik unsurları çoğu zaman bir avantaja çevirmiş ve doğaya saygı duyan nitelikli mimari eserler ortaya koymayı başarmıştır. Fakat her zaman yere teslim olmamış, bazen de yeri de kendine göre şekillendirmeyi bilmiştir. Bu şekillendirme esnasında yapılan müdahalelerde Türk insanının yaşam biçimi ve genel ahlaki gereği her zaman doğaya ve komşuluk ilişkilerine saygı, birbirinin manzarasını kesmeyen, güneşini engellemeyen yerleşimler görülmektedir (Aran, 2000). Örneğin Şekil.8’de Ege Bölgesi’nde İzmir’e bağlı Şirince Köyünde dağ yamacında eğime doğru yerleşen konut yapılarının birbirine olan saygısı gözükmemektedir.

Şekil 8. Şirince Köy Dokusu

(Kaynak: Yazar Arşivi)

2.2.1.3. Malzeme ve Yapım Tekniği

Kırsal yerleşimlerde ustalar bölgenin barındırdığı kullanılabilir malzemeleri zaman içinde deneyimlemiş ve kullanıma en ideal olanı seçmişlerdir. Kullanımı kolay, iklim şartlarına karşı dayanıklı, yapının en sağlam şekilde ayakta durabilmesine imkan tanıyan malzemeler bölgede en sık kullanılan malzemelerdir (Moholy- Nagy, 1957).

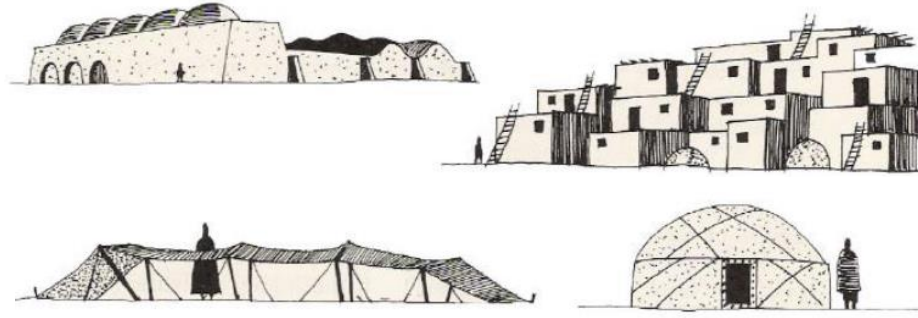
Ekonomik etkenler, malzemenin işlenebilirliği, deformasyonlara karşı malzemenin dayanımı, lojistik taşıma zorlukları gibi sebepler malzemelerin doğal çevre içerisinde seçimindeki en önemli faktörlerdir (Aran, 2000).

Bir yapı malzemesi kullanılmadan önce çeşitli işlemlerden geçirilmektedir. Bu işlemler kimi zaman laboratuvar ortamlarında kimyasal etkilerle yapılabildiği gibi, kırsal alanlarda insan gücü ve doğal yollarla da yapılabilmektedir. Bu teknikler kırsal yerleşim yerlerinde yöreden yörede çeşitlilik gösterebilmektedir (Kuşçu, 2006)

Kırsal alanlarda bir yapı yapılacağına, usta aklında belirli bir yapım süreci oluşturur. Bu süreçte çizim, ölçü veya projelendirmekten öte gözlemleme, uygulama ve yorumlamalar etkilidir. Teknik projelendirme bilgisine sahip olmayan bazı ustaların elindeki araçlar ile ortaya koyduğu kompleks ürünler kimi zaman hayran bırakan niteliklerde olabilmektedir (Jones, 1970).

Ustalar tecrübeleri, kullanacakları malzemeyi tanımaları ve bilgi birikimleriyle birbirine benzer fakat farklılıklar barındıran yapılar yapma becerisine sahiptir (Alexander, 1979). Bu tecrübeler zaman içerisinde usta-çırak ilişkisiyle gelişmiş ve nesilden nesile aktarılmıştır. Bu sözlü aktarım neticesinde ortak bir yapı kültürü ve teknik bilgi oluşmuş, her ustanın kendi kattıklarıyla da bu kültür zenginleşmiştir. Dolayısıyla kırsal alan içerisinde genel hatlarıyla birbirine benzer yapılar bulunsa da, detaylar incelendiğinde bireysel usta izleri görebilmek mümkündür (Hubka, 1979).

Yapım teknikleri, bir bölgede malzeme kullanım becerisinin usta-çırak ilişkisi ile gelecek kuşaklara aktarımı sağlanan bir bilgi birikimi olsa da kültürler arası etkileşimler de farklı teknikleri beraberinde getirmiştir. Bu durum yerleşim alanlarına zenginlik ve çeşitlilik kazandırmaktadır. Bununla beraber farklı coğrafyalarda benzer malzemelerin çok farklı tekniklerle farklı form oluşumlarında kullanımını da görmek mümkündür (Şekil.9) (Rapoport, 1969).

Şekil 9. Aynı malzemenin kullanımı ile farklı kültürlerde farklı formların oluşumları

Kaynak: (Rapoport, 1969)

Anadolu'nun geniş bitki örtüsü, iklim koşulları ve toprak yapısı sunduğu malzemeler yönüyle geniş bir mimari çeşitlilik oluşumuna ve farklı tekniklerin gelişmesine olanak sağlamaktadır. Fakat yörelerde ulaşım ve taşıma problemleri sebebiyle en kolay erişim sağlanabilen materyaller seçilmiştir. Bu durum Anadolu'da geleneksel konut tiplerinin oluşmasını sağlamıştır (Sezgin, 1992).

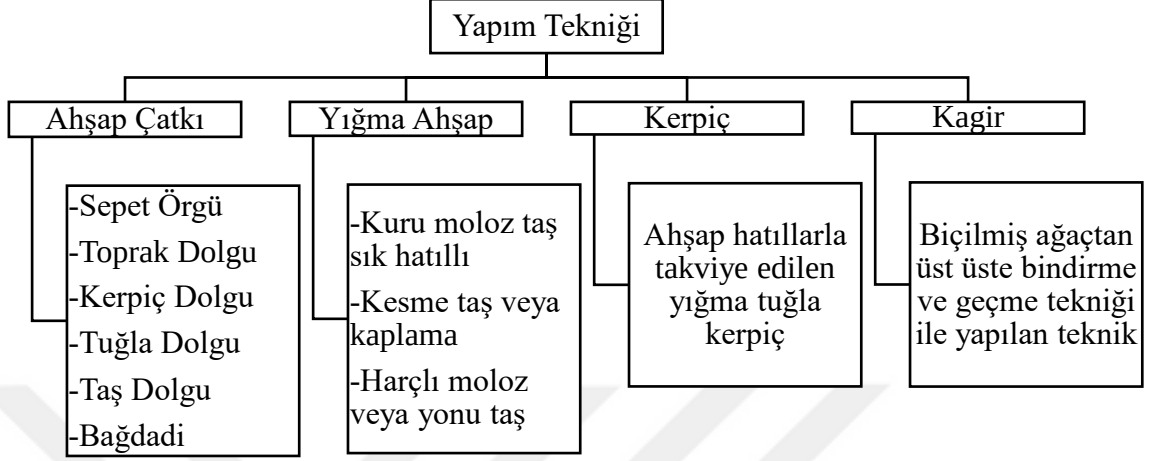
Ülkemiz kırsal kesimlerinde sıklıkla kullanılan malzemeler; kerpiç, taş, ahşap ve bitkisel kökenli diğer malzemelerdir. Kerpiç malzeme çoğunlukla İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'da tuğla tekniği ile uygulanmaktadır. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yöreye özgü taş kullanımı da yaygındır. Benzer şekilde Ege ve Akdeniz bölgelerindeki kırsal kesimlerde de taş malzeme kullanılmaktadır. Yağışın bol görülmesi sebebiyle ormanlaşmanın fazla olduğu Karadeniz Bölgesi ve çevresinde ise ahşap malzeme kullanımı ile karkas yapılar üretilmiştir (Sezgin, 1992). Bu kullanımlar genelleme şeklinde belirtilmiş olsa da Anadolu'nun çok farklı ve birbirine uzak sayılabilecek bölgelerinde benzer malzeme ve teknikleri de görebilmek mümkündür. Tablo.7'de bu duruma örnekler verilmiştir.

Tablo 7. Anadolu'nun farklı bölgelerinde benzer yapı malzemelerin kullanıldığına dair örnekler

Malzemeler		
Ahşap Malzeme	 Çaykara Çayıroba Köyü Harman Binası Kaynak: (Karpuz,H. Arşivi)	 Ankara Nallıdere'de bulunan bir konut Kaynak: (Torosların Kalbinde Mermer Ocağı İsyanı, 2022)
Taş Malzeme	 Konya Gölkaşı Mahallesiinde bulunan bir konut Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)	 Nevşehir Asmalı Konak Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)
Kerpiç Malzeme		
	Konya Beyşehir İlçesinde bulunan bir konut Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)	Van Abdullah Özakan Evi Kaynak: (Özalp'teki Kerpiç Evler İlgi Çekiyor, 2018)

Kaynak: (Kantar, 1998)

Günay, Anadolu’da kullanılan yapım tekniklerini ahşap çatkı, kagir, kerpiç ve yığma ahşap olmak üzere dört başlık altında incelemektedir. Şekil.10’da bu teknikler belirtilmiştir.

Şekil 10. Anadolu’da kullanılan yapım teknikleri

Kaynak: (Günay, 1999)

2.2.2. Sosyal ve Kültürel Etkenler

Sosyal ve kültürel özellikler, gelenek, görenek, ekonomik durum, dini inançların, gündelik hayatın, mahremiyet anlayışının, eğitim durumunun, politik yapılarının zaman içerisinde insanlar arasında oluşturduğu değerler bütünüdür. Tüm bu değerler tarih boyunca gelişerek ve birikerek yerleşim alanlarında akılda kalıcı izler bırakmışlardır. Bu izlerin yapılardaki etkileri mimari kimliği oluştururken, yapıların bir araya gelmesiyle de yerleşim kimliği oluşmaktadır (Çorapçıoğlu, Çakır, Görgülü, Seçkin, & Ünsal, 2008).

Kırsal alanlarda Türk konutlarının oluşumunda organik bir tasarım vardır. Geometrik belirli kalıplar içerisinde şekillenmeler çoğunlukla görülmez. Dolayısıyla yapı formu da ihtiyaçların getirdiği doğal organizasyon sonucu oluşmaktadır (Erpi, 1990). Yapıların inşası esnasında doğal ve çevresel etkenler yapı şekillenmesini doğrudan etkilese de, tek belirleyici faktör bu değildir. Örneğin malzeme kullanımında yağışın fazla olduğu bölgelerde ahşap esaslı seçimlerin yapılması ya da toprağın yapı yapmaya uygun olduğu bölgelerde toprak esaslı malzemelerin kullanılması iklim ve topografya özelliklerine bağlı düşünülebilirken, aynı coğrafyada farklı mimari özellikler taşıyan yapıların bir

arada görülmesi ise kültürel farklılıkların varlığını ortaya koymaktadır (Uçar & Uçar, 2013)

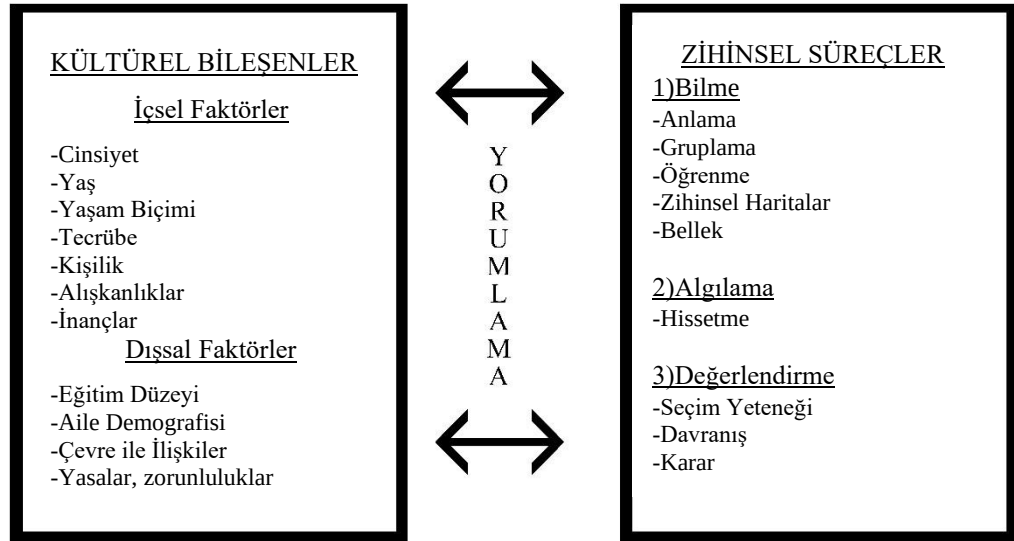
Kırsal alanlarda sosyal ve kültürel etkilerin en açık şekilde algılanabildiği yapılar konutlardır. Her konut içinde yaşayanlara dair izler barındırır. Çünkü içinde yaşanan konut, sahibinin yeterli gördüğü değerleri karşılayacak noktaya kadar değişime uğrar ve düzenlenir. Bu sebeple konut ve kültür arasındaki ilişkiyi evin anlamı çerçevesinde incelemek önemlidir (Sadalla & Sheets, 1993). Evin sosyolojik ve kültürel açıdan anlamına dair yapılmış çalışmalar Tablo.8’de verilmiştir.

Tablo 8. Evin sosyolojik ve kültürel açıdan anlamına dair yapılmış çalışmalar

Rapoport’a göre (Rapoport, 1983)	Evin konumunun ve genel görünümünün ev sahibinin toplum içerisindeki sosyal durumunu yansıttığını savunur.
Becker’e göre (Becker, 1977)	Evin kullanıcıların kimliğinin saptanmasında ve bu kimliğin nesilden nesile aktarımında önemli rol oynadığını söyler.
Csikszentmihalyi ve Rochberg- Halton göre (Csikszentmihalyi & Rochberg- Halton, 1981)	Evin yalnızca yapı olarak değil, evle ilişkili olan nesnelerin de psikolojik ve sosyal etkileri olduğunu savunur.
Bachelard’a göre (Bachelard, 1969)	Kişinin çocukluğunu geçirmiş olduğu ev ile daha sonraki yaşadığı evleri karşılaştırmış ve benzer izler bulmuştur.

Bu çalışmalar incelendiğinde insanın evi üzerinde doğrudan etkisi,evin de insan üzerinde etkisi olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Ev insanı gerek konumu, gerek plan yerleşim ve görünümüyle etkilerken, insanın kişisel özelliklerini evine yansıtması yapının kendine has kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır. Bu durumun çeşitliliği yerleşim alanı için hem kültürel hem mimari bir zenginliktir.

Kırsal yerleşkelerde bir yapının mimari tasarım sürecine bakıldığında kültürel bileşenlerin ve zihinsel süreçlerin bir araya gelerek yapı tasarımını oluşturduğu görülür. Kır ustasının geçirdiği zihinsel süreçler ; bilme, algılama ve değerlendirmedir. Kültürel bileşenler ise normatif kavramlar olarak içsel ve dışsal faktörler olarak iki grupta incenebilir. Şekil.11’de bu öğeler şematize edilerek belirtilmiştir.

Şekil 11. Mimari tasarım sürecinde kültürel şema

Kaynak: (Önal, 2011)

2.2.2.1. Kültür

Rapoport’a göre kültürü 3 şekilde tanımlamak mümkündür

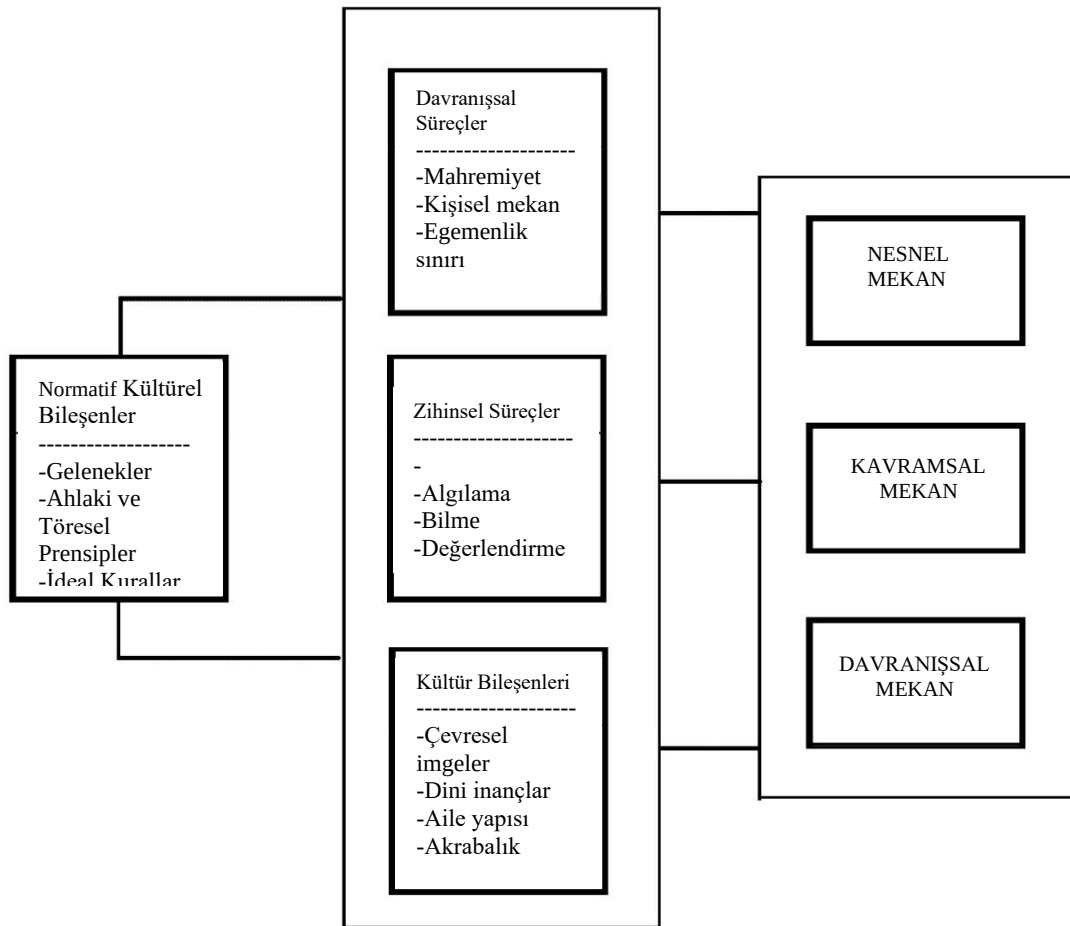
- Birincisi, kültür belirli bir alandaki birbirine benzer nitelik taşıyan insanların dünya görüşüdür.
- İkincisi, insanların yaşamda var olabilme ve hayatlarını sürdürebilmeleri için adaptasyon yöntemleridir.
- Üçüncüsü ise, kültürün bir anlama dayalı ve sembolik kodlarla oluşturulan bilişsel şemalar sistemi olduğudur (Rapoport, 1969).

Yüksel, kültürü oluşturan öğeleri; “maddi kültür öğeleri, dil, estetik, eğitim düzeyi, sosyal yapı, inanç şekli” olmak üzere altıya ayırmıştır. Bu öğeler insan hayatındaki tüm yaşayışı tanımlamaktadır. Dolayısıyla bu sınıflandırmadaki kavramlar insan çevresinin ve tüm yaşama alanlarının oluşumunda doğrudan etkilidir (Yüksel, 1989).

Turgut, mekan ve kültür ilişkisini, konutlarda iki aşamaya dayandığını söylemektedir:

- “Konut mekanlarının oluşumu ve gelişiminde, çeşitli aşamalarda etkili olan, kültürel faktörler ile mekan arasındaki direkt etkileşimi ele alan normatif etkileşim süreci”
- “Kültür mekan etkileşiminin, zihinsel süreçlere bağlı indirekt yapısını inceleyen bilişsel ve davranışsal etkileşim süreci.”

Fakat burada önemli olan, bu etkileşim süreçlerinin birbiriyle doğrudan ilişki içerisinde olması ve bağımsız olarak düşünülmemesi gerektiğidir (Şekil.12) (Turgut, 1990) .

Şekil 12. Kültür – Mekan – Davranış etkileşim şeması

Kaynak: (Turgut, 1990)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Tüm bu ögeler, kırsal yerleşim alanlarında mimarinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Kır yöresine ait içsel ve dışsal kültürel bileşenler bir bütün halinde yorumlanarak mimari tasarımlar yapılır. Aile yapısının büyüklüğü de tasarımı etkileyen unsurlar arasındadır. Aile büyükleriyle ya da ikinci dereceden akrabalarla beraber yaşanan konutlarda daha geniş odalar tasarlanır ve mahremiyet düzeyini koruyacak şekilde planlama yapılır. İnancı İslamiyet olan toplumlarda yatma mekanının kibleye dönük olmayacak şekilde tasarlanmasına dikkat edilmesi de mimari biçimlenmeye olan etkilere örnek olarak gösterilebilir. Bu anlayış bazı konutlarda iklimsel etkilerden bile önde tutulmuş, iç mekanda sıcaklık problemleri oluşturabilecek kuzey cepheye bakan yatak odaları oluşmuştur (Göker, 2009).

2.2.2.2. Gündelik Yaşam

Gündelik yaşam, insanların kültür ve ihtiyaçları neticesinde şekillenen en geniş anlamda yaşam şeklinin bir ifadesidir. Farklı kültürlerde gündelik yaşamlar arasında belirgin farklar görülebilirken, benzer kültürlerde de insanların kendi değerlerine göre gündelik yaşamları farklılaşabilmektedir. Dolayısıyla kullanıcılar hayatlarını geçirdiği mekanları da gündelik hayatlarına göre biçimlendirmekte ve kendilerine göre en ideali oluşturma çabası içindedir.

Rapoport, gündelik hayatın geçirildiği konutun biçimlenmesinde etkili olan unsurları; temel ihtiyaçlar, çevre ilişkileri, konutta yaşayan kişiler, kadının gündelik hayattaki rolü, dini gereklilikler ve mahremiyet anlayışı olmak üzere altı başlık altında toplamaktadır (Rapoport, 1969)

Ülkemizde kırsal alanlarda konut biçimlenmesinde en büyük etkenin, geçim kaynağı olduğu söylenebilmektedir. Anadolu'da tarih boyunca Türkler'in en yaygın geçim kaynağı ise tarım ve hayvancılık olmuştur. Topografik ve iklimsel etkenlerin yanında, Orta Asya'dan beri göçebe kültürü etkisinde olan Türkler hayvancılık faaliyetlerini aktif olarak sürdürmüştür (Eröz, 1991).

Göçebe yaşam şekli iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki tam göçebelik, ikincisi ise yarı göçebeliktir (Eröz, 1991). Tam göçebe yaşamda sabit bir barınma mekanı olmazken, yarı göçebelikte belirli bir barınma mekanı kısmen belli ve sabittir (Kavas K. R., 2013). Türklerin Anadolu'ya yerleşim sürecinde geçmişten gelen bu kültürün etkili

olduğu görülmekte ve göçebelik ile yerleşik hayatın bir aradalığı gözlemlenmektedir. Bammer bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Yerleşik yaşamakla sürekli konutlarda yaşamamanın, göçebe yaşamla da taşınabilir barınakların ilişkili olduğu fikri her zaman doğru değildir.” (Bammer, 1996).

Günümüzde Anadolu’nun birçok bölgesinde çoğunlukla iklimsel sebeplerden kaynaklı olarak yaz ve kış aylarında farklı konutlar kullanıldığı görülmektedir. Yerleşik hayata geçişten sonra bu durumun ilk izlerine kışın yerleşik hayat süren bir konut sahibinin, yaz aylarında yayla ya da yüksek kesimlerde çadır gibi geçici bir barınak oluşturarak gündelik yaşamını elverişli hale getirme çabasında rastlanmaktadır. Aslında bu durum bir yarı göçebeliği ifade etmektedir ve bu tip geçici barınaklar ile konutun bir arada kullanılması yerleşik hayata geçiş sürecinde önemli olmuştur. Bu yaşam tarzının Türk evinin özellikle kırsal bölgede şekillenmesinde payı büyüktür (Yalman, 1993).

Tarih boyu Anadolu topraklarında hayvancılığın yaygınlığı konut tipini doğrudan etkileyen bir faktör olmuştur. Hayvanların barınabilmesi, kolay girip çıkabilmesi, sıcaktan ve soğuktan korunabilmeleri gibi birçok faktör çeşitli ahır tasarımlarına olanak sağlamıştır. Bu yapılar kimi zaman konutların alt katlarında konumlanırken kimi zaman da konuta ek bir birim olarak eklenmiştir. Hayvancılıktan farklı olarak geçimini sürdüren ailelerin konutları kendi gündelik yaşam tarzlarına göre çözümlenmiş şekildedir. Örneğin İç Anadolu bölgesinde tarıma dayalı bir geçim hakimdir. Bu bölgede tarlaların yakınında ya da içinde günlük ihtiyaçları karşılayan barınaklara yer verilirken, konutlar tarlalardan biraz daha uzakta tutulmuştur. Bunun sebebi tarlalarda olabilecek çeşitli haşerelerden korunmak ve tarlalar arası bütünlüğü bozmamaktır (Kuban, 1995).

Kendisine has derin bir kültür barındıran Geleneksel Gaziantep konutları incelendiğinde konut planlarının gündelik yaşamın gerekliliklere göre biçim aldığı görülür. Örneğin günlük yaşamda misafire verilen kıymet oldukça önemlidir. Misafirin en görkemli odalarda ağırlanması, yapılan ikramların büyük özenlerle sunulması kültürün önemli bir parçasıdır. Bu sebeple konutlarda haremlik ve selamlık denilen kadın ve erkeklerin ayrı ayrı ağırlandığı odalar yer almaktadır. Bu odalar önemli işçilikler barındıran çeşitli donatılarla tasarlanmıştır. Planı oluşturan bir diğer önemli unsur da avludur. Avlu mahremiyet konusundaki hassasiyet ve gölgeleme açısından yüksek duvarlarla çevrilidir. Sıcak ve kurak iklim koşulları sebebiyle avlu ortasında bir su ögesi ya da yeşil bir alan

görebilmek mümkündür. Avlu aile için bir toplanma yeridir. Birçok sosyal faaliyet burada gerçekleştirilir. Bayramlaşmalar, çeşitli tebrikler, sünnet düğünleri gibi önemli etkinlikler burada gerçekleşir. Bunun yanında kışlık erzak hazırlıkları da ya avluda ya da damlarda yapılmaktadır (Baran, 2000).

Gündelik yaşamın gerektirdiği bir diğer olgu ise mahremiyet algısıdır. Mahremiyet kişinin ve ailenin dış çevre ile kurduğu etkileşimin sınırını çizme isteği olarak tanımlanmaktadır. Bu olgu kişi için bir davranış mekanizmasıdır (Eriç, 1979). Geleneksel toplumlarda mahremiyet algısı bireysel olarak değil, ataerkil yapı etkisiyle zaman içinde oluşmuş yazılı olmayan fakat sözlü şekilde nesilden nesile aktarılarak korunmaya çalışılmıştır. Bu algı farklı kültürler içerisinde dini, sosyolojik, psikolojik etkilerle çok farklı boyutlar almakta, hatta aynı kültür içerisinde bile kişiden kişiye göre farklı düşünce tarzları ortaya çıkabilmektedir (Gür, 2000).

Geleneksel toplumlarda mahremiyet algısı en çok konut yapılarında aranılan bir husustur. Çünkü farklı mekanlar için olması gereken farklı mahremiyet seviyeleri olabilmektedir. Bu sebeple gündelik yaşamın geçtiği en temel yapı olan konutlarda mahremiyet algısına yönelik çeşitli biçimlenmeler oluşturulmaktadır. Mekan sınırları oluşturulurken bu algıya her zaman dikkat edildiği görülmektedir (Gür, 2000). Burada önemli bir husus geleneksel toplumlarda kadının günü evde geçirmesine bağlı olarak kadın mahremiyetine verilen önemdir. Bu durum İslamiyet'in etkisiyle ilişkilendirilse de, Türklerin İslamiyet'le tanışmadan önce de toplum içerisinde kadına değer verdiği bilinmekte ve içe dönük yaşama yönelik tercihlerde bulunduğu bilinmektedir (Aksoy, 1963).

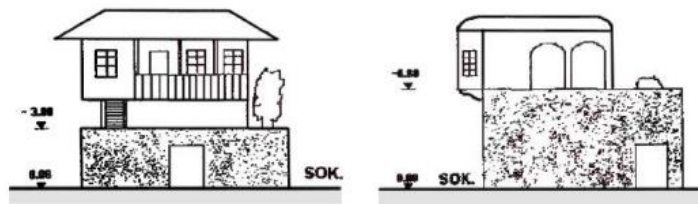
Dini motifler gündelik yaşamın en temel taşlarından biridir. Hayatın doğrudan birçok alanına etkisi bilinmektedir. Gelenekler, adetler dini inanışlar çerçevesinde şekillenmektedir. Türk toplumunda en yaygın din olan İslamiyet, bazı mahremiyet koşullarını zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla Anadolu'da Türk evleri tasarlanırken, odaların çeşitleri ve dizilişinde mahremiyet konusunda hassasiyet gösterilmiştir (Aşkar, 2000) (Ünügür & Ünügür, 1992).

Türk aile yapısındaki saygının önemi de mimari yapılaşmalarda önemli rol oynar. Hem komşuluk ilişkilerindeki, hem de aile içerisindeki saygı, mimari kimliğin bir parçasını oluşturmaktadır. Büyüklere odanın baş köşesinde yer verilmesi, hürmet edilmesi geleneği bu duruma bir örnektir. Benzer şekilde evin oğlunun evlenmesi ile eve yeni gelin gelmesi

durumunda gelin odası yapılmaktadır. Buna bağlı olarak konut yapılarında hacimsel büyüme ihtiyacına yönelik çözümler getirilmiş ve birçok eylemin bir arada yapılabilmesine olanak sağlanmaya çalışılmıştır (Göker, 2009).

Türk toplumundaki içe dönük yaşama tarzı mimari yapılara da yansımıştır. Geleneksel Türk Evleri'nin kapısı kapandığı zaman dış dünyayla ilişkisi kesilen, çevresi duvarlarla örülü avluya ve dolayısıyla gökyüzüne açılan bir yapısı vardır. Bu durum kişinin dışardaki insanlardan soyutlanmasına ve evrenle bağ kurmasına olanak sunmaktadır (Aran, 2000).

Evin bütünü saran bahçe duvarları tüm mekanlarda mahremiyeti sağlamaya yönelik şekilde planlanır. Bu duvarlar kimi kültürlerde iki kat seviyesini aşacak şekildeyken, bazı kültürlerde ise dış kapı seviyesini geçmeyecek şekilde tasarlanmıştır. Anadolu'da doğu ve batı kesimlerdeki farklı kültürlerin etkisi mahremiyet anlayışına doğrudan etki etmektedir. Örneğin Ege'de Rum kültürü etkisinde kalan Yeşilyurt Evleri'nde avlu duvarları insan boyunu aşmayacak düzeydeyken, Geleneksel Urfa Evleri'nde avlu duvarlarının çok daha yüksek seviyede olduğu görülmektedir (Şekil.13) (Karagülle, 2009). Özellikle yüksek duvarlar kültürel bağlamda yüksek mahremiyet isteği ve içe dönük yaşamın gerektirdiği bir unsur olarak değerlendirilse de; Köse bu duvarların tek sebebinin mahremiyet olmadığını, hırsızlara karşı güvenlik tedbiri olarak kullanıldığını ve çeşitli kum fırtınalarından korunmak amaçlı bu şekilde inşa edildiği savunmaktadır (Köse, 2007).

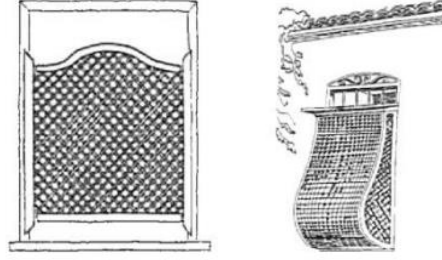

Şekil 13. Yeşilyurt ve Urfa evlerindeki avlu duvarlarının yüksekliği

Kaynak: (Baran, 2000)

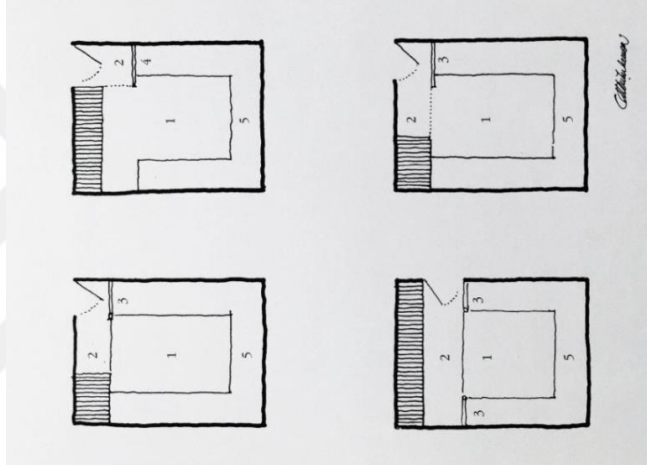
Geleneksel konutlarda, alt katlarda bulunan odalarda dışardan görünmeyi engellemek ve güvenlik oluşturmak adına çeşitli kafes ve kepenk sistemleri kullanılmıştır (Şekil.14). Odalarda kapı açılış yönünün duvara yönelik şekilde olması oda içerisindeki mahremiyet düzeyini arttırıcı bir unsurdur. Bu durum kimi zaman oda içerisindeki dolap ile sağlanmaya çalışılmıştır (Şekil.15). Vücut mahremiyeti için ise oda içerisinde çoğunlukla

sağlanmaya çalışılmıştır (Şekil.15). Vücut mahremiyeti için ise oda içerisinde çoğunlukla köşe kısımda yer alan dolap şeklinde gusülhanelere yer verilmektedir.

Şekil 14. Dışardan görünmeyi engellemek için pencerelerde kullanılan kafes sistemi

Kaynak: (Kuban, 1995)

Şekil 15. Oda içerisinde mahremiyeti sağlamaya yönelik yerleşim planı örnekleri

Kaynak: (Küçükerman, 1995)

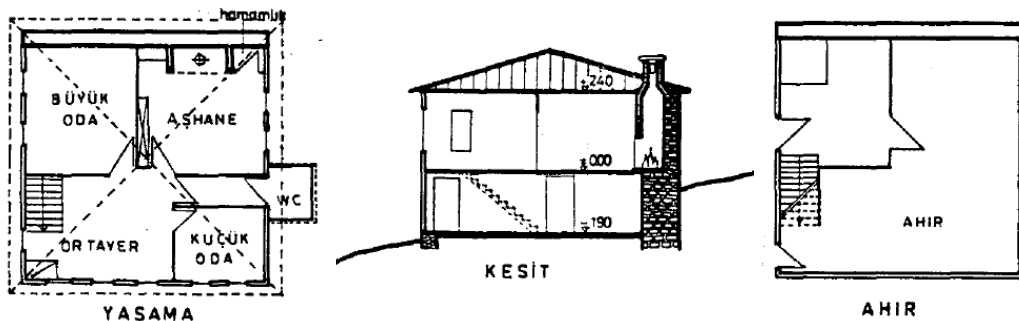
2.2.2.3. Ekonomik Düzey

Konut, kullanıcıların barınma ihtiyacını karşılamak veya mülk sahibi olmanın ötesinde bir olgudur. Bir konut yapısının meydana gelmesinde çevresel, beşeri ve ekonomik faktörler kimi zaman doğrudan kimi zaman ise dolaylı olarak etkili olmaktadır. Bu etkiler her konutta farklı oranlarda ekili olduğu için oraya çıkan yapılar birbirinden farklı ve çeşitli olmaktadır. Kırsal alanlardaki yapıların oluşumundaki ilkelerde çoğunlukla benzerlikler görülse de, yapının büyülüğü, plan tipi, malzeme kalitesi, süsleme, işçilik gibi konularda ekonomik etkiler devreye girmekte ve buna bağlı farklılaşmalar görülmektedir (Tunçdilek, 1967).

Ekonomik imkanlar, aile ve ülke bazında incelendiğinde yapıların biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Ekonomik imkanları kısıtlı olan ülkelerde görülen yapı gruplarıyla, varlıklı ve refah düzeyi yüksek ülkelerde görülen yapıların aynı düzeyde olmadığı açıktır. Çünkü ekonomik imkanların varlığı, estetik kaygıları da beraberinde getirmektedir (Divanlıoğlu, 1980).

Kır konutlarındaki birimlerin bir araya gelişi incelendiğinde eklentilere sıklıkla rastlanılmaktadır. Konutların mimarisinin oluşumu büyük ölçüde çevresel faktörler etkisi altında olsa da sonradan ilave edilmesine karar verilmiş birimlerde ekonomik faktörler ön plandadır. Çünkü ekonomik faktörlerin temelini geçim kaynağı oluşturmakta ve geçim kaynağına göre eklentiler şekillenmektedir. Örneğin tarımla uğraşan bir ailenin konutunda depolama alanlarına yer verilirken, hayvancılıkla uğraşan ailelerde hayvanların barınacağı ahır kısımları yer almaktadır (Tunçdilek, 1967).

Mimari biçimlenmelerde ekonomik etkenler çevresel imkanlarla bir arada düşünülmelidir. Örneğin Karadeniz bölgesi gibi eğilimli arazide bulunan ve hayvancılıkla uğraşılan bir kırsal yerleşmede ahır ve samanlık gibi birimleri konumlandırırken eğimden faydalanılmış, yaşama birimleri ile farklı kotta çözümleme yoluna gidilmiştir (Şekil.16). Hem tarım faaliyetleri sürdüren hem de hayvancılıkla uğraşan ailelerin konutları incelendiğinde ise bir avlu etrafına gerekli birimlerin sıralandığı görülmektedir. Bu konutlar planlanırken çoğunlukla gelecek zamanda doğabilecek farklı ihtiyaçlara yönelik yeni birimlerin eklenmesine olanak sağlayacak şekilde planlamalar yapıldığı görülmektedir.

Şekil 16. Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunan İlyas Gürel Evi

Kaynak: (Sümerkan, 1990)

Geleneksel Türk evleri incelendiğinde dış sofa kullanımının ortaya çıkardığı bazı ısınma problemleri, malzemelerin dış ortamdan etkilenme ve çabuk yıpranma durumları ekonomik masraflara yol açmaktadır. Bu durum zaman içerisinde sofanın içe alınarak

odalar arasına yerleştirilmesinin yaygınlaşmasına ve hem ortak duvar oluşumu sayesinde az malzeme kullanımına hem de enerji tasarrufu sağlamaya olanak tanımıştır.

Zaman içerisinde bu tip tercihlerin yaygınlaşması, ekonomik imkanların mimari oluşumlara doğrudan etki etmesine bir kanıt olarak gösterilebilmektedir (Eldem, 1954). Ekonomik düzeyin mimari üzerindeki etkilerini iç mekanda da görebilmek mümkündür. İç mimariyi oluşturan donatılarda yer alan işçilik, süsleme ve çeşitli bezemeler ekonomik farklılıkları belli eden izlerdir. Kırsal yerleşmelerde iç mekanda süslemeler minimal düzeyde görülmektedir. Fakat Geleneksel Türk Evi'nde süslemeye büyük önem verilmiştir. Odanın neredeyse tüm donatılarında konut sahibinin zevkine ve ekonomik düzeyine göre izler görebilmek mümkündür (Küçükerman, 1995). Örneğin tavan süslemesinde kullanılan künde-kari tekniği, yapımı çok zahmetli ve pahalı olması sebebiyle ekonomik düzeyi çok yüksek ailelerin konutlarında görülmektedir (Şekil.17). Bu uygulamayı yaptıramayan aileler uygulaması daha kolay ve maliyeti çok daha düşük olan taklit künde-kari tavanlar yaptırmışlardır (Şekil.18).

Şekil 17. Safranbolu Emir Hocazade Ahmet Beyler Konutu'nun gerçek künde-kari tekniği uygulanmış baş oda tavanı

Kaynak: (İşler & Aras, 2013)

Şekil 18. Kaymakamlar Evi'nde uygulanmış taklit künde-kari tekniği tavan örneği

Kaynak: (Çatalkaya Gök, 2019)

3. KIRSAL YERLEŞMELERDE GÖL

Suyun varlığı; tarih boyunca toplumların yerleşim yeri seçiminde, ana yaşam kaynağı olması sebebiyle ve üretken ekosistem özelliği sayesinde öncelikli tercihleri olmuştur (Tırıl, 2006). Geçmişten bugüne deniz, göl kıyısı, deltalar, akarsular gibi ‘‘sulak alan’’ şeklinde tanımlanan bölgelerde insan yerleşiminin yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Bu yoğunluğun oluşmasında çevresel etkenlerin yanı sıra, su ögesinin insan beğenisini kazandığı, anlamsal ve algısal açıdan insanı olumlu yönde etkilediği de göz ardı edilemez (Schroeder, 1982).Yapay etkilerle bozulmadığı taktirde, sulak alanlardaki peyzaj kalitesinin de olumlu yönde artmasıyla birlikte estetik değer artmaktadır. Suyun hareketli veya durgun olması da etrafındaki peyzajın şekillenmesinde önemli bir etkindir (Burmil, Daniel, & Hetherington, 1999).

Karadeniz, Tırıl ve Baylan’a göre sulak alanların kullanım alanları doğrudan kullanım ve dolaylı kullanım olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılabilir. Tablo.9’da bu sınıflandırmaya yer verilmektedir.

Tablo 9. Sulak Alanların Kullanım Değerleri

Doğrudan kullanım değeri	Dolaylı kullanım değeri
Tuz üretimi	Yer altı sularının beslenmesi ve suların boşalımının sağlanması
Su ürünleri üretimi	Su rejimini düzenleme
Sazcılık	Fırtına ve sel etkisini azaltma
Tarım ve hayvancılık	Tortu ve zehirli maddeleri tutması
Otlatma	Sediment ve besin depolama
Kereste temini	Biyolojik çeşitlilik barındırma
İçme	Nem demgesini sağlama
Kullanma ve sulama suyu	Görsel peyzaj değerleri sunma
Ulaşım	Rekreasyonel ve sportif faaliyetler sağlama
Turizm	Doğa ile iç içe olma

Kaynak: (Karadeniz, Tırıl, & Baylan, 2009)

Çeşitli medeniyetlerin sulak alanlar çevresinde kurulmuş olması tesadüf değildir. Mısır'a hayat veren Nil nehri, Çin'deki Yangtze Nehri, Afrika'daki Kongo Nehri, Mezopotamya'daki Dicle ve Fırat Nehirleri, Hazar Gölü gibi önemli sulak alanların kıyılarında büyük medeniyetler gelişme göstermişlerdir. Bu medeniyetlerin devamında kentleşmeler yaygınlaşmış ve şehir ile kıyı ilişkisi zamanla güçlenmiştir (İnal, 2021).

Vitrivius, su ile ilişkili yerleşim merkezlerini ideal olarak görmektedir: "Geleceğin kentinin sağlamlılığını güvence altına alıp, toplumu besleyecek bol miktarda gıda maddeleri sağlayabilecek ve kolay ulaşım için iyi yolları, uygun ırmak veya deniz limanları bulunan bir yöreyi seçtikten sonra yapılacak iş, kulelerin ve kent duvarının temellerini atmaktır." (Vitruvius, 1993).

Su kenarında gelişen medeniyetlerle birlikte kıyı kavramı ortaya çıkmıştır. "Kıyı; deniz, doğal veya yapay göl, akarsu gibi sulak alanların çevresini kuşatan, dalga, akıntı ve rüzgar işlevleri ile oluşturulan kumluk, çakıllık, taşlık, bataklık ve kayalık kara alanları ile saz gibi su bitkilerinin yetiştiği sığ su alanıdır" (Hakyemez, 1987). Yerleşim merkezlerindeki kıyılar çeşitli su kaynaklarının bitiş noktasındaki açık alanlardır. Bruttomesso, bir yerleşim merkezinin su ile temasının; su manzarasının, sudan bakıldığında yerleşimin manzarasının, kara ile oluşan sınırdaki etkileşimlerin ve aktivitelerin önemli olduğunu savunmaktadır (Bruttomesso, 2001).

Avrupa topraklarında da pek çok başkent deniz, göl ve nehir kenarlarında yer almıştır. Londra, Berlin, Paris ve geçici süreyle İstanbul ve Venedik bu başkentlere örnek olarak verilebilir. Ancak farklı sulak alan kıyılarındaki kentler mekan organizasyonu açısından farklılık gösterir. Ortak özellikler barındırsalar da, örneğin deniz ve göl kenarındaki yerleşimlerin mimariye yansımaları birbirinden farklı olmaktadır (Deviren, 1996).

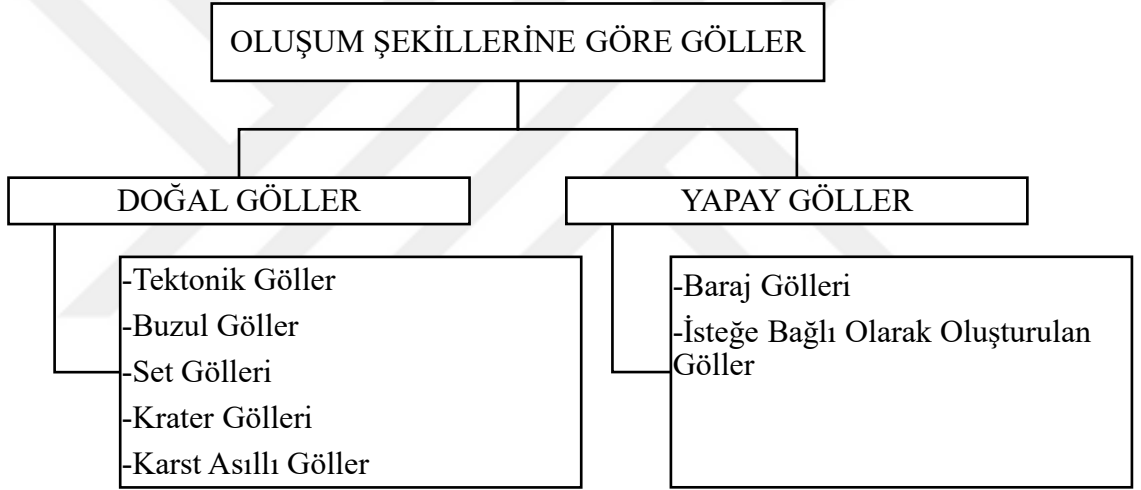
Bu çalışmada genel hatlarıyla sulak alanlar hakkında bilgi verildikten sonra göl ögesi açıklanacak olup, daha sonra kırsal alanlardaki göl kenarında kurulmuş olan yerleşim merkezlerindeki mimari yansımalar incelenecektir.

3.1. Göl Etkisindeki Yerleşim Alanları

3.1.1. Doğal ve Yapay Göller

Elmacı göllerin önemini ‘‘Göller, su ürünlerini yetiştirme ve sağlamada, rekreasyonel amaçlı kullanmada, su sporları yapmada da kullanılmakla birlikte, ekosistem içinde birçok canlının barınağı olması nedeniyle önem taşımaktadır. ’’ şeklinde vurgulamaktadır (Elmacı, 2010).

Göl oluşumları incelendiğinde en geniş anlamda doğa içerisinde kendiliğinden oluşmuş doğal göller ve çeşitli baraj ya da bölgedeki su ögesi isteğine bağlı olarak insan çabasıyla oluşturulmuş göller olmak üzere iki ana başlık incelemesi yapılmaktadır (Şekil.19) (Özmert, 1997).

Şekil 19. Oluşum Şekillerine Göre Göller

Kaynak: (Özmert, 1997)

3.1.1.1. Doğal Göller

TDK’ya göre göl ‘‘Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü’’ şeklinde tanımlanmaktadır (TDK). Bu tanım yapay oluşumlu gölleri kapsamamakta olup, yalnızca doğal oluşumlu göller için geçerlidir.

Yeryüzündeki doğal yollarla oluşmuş göllerin toplam alanı yaklaşık 2,5 milyon km²’dir. Fakat bu ölçüm değeri yıl içerisinde sabit kalmamakla birlikte çoğunlukla kurak iklim

koşullarının hakim olduğu bölgelerdeki tuz gölü seviyelerinde bariz değişimler görebilmek mümkündür (Troise & Todd, 1990). Günümüzde Azerbaycan, İran, Kazakistan, Rusya ve Türkmenistan'a kıyısı bulunan ve bir iç deniz niteliği taşıyan Hazar Gölü 371.000 km² yüzey alanı ve 78.200 km³ su hacmi ile Dünya'nın en büyük gölü olarak kabul edilmektedir (Hacimlerine göre en büyük göller listesi, 2022).

Dünya üzerinde doğal göl oluşumlarının fazla gözlemlenmediği bölgeler çoğunlukla kutuplara yakın olan kesimlerdir. Bu noktada iklimsel faktörler doğrudan rol oynamaktadır. Topografya açısından doğal göl oluşumuna uygun bir zemin üzerine yağış yoğunluğunun fazla olmasıyla biriken sular, genellikle zamanla bir ırmak ya da akarsu kaynağıyla birleşerek göl yatağını oluşturmaktadır. Bu kaynaklar oluşumda etkili olurken aynı zamanda gölün var olduğu sürece beslenmesini sağlayan unsurlardır. Tablo.10'da doğal göllerin oluşum şekillerine dair sınıflandırma ve açıklamaları verilmiştir (Özmert, 1997).

Tablo 10. Doğal Göl Çeşitleri

Göller	Oluşum Şekli
Tektonik Göller	Büyük hacimlidir, toprakta çöküntü olan bölgelerde görülür.
Buzul Göller	Buzul vadilerinde çeşitli erimeler sonucu ya da vadinin etrafının doğal setlerle kapanması sonucu oluşur.
Set Gölleri	Toprağın akışkan olduğu ve çeşitli sebeplerle kayma yaptığı bölgelerde oluşan küçük göllerdir.
Krater Gölleri	Volkanik faaliyetini yitirmiş olan volkan tepelerinde oluşan göllerdir.
Karst Asıllı Göller	Yer altı kaynakları tıkanmış topraklarda ve emiciliğini kaybetmiş karst çukurlarında oluşan göllerdir.

Kaynak: (Özmert, 1997)

Doğal göller durağan ya da beslendiği bir akıntı varsa dalgalanmalara sahip olabilmektedir. Böyle bir dalgalanması ya da akışkan bir kaynağı olmayan göl sularında tuz oranı çoğunlukla yüksek olmaktadır. Bu durum suyu acı yapmaktadır. Durgun suya

sahip göllerde ise bulunduğu yerin toprak yapısına göre tuz oranı, tatlı veya acı olması durumları değişiklik gösterebilmektedir (Moore & Lidz, 1994).

Doğal göller bazı zamanlarda geçici olarak da oluşabilmektedir. Tanzanya'daki yağmur ormanlarında mevsimsel olarak görülen göller günlerce süren yağışlar sonucunda oluşabilmekte, sonraki aylarda ise buharlaşma ile kaybolabilmektedir. Güney Oregon'da yer alan krater gölünde olduğu gibi, volkanik faaliyeti tamamen sonlanmış volkan tepelerinde de mevsimsel yağış etkileriyle geçici göller oluşabilmektedir (Moore & Lidz, 1994)

3.1.1.2. Yapay Göller

Yapay göller en geniş ve kısa tanımıyla; mevcut bulunan, doldurma yöntemiyle doldurulan, ya da akışkan bir su kaynağıyla ilişki kurulabilecek yataklarda oluşturulan su birikintisidir (Göller Oluşumuna Göre Doğal Göller ve Yapay Göller, 2018).

İzbırak'a göre yapay göllerin inşa edilmesinin amaçları;

- İçme suyu üretimi
- Kullanma ve sulama suyu sağlamak
- Sanayi ve endüstrideki su ihtiyacını karşılamak
- Enerji üretimi sağlamak
- Kontrolsüz şekilde akan su kaynaklarını kontrol altına almak ve çevreye zararını engellemek
- Doğaya öykünme ile görsel algı oluşturmak
- Bataklıkların kurutulmasıdır (İzbırak, 1996).

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçişi ile tarım alanlarını sulama ihtiyacı oluşmuştur. Benzer şekilde hayvanların su gereksiniminin kolay yoldan sağlanmasına yönelik çözüm arayışları başlamıştır. Bu arayış ve ihtiyaçlar neticesinde, insan ve su arasında bir ilişki doğmuştur. Bu ilişki sonucu insanlar su kaynaklarına yakın alanlarda yerleşim merkezleri oluşturmuş veya mevcut suyu kendi istekleri doğrultusunda yönetecek yöntemler geliştirmişlerdir. Çeşitli akarsular üzerine yapılan tesisler ve suyu yönlendirmek amaçlı yapılan su kanalları açılması bu duruma birer örnektir. Zamanla büyüyen kentlerde bu tip faaliyetlerin göstermiş olduğu gelişim su üzerine projeler oluşturulmasını sağlamaktadır.

İnsanların suyu yönetmeyi öğrenmesi, teknolojik gelişmeler ve çimentonun 19.yy'da kullanıma başlanmasıyla birlikte geniş çapta barajlar oluşturulmaya başlanmıştır (Tunçdilek, 1967).

Anadolu topraklarındaki doğal göllerin yanı sıra, baraj inşaları sayesinde yapay göller ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu göllerin bazıları kapalı ve akışsız havzalar üzerinde yer alırken bazıları ise dış drenaja açık havzalar üzerinde yer almaktadır (Güney, 2004). Barajlar, bir akarsu vadisi içerisinde yer alan su birikintileridir. Bu birikintinin oluşumundaki akışkanlık, akarsu akışını kontrol etme, içme ve sulama suyu temin etme ve doğal yollarla enerji üretimine katkıda bulunma açısından oldukça önemli tesislerdir (Duygun, 2008).

Barajların bir diğer olumlu yanı da doğada birçok canlıya ev sahipliği yapabilme özelliğidir. Bazı baraj gölleri tatlı su balıkçılığı açısından uygun su yapısına sahip olabilmektedir. Bu durum çevredeki yerleşim merkezleri için ekonomik bir kaynak olmaktadır. Ayrıca bu göller çeşitli kuş türleri için de su içme ihtiyacını karşılamakta ve barınma mekanı oluşturmaktadır (Eminağaoğlu, Özalp Yavuz, Surat, & Yaman, 2014).

Baraj gölleri, kırsal ve kentsel yerleşimlerde rekreasyon alanları oluşturmakta ve çeşitli faaliyetlerin gerçekleşmesine olanak sunmaktadır. Özellikle kalabalık ve yoğun bir hayatın yaşandığı kentlerde, insanlar dinlenme amacıyla yeşilliğin ve suyun var olduğu bölgelere gitme eğilimi göstermektedir. Türkiye'de son 10 yıl içerisinde yapılmış olan planlarda bu tip alanların düzenlenmesi ve kullanımının artmasına yönelik projeler yer almaktadır. Yapay göl çevreleri erişilebilir hale getirilmekte ve çeşitli fonksiyonlardaki tesislerle beraber kullanıma sunulmaktadır. Ülkemizde bu uygulamalar ilk olarak Çubuk Barajı Gölü ile hayata geçirilmiştir. Ankara'ya yakınlığı sayesinde kısa zaman içerisinde kentlilerin sıkça gittikleri bir bölge olmuştur. Kurtboğazı Barajı, Adana- Seyhan Barajı Gölü çevresindeki uygulamalar, Eskişehir'deki Porsuk Çayı ve Baraj Gölü çevresindeki düzenlemeler ülkemizde yer alan diğer örneklerdir (Oruçkaptan, 2002).

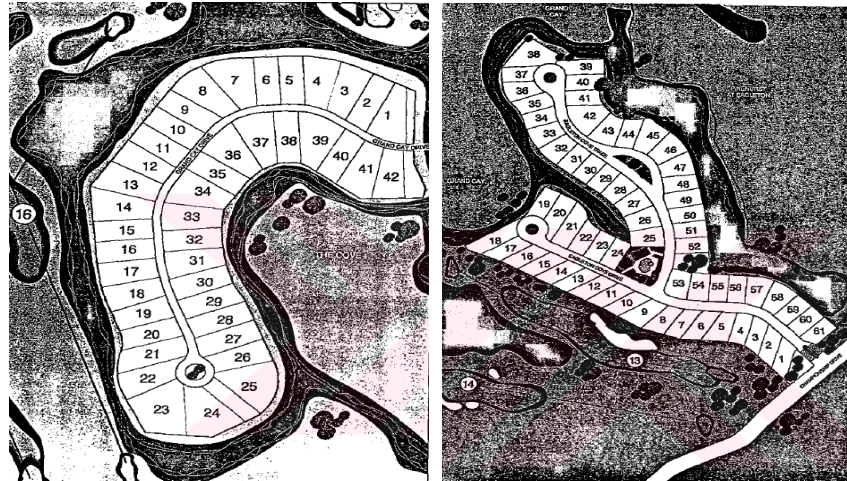
Yapay göl oluşturulmasındaki amaçlardan biri de doğaya öykünerek, doğal bir su kaynağının olmadığı bölgelerde su ögesi oluşturmak ya da var olan su ögesinin yönlendirerek istenilen bölgeye taşımaktır. Örneğin bu uygulamanın geniş ölçekte yapılmış olduğu alanlardan biri Florida'da bulunan PGA National olarak adlandırılan yerleşim bölgesidir (Şekil.20). Bu bölgede profesyonel golf oyuncularını için konut ve

tesisler oluşturmak amaçlanmıştır. Bölgede bulunan bataklıkların kurutulması ve yapay göllerle desteklenmesi ile yaklaşık 9.470000 km²'lik yeni bir yerleşim alanı projelendirilmiştir. Bu proje dünyadaki cennetlerden biri olarak nitelendirilmektedir (Şekil.21) (Özmert, 1997).

Şekil 20. Florida PGA National Planı

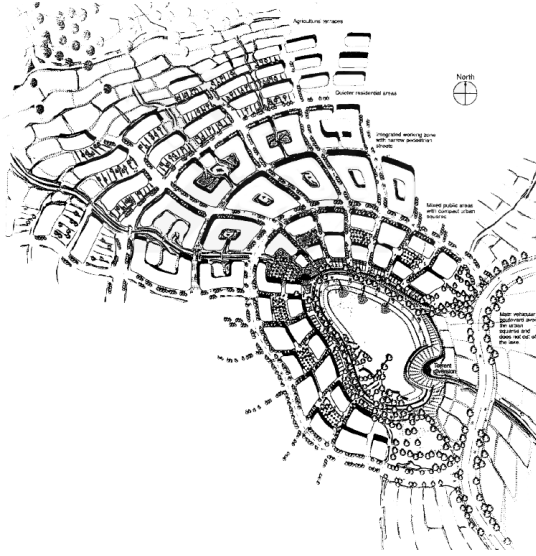
Kaynak: (PGA National Property Owners Association, 2008)

Şekil 21. Florida PGA National Konut Alanları ile Yapay Göllerin İlişkisi

Kaynak: (Özmert, 1997)

Yapay göl oluşturulan kırsal yerleşim merkezilerine dünyadan bir örnek İspanya Balear Adaları Hükümeti'nin 1994 yılında düzenlediği 2 km² alan üzerine mimari bir yarışma tasarımı ile oluşturmuş olduğu planlamadır. Bölge 3000 kişinin yaşamasına uygun olacak şekilde kırsal peyzajı ön plana çıkararak hem bir çekim noktası oluşturmak amaçlanmış hem de 3 köyden oluşan yeni bir yaşam alanı tasarlanmıştır. Bu 3 köyden 2 tanesinin merkezinde yapay bir göl oluşturulmuş ve kışın yağın yağışların bu göl içerisinde toplanarak yaz aylarında kullanılması hedeflenmiştir (Şekil.22) (Architectural Design, 1994).

Şekil 22. Balear Adalarında Merkezinde Göl Olan Köylerden Bir Örnek

Kaynak: (Özmert, 1997)

3.1.2. Göl Üstünde ve Çevresindeki Yerleşim Alanlarının Tarihsel Süreci

İlk çağlardan itibaren yerleşim merkezlerinin kurulmasında sulak alanların varlığının, bölgenin tercih edilmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Göl çevreleri de sağlandığı olumlu birçok etki sebebiyle tarih boyu tercih edilen yerleşim alanlarından olmuştur. Bu bölümde göl üstü ve çevresindeki yerleşim alanlarının tarihsel süreç içerisindeki gelişimleri dünyadan ve ülkemizden verilen göl örnekleriyle açıklanacaktır.

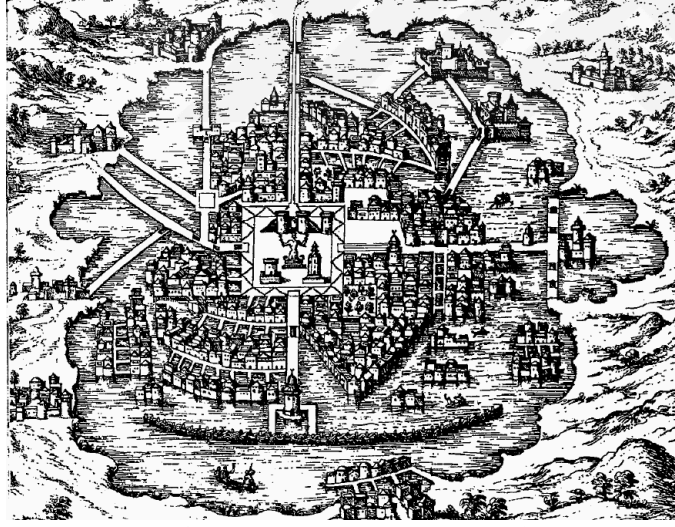
M.Ö. 4000-1000 yıllarında Alp Dağları civarlarında, göl çevresi ve göl üzerinde kümeleşmeler şeklinde yerleşimin varlığı tespit edilmiştir. Göl üzerine kurulmuş olan yapıların amacı kıyıdan uzaklaşıp, güvenli bir sığınak oluşturmaktır. Karayla olan bağlantıları güvenlik koşullarına göre kaldırılabilen ahşap köprülerle sağlanmakta olan bu yapılara ‘‘palafit’’ yani ‘‘göl evi’’ adı verilmiştir (Önel, 1975). Bu yapılar, insanların evdeki tüm ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmış ve hayvanlar için ahır kısımları da düşünülmüştür. Palafitler Avrupa topraklarında da birçok kent içerisindeki göl ya da deniz kıyılarında gözlemlenen yapılardır. İlk palafit örneği 1853’de Zürih Gölü’nde bulunmuştur (Şekil.23) (Tyler, 1921).

Şekil 23. Palafit Rekonstitüsü

Kaynak: (Tyler, 1921)

M.S. 800-1200’de Aztek’lerin başkenti Tenochtitlan, bir göl üstü kendi olarak planlanmıştır. Bu yerleşim alanı günümüzde Meksika sınırları içinde yer almaktadır. Başlangıçta göl kenarında ve göl üzerindeki küçük bir adacıkta başlayan yerleşim yaklaşık 750 hektardır ve iki kısımdan oluşmaktadır. Göl taşkınlarını önlemek için kıyılarda çeşitli setler kurulmuştur. Merkezinde bulunan meydan dar sokaklarla kanallarla geçitler ile göl kıyısına bağlanmaktadır. Neredeyse büyük bir tören meydanı olarak hizmet veren 25 hektarlık alan kaplamaktadır. Kara ile ulaşım kano, kayak gibi çeşitli su araçlarıyla yapılmaktadır (Şekil.24) (Benevolo, 1995)

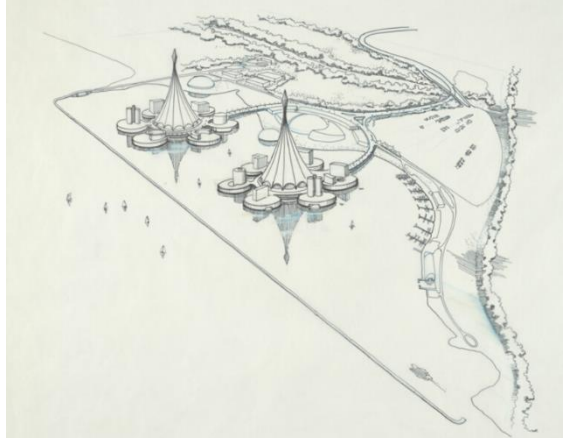
Şekil 24. Aztek Göl Yerleşkesi Gravürü

Kaynak: (Benevolo, 1995)

Tarih boyunca göl üstü ve göl çevrelerindeki yerleşim merkezleri varlığını sürdürmüştür. Göller farklı amaçlarla yerleşim alanıyla bütünleşmiş ve kullanıcıyla ilişki içerisinde olması sağlanmıştır. Göl üzerinde, kazıklar üzerine oturularak inşa edilen yerleşim yerlerine Dahomey'deki Ganvie göl kenti örnek olarak verilebilir. Bu yerleşim merkezindeki insanlar karada yaşamayı reddederek, su üstünde bir hayat kurmuşlardır. Buraya yaşamayı seçen insanlara "su insanları" adı verilmiştir (Rougerie, 1974).

19.yy'da gözlemlenen bir diğer su üstü yapısı da yüzen evlerdir. "House boat" olarak adlandırılan bu evler göllerde ya da denizlerde uygulamaları yapılmıştır. İlk uygulamalar Union ve Washington göllerinde yapılmıştır. Pasifik Okyanusu'nun bazı kıyılarında da uygulamaları yapılmış yüzen evlere rastlanabilmektedir. Bu yapılar bulundukları ülke sınırları içerisindeki yasalarca koruma altına alınmaktadır (Kondo, 1991).

Chicago'da bulunan Michigan Gölü, Main Caddesi üzerinde bulunan yüksek katlı yapıların göl üzerine yansımaları ile tanınmaktadır. Günümüzde yapay olarak inşa edilen yansıtıcı havuz niteliğini doğal şekilde gerçekleştirmektedir. Gölün bu şekilde bir görsel etkisinin bulunması bölgenin turistler açısından rağbet gören bir nokta olmasını sağlamış ve turistik açıdan düzenlenmeler yapılması planlanmıştır. Göl kıyısında Gary Rekreasyon ve Turist Merkezi adlı bir proje gerçekleştirilmiş ve kent için gölle ilişkili bir odak oluşturulmuştur. 20 mil boyunca tek liman olması sebebiyle proje önem taşımaktadır. Bu proje hem turistik hem ekonomik hem de çevresel yerleşim açısından göl ögesinin varlığının önemine örnek olarak gösterilebilmektedir (Şekil.25) (Goldberg, 1991)

Şekil 25. Gary Turist Merkezi Eskizi

Kaynak: (Goldberg, 1991)

Ülkemizdeki göl çevresi yerleşme alanlarından bir örnek Urfa Balıklı Göl'dür. Efsanevi hikayelere sahip olan Urfa şehri ve Balıklı Göl, kutsal nitelik taşımaktadır. Kent zaman içerisinde bu göl etrafında şekillenmiştir ve günümüzde hala ilgi odağı olma özelliğini korumaktadır. Turistik bir merkez haline gelen Balıklı Göl, her gün binlerce insana ev sahipliği yapmaktadır. Yerli halk bu bölgeyi turistlere hizmet amaçlı ekonomik gelir kaynağı ve mesire alanı olarak kullanmaktadır (Ayataç, 1988).

3.2. Gölün Kırsal Yerleşmelere Etkileri

Bir yerleşim merkezi planlanırken; eğer bünyesinde bir sulak alan barındırıyorsa, kullanıcıların bu alana nasıl erişim sağlayacağı ve bu alana ait kıyıların nasıl şekillenmesi gerektiği önem kazanmaktadır. Bu kıyı deniz yada daha büyük bir su kütleline ait değilse akarsu, doğal oluşumlu göller yada baraj gölleri, nehirler yerleşim alanı için oldukça kıymetli olmaktadır (Gök, 2011).

Şengül'e göre göl ögesinin kentsel ve kırsal ortamlarda bıraktığı izler bulunmaktadır. Doğal yada yapay yollarla oluşmuş olan göller, tabiatla doğrudan ilişkilidir. Hava sıcaklıkları, rüzgar alma durumu, güneşlenme ve yağış miktarı gibi iklimsel etkiler gölü etkilediği gibi, gölün varlığı da iklimi etkilemektedir. Benzer şekilde göl bulunan bölgelerdeki toprak yapısı ve yer yüzü şekilleri gölden etkilenmektedir. Bu tip fiziksel etkiler göl ve kırsal alan ilişkisini şekillendiren temel faktörlerdendir.

Bunun yanında bir çok su ögesinde olduğu gibi gölün varlığı, insanın sosyal yaşantısını doğrudan etkilemektedir. Göl kenarlarındaki rekreasyon ve peyzaj alanları insanların bu

bölgelere sık gitmelerini sağlamaktadır. Bu durum turizmi güçlendirmekte ve ekonomik geçim kaynaklarına yeni olanaklar sağlamaktadır. Kırsal alanlarda geçim kaynağı çeşitliliği açısından kısıtlı imkanlara sahip kır insanları bu avantajlardan faydalanarak ve göl içerisinde yaşayan su altı canlılarıyla kendilerine farklı geçim kaynakları oluşturmaktadır (Şengül, 1995).

Deviren suyun insan hayatında bir bilinmezliği ifade ettiğini söylemektedir. Bu bilinmezlik insanlar üzerinde hep bir merak duygusu uyandırmıştır. İnsanın yaratılışından gelen suya karşı olan beğeni hissi ve merak duygusu suya anlamlar yüklenmesine sebep olmuştur. Algılar ve doğal çevre etkenleri insanların yaşam alanlarını ve yerleşim merkezlerinin şekillenmesini de etkilemiş, bu etkilere göre yapılar inşa edilmesine sebep olmuştur (Deviren, 1996).

Bu bağlamda kırsal yerleşim alanlarında bulunan göllerin kırsal hayata olan etkileri; sosyal ve ekonomik, anlamsal ve algısal, fiziksel ve mimari etkiler olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

3.2.1. Fiziksel ve Mimari Etkiler

Kırsal yerleşim alanlarında göl ögesinin varlığı morfolojiyi önemli oranda etkilemekte ve kır insanına çeşitli olanaklar sunmaktadır. Karasal iklim ve kurak koşullara sahip kırsal bölgelerde bir gölün varlığı, bölgenin iklimsel nem oranını etkilemekte ve bu bölgelerdeki iklimsel farklılıklar önemli ölçüde hissedilmektedir. Hayatlarını su etrafında devam ettiren insanlar, zamanla göl ile yaşamaya alışmakta, suyu çevresel verilere göre yönlendirmekte ve mimari dokunuşlarla değiştirmektedirler (Yücel, 2013).

İnsanların suya etkisi olduğu kadar, suyun da kırsal alana getirmiş olduğu ekonomik, turistik ya da sosyal etkinlikler gibi avantajları olduğu gibi, iklimsel faktörlere bağlı olarak gösterdiği değişken durumlar sebebiyle suyun sınırlayıcı bir etkisi de bulunmaktadır. Bu bağlamda yağış yoğunluğu, nem oranı gibi iklimsel etkenler gölle ilişkili mevsimsel farklılıklar oluşturmakta dolayısıyla kıyı hattında değişikliklere sebep olmaktadır (Ünel, Kuşak, Çelik, Alptekin, & Yakar, 2020).

Doğal ve yapay göllerdeki kıyı hattı fiziksel olarak topografik, jeolojik, meteorolojik faktörlerle değişkenlik göstermektedir. Yağış yüzdesinin fazla olduğu mevsimlerde göl seviyesindeki artış sebebiyle kıyı hattında genişleme olmaktadır. Sıcaklıkların fazla

olduğu mevsimlerde ise buharlaşma ve kullanıma bağlı olarak su seviyesi kıyı hattı boyunca düşer ve hat sınırını daralır. Bu değişken seviye normal seyrinde devam etmezse, kuraklık problemlerine ve sel, taşkın gibi istenmeyen olaylar meydana gelebilmektedir. Bu sebeple kıyı seviyesindeki analizlerin belirli aralıklarla sürekli olarak takip edilmesi kırsal alanlar için önemlidir (Ünel, Kuşak, Çelik, Alptekin, & Yakar, 2020).

Göllerin fiziksel etkileriyle ilgili olarak yapılmış çalışmalar incelendiğinde Uğurlu'nun Ankara'daki Mogan ve Eymir Gölleri üzerine yapmış olduğu çalışmada, göllerin fiziksel etkileri ; su rejimini düzenleme, sel riskini azaltma, suyun temizlenmesi, hava kalitesinin düzenlenmesi, karbon depolama ve iklim değişikliği etkilerine uyum sağlama olmak üzere beş başlık altında toplanmıştır (Uğurlu, 2020). Yapılan bu değerlendirmeler Tablo 11.'de ifade edilmiştir.

Tablo 11. Göllerin fiziksel etkileri

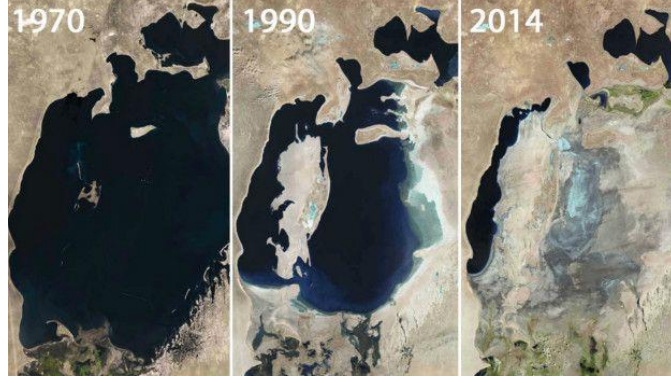
Etkiler	Açıklamalar
Su rejimini düzenleme	Göller, bulunduğu bölgelerdeki yeraltı ve yer üstü suları arasında bir denge sağlayarak su rejimini düzen içerisinde tutmaktadır.
Sel riskini azaltma	Yağış oranının normalden fazla olduğu dönemlerde göller fazla suyu kendi bünyeleri içine alarak sel riskini önlemektedir. (Berkes ve Kışlalıoğlu, 2003)
Suyun temizlenmesi	Göl içerisinde bulunan sazlıklar ve bataklıklar, zehirli ve zararlı kimyasal maddeler için filtreleme yaparak suyun doğal şekilde temizlenmesini sağlamaktadır.
Hava kalitesinin düzenlenmesi	Göl ile beraber çevresinde gelişen doğal peyzaj, oksijen salınımına katkıda bulunmakta ve hava kalitesini arttırmaktadır.
Karbon depolama ve İklim değişikliği etkilerine uyum sağlama	Göller karbon tutumu açısından en verimli sulak alanlardandır. Bu durum iklimsel özelliklerin doğal seyrinde devam emesine katkı sağlamaktadır.

Kaynak: (Uğurlu, 2020)

Kırsal alanlarda kenarları sınırlı bir yüksekliğe sahip kapalı havzalar içerisinde zamanla yağış etkisiyle beraber doğal göl oluşumları görülebilmektedir. Bu tip çevresi kapalı göller incelendiğinde birçoğunun suyundaki tuz oranının fazla olduğu tespit edilmiştir. Yıldız ve Deniz bu göllerdeki tuz oranının fazla olmasını, göle kaynak oluşturan akarsu yada nehir gibi akışkan kaynakların kayalarla temasıyla beraber mineral ve tuzları göle taşınması olarak açıklamaktadır. Tektonik, iklimsel ve topografik etkiler, göldeki yıl içi seviye farkını oluşturan etkenlerdir (Yıldız & Deniz, 2005).

Yağış etkisiyle yükselen göl suyu seviyesinde, sıcaklıklara bağlı olarak buharlaşma etkisiyle de çıktılara bağlı olarak düşüş görülür. Bu doğal çevresel koşullar birbiriyle bir denge hali kurmaktadır. Fakat bazı yıllarda görülen ani sıcaklık değişimleri ya da yağış miktarındaki düzensizlik göl suyu seviyesini doğrudan etkilemektedir. Su seviyesinde farklılık olmasına sebep olan bir diğer etken ise beşeri faktörlerdir. Göl ile ilişki akarsular üzerine kurulan barajlar, belirli bir amaç için suyun kontrolsüzce tüketilmesi, atıkların bu sulara karıştırılması veya suyun farklı alanlara doğru bilinçli bir şekilde yöneliminin sağlanması gölün olağan su seviyesini değiştirmektedir. Bu değişimlerin beklenmedik boyutlarda olması istenmeyen bir durumdur. Çünkü su seviyesindeki beklenmeyen artışlar geçmişten günümüze kadar bazı yerleşim alanlarında büyük oranda tahribatlara yol açmıştır. Örneğin Van Gölü'nün 1970 yılında yapılan ölçümlerine bakıldığında 1648m yüksekliğe sahip olan göl, 1998 yılında 1650 metreye ulaşmıştır. Göl çevresinde bulunan kırsal yerleşim alanlarındaki tarım arazileri bu taşkınlar sebebiyle sular altında kalmış, bölgede bulunan konutlar ve çeşitli yapılar da kullanılamaz hale gelmiştir.

Van Gölü'nde meydana gelen duruma zıt bir durum da 1970 ve 1998 yılları arasında Aral Gölü'nde yaşanmıştır. Göle boşalan akarsuların, Karakum Kanalı ile pamuk tarlalarına yönlendirilmesiyle, gölün yüzey alanında %75 azalma meydana gelmiştir. Hala küçülmeye devam eden Aral Gölü "dünyanın en hızlı küçülen gölü" olarak tariflenmekte ve tamamen kuruma tehlikesi altındadır. Şekil 26'da 1970- 2014 yılları arası Aral Gölü'nün değişimini gösteren uydu görüntüleri verilmiştir. Yüzey alanındaki bu ciddi azalma sebebiyle halkın önceden geçim kaynağı olan balıkçılık faaliyetleri durmuş ve bölgedeki böcek zehri sebebiyle göl çevresindeki kırsal alanlarda yaşayan halk, yerleşim alanını terk etmiştir. Bu olay tarihe "Ekolojik Çernobil" olarak geçmiştir (Şekil.27) (Tümertekin & Özgüç, 2002).

Şekil 26. 1973- 2011 yılları arası Aral Gölü'nün değişimini gösteren uydu görüntüleri

Kaynak: (Dünden Bugüne Aral Gölü, 2018)

Şekil 27. Büyük bir kısmı kuruduğu için halkın terk ettiği Aral Gölü çevresinde kullanılamaz hale gelmiş tekneler

Kaynak: (Hatalı Sulama Kurbanı: Aral Gölü, 2017)

Adana Seyhan Baraj Gölü'nde ise Aral Gölü'nde meydana gelen kuruma olayına ters bir durumla karşılaşılmaktadır. Baraj inşaatı esnasında keşfedilen, Roma İmparatoru Tiberius tarafından kurulduğu tahmin edilen Augusta Antik Kenti su seviyesinin yaklaşık 3 metre altında bulunmaktadır. 1955 yılında antik kent hakkında araştırmalar yapılmış, fakat hala tam olarak keşfedilememiştir. Hem Türk hem Yunan kültüründen izler taşıyan antik kentte; tiyatro, mezarlık, konutlar, sütunlu sokaklar yer almaktadır. Erhan, göl seviyesinin mevsimsel düşüş yaşandığı dönemlerde antik kentin algılanabilir hale geldiğini ve bölgede çalışmaların sürdüğünü söylemektedir (Erhan, 2020) . Bu tür önemli tarihsel nitelik barındıran bölgeler Fırat Nehri kıyısında bulunan Halfeti gibi turistik değer taşımaktadır. Şanlıurfa'ya bağlı Eski Halfeti olarak adlandırılan bölge Bilecik Barajı ile sular altında kalmıştır. Bu durum bölgeyi ilgi çekici hale getirmiştir. Halfeti'de turistik amaçlı tekne turları düzenlenmektedir. Bu bağlamda fiziksel etkenler neticesindeki oluşumların, insanların su ile ilişkisini doğrudan etkilediği söylenebilmektedir.

Göl ve insan ilişkisi kırsal yerleşmelerde mimari açıdan değerlendirildiğinde, su kıyısında yaşam sürdüren insanlarda diğer yerleşim alanlarından farklı olarak kıyı çevresine özgü yapı oluşturma çabası görülmektedir. Su ile olan ilişki ortama uyum sağlamayı gerektiren mimari form oluşumlarını beraberinde getirmiştir. Kırsal alanlarda göl kıyısı yapılarına iskele, aydınlatma feneri, dalgakıran, köprü gibi mimari oluşumlar örnek olarak verilebilir. Bu tür yapıların yöreye göre değişkenlik gösteren yapım teknikleriyle inşa edilmesi bölgeye özgü kıyı kimliği ve kıyı silüeti oluşumunda etkili olmaktadır (Taş & Bulut, 2017). Bir diğer önemli nokta ise manzara faktörüdür. Sulak alan çevresindeki mimari yapılaşmalarda insanın suya karşı beğenisi ve hayranlık duyması sonucu çoğunlukla önemli yapıların sulak alan manzarasına yönelik yapıldığı görülmektedir (Şekil.28). Kırsal alanlarda ise göl kıyısındaki manzaraya yönelik yapılar çoğunlukla halkın ortak kullandığı kahvehane, rekreasyon alanları ya da kırsal alan içerisinde saygı duyulan, varlıklı ailelerin konut yapılarıdır.

Şekil 28. Göle yönelim gösteren kırsal konut yapıları

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

3.2.2. Anlamsal ve Algısal Etkiler

Dünyanın varlığından beri insanların su kaynaklarına olan ihtiyacı ve bu bölgelerde yerleşim alanları oluşturdukları bilinmektedir. Fakat farklı kültürlerde suya olan bakış açıları farklılık gösterebilmektedir. Genelde, özellikle de ufuk çizgisi barındıran büyük su kütlelerinde, su bir bilinmezlik olarak görülür. Kara daha güvenli ve sığınılmaya uygun olan yerdir. Su ve karanın kesişiminde bulunan kıyıları ise “bilinçle bilinçsizliğin sınırı” olarak tariflenmektedir. Deviren; su ile teması bulunan yerleşim merkezlerinin halk üzerindeki anlamsal ve algısal etkilerini

- Sınır Etkisi
- Süreklilik Etkisi
- Geçiş Etkisi

Olmak üzere üç başlık altında toplamıştır (Deviren, 1996).

Gölün kırsal alanlarda yaşayan halk üzerindeki anlamsal ve algısal etkileri bu başlıklar altında açıklanacaktır.

3.2.2.1. Sınır etkisi

Sınırlama isteği, insanın doğası gereği ihtiyaç duyduğu bir davranış şeklidir. İnsanın anatomik yapısına göre kendini güvende hissedebileceği alanlar oluşturmak mimarinin temel amacıdır. İnsan evrensel boşluk içerisinde kendine bir yada daha birden fazla yönde sınırlar çekerek yaşama alanları oluşturur (Kuban, 1995). ‘‘Sınır’’ kelimesi anlamsal olarak soyut bir nitelik taşısa da, insanların coğrafyaya yapmış oldukları mimari müdahaleler bu kavramı somutlaştırmaktadır.

Topografya üzerinde sınırları doğal yollarla belli eden ögeler yer almaktadır. Bu ögelerden bazıları sulak alanlar, yükselti ve çukurlar, peyzaja ait unsurların oluşturmuş olduğu silüet ve kontrast çizgileridir. Su ögelerinin oluşturmuş oldukları ufuk çizgisi doğadaki en net kontrast oluşturan sınır çizgisidir. Bu bağlamda sınır, doğadaki kontrast ve silüetler ile oluşan kenarların bir bütünüdür (Şekil.29) (Deviren, 1996) .

Şekil 29. Kıyıdaki silüet çizgileri ve ufuk çizgisi kontrastı

Kaynak: (Simonds, 1961)

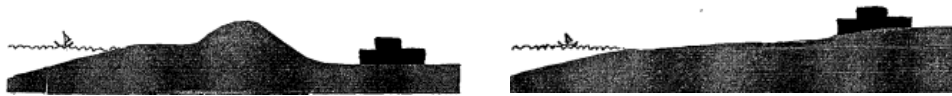
Kırsal yerleşim alanlarında yaşayan halk hayatını kısıtlı imkanlar doğrultusunda şekillendirmektedir. Elindeki olanaklarla kendine bir barınma mekanı inşa etmekte ve çeşitli geçim kaynaklarıyla hayatını sürdürmektedir. Kırsal insanı bunun için kendine korunaklı ve güvenli bir mekan belirler. Bu mekanı ise kendine yetecek ölçüde sınırlandırır. Önce kendi barınma mekanını oluşturur, daha sonra çeşitli ihtiyaçlar

doğrultusunda ek birimler ile gündelik yaşam alanını belirler. Bu belirleme esnasında kır insanı kendi sınırlarını çekebildiği gibi, doğal çevre etmenleriyle kır insanını kısıtlayan sınırlayıcılar da bulunmaktadır.

Göl, akarsu, delta gibi sulak bir alan çevresinde oluşmuş kırsal yerleşimlerde yerleşimin yayılımı açısından mevcut bulunan su ögesi çok önemli bir unsurdur. Halkın suyla olan etkileşimi mimari dokunuşlarda büyük rol oynamaktadır. Göl seviyesinin yaz ve kış mevsimindeki artış ve azalışının tespit edilmesi ve bölgede yaşayan halkın bunu öğrenmesi yapılaşmanın sınırını belirlemede önemli bir faktördür. Yalnızca yapılaşma konusunda değil, halkın göl ile olan etkileşimin ne yönde ve ne sıklıkta olacağını bilmesi gündelik hayatta önem teşkil etmektedir. Halk gölün davranışına göre önlemini almak durumundadır, dolayısıyla göl kırsal alanda insanı bir çok bakımdan sınırlayıcı etkilere sahiptir. Benzer şekilde akarsulardaki taşkınlıklar da bir nevi yapı yapma sınırını belirlemektedir (Deviren, 1996) .

3.2.2.2. Süreklilik etkisi

Süreklilik etkisi, suyla temas eden kara parçasının şekliyle ilişkilidir. Kara parçası lineer bir sınırdan kıyı oluşturmayıp, suya dik şekilde uzantılar bulunduruyorsa görsel süreklilik bu noktalarda zayıflamaktadır. Örneğin rakımı deniz seviyesinden 7 metre aşağıya kadar indiği noktalar bulunan Hollanda topraklarının bir kısmı sular altındadır.- 4,2 rakıma sahip olan Lelystad kentinde toprak bütünlüğünü korumak ve suyun etkisinden kaçınmak için çeşitli bariyerler kurulmuştur. Bu bariyerler kum yada taş setleri veya beton setlerdir. Bu malzemeler suyun toprak seviyesine inmesine engel olmaktadır fakat toprak ve su ilişkisi bakımından görsel sürekliliğe engel olmaktadır (Şekil.30) (Fretton, 2014).

Şekil 30. Görsel sürekliliğin bozulduğu(sol) ve sağlandığı(sağ) arazi kesitleri

Kaynak: (Simonds, 1961)

Kuzey Hollanda'da bulunan kendine özgü mimarisi ve son yıllarda turistik açıdan popülerliği artan Volendam kırsal nitelik barındıran bir bölgedir. Denizle temas eden kıyı çevresi boydan boya setlerle çevrilidir. Kara parçasının deniz seviyesinin altında kalması hem görsel sürekliliği bozmak adına hem de deniz ile ilişkinin zorlaşması sebebiyle

istenmeyen bir durum olduğu için bölgede topografyaya müdahalelerde bulunulmuş ve doldurma işlemleri yapılmıştır. Bu sayede halkın geçim kaynaklarından biri olan balıkçılık yapması için uygun zemin hazırlanmış, yapıların manzaraya yönelimi sağlanmış ve su ögesinin bütünlüğü korunmaya çalışılmıştır (Dai, Hein, & Zhang, 2019).

Yapay yada doğal yollarla oluşmuş göllerde suyun sürekliliği sınırlayıcı bir hat olmakla beraber çevresiyle bir bütünlük oluşturarak bölgesel kimlik oluşumunda önemli bir etkidir. Göl manzarasının sürekliliği mimari yapıların yönelişini, birbirinin manzarasına saygılı dizilişleri beraberinde getirmektedir. Çünkü insan doğası gereği yaşamının en temel kaynağı olan suya yakınlık hisstirme isteği içerisinde. Bu durum algısal olarak gölün insan üzerinde bıraktığı olumlu etkiye bir kanıt olarak gösterilebilmektedir. Göl kıyısındaki kıvrımların karayla buluştuğu noktalarda oluşan küçük koylar bölge halkı için daha çeşitli yerleşim olanakları sunmakta fakat görüş bütünlüğünü kısıtlamaktadır (Şekil.31)

Şekil 31. Kıyı kıvrımlarının görsel sürekliliğe etkisi

Kaynak: (Simonds, 1961)

Görsel süreklilikte önemli olan bir etken de gölün ölçeğidir. Kıyıdan kıyıya olan mesafenin görüş mesafesinde olması karşı kıyı ile sürekli görsel ilişki içinde olmasını sağlamaktadır. Bu alanlarda yerleşim de varsa gece vaktinde bile ışıklar ile görsel süreklilik devam etmektedir (Deviren, 1996). Örneğin Abant Gölü incelendiğinde gölü çevreleyen yol üzerinde dolaşıldığında farklı açılardan gölü bir bütün olarak görebilmek ve sürekliliği algılayabilmek mümkündür. Bu sebeple bu alan hem bir sit alanı niteliği taşır hem de doğal bir tabiat parkıdır (Şekil.32).

Şekil 32. Abant Gölü’nde süreklilik etkisi

Kaynak: (Abant Gölü Tabiat Parkı Nerede, Nasıl Gidilir, 2017)

3.2.2.3. Geçiş etkisi

Deviren; keskin sınırların güçlü görsel imaj uyandırma kapasiteleri bakımından göz önüne alınırken, bazı sınırların iki eleman arasındaki ‘geçiş bölgesi’ veya ‘karışım alanları’ olduğunu söylemektedir (Deviren, 1996).

Su ile kara arasında soyut bir çizgi kırılma noktasını ifade eder. Bu nokta ıslak-kuru ilişkisi, ulaşım-erişim ilişkisi gibi birçok ilişkiyi beraberinde getirmektedir. Simgesel olarak kara ile su arasındaki ulaşımın sınır çizgisi kıyılardır. Kıyılar bazen yalnızca çizgisel bir nitelikte karşımıza çıkarken bazen de büyük okyanuslar aşan gemilerin karaya kabul edilme noktası olan limanları bünyesinde barındırır. Bu açıdan karayla bağlantının sonra erdiği noktada ulaşım araçlarıyla dünyanın öbür ucuna kadar iletişim söz konusu olmaktadır (Tekeli, 1990).

Geçiş etkisi yalnızca deniz, okyanus gibi büyük su kütlelerinin kara bağlantısında olan bir etki değildir. En ufak yapay ya da doğal su birikintisi insanı yönlendiren, yönünün değişmesine sebep olan ya da geçiş sağlamak amacıyla çözüm düşünmesine sebep olan etkidir. Göl, akarsu, kanal gibi sulak alanlarda da bu etki yoğun şekilde hissedilir. Her türlü sulak alan, aslında geçiş için bir engel teşkil etmektedir. Yaya ya da araç ulaşımının sürekliliğinin kesilmemesi için karşılaşılan bu engellere çeşitli köprü sistemleriyle çözüm üretilmektedir. İnsanların doğaya karşı yapmış oldukları bu tür müdahaleler anlam değiştiricilerdir. Çünkü insanlar algılayabildikleri ve anlayabildikleri ortamlarda yaşamları sürdürebilirler. Bu bağlamda algısal anlamda kara ve su arasındaki soyut çizgi, bir nevi soyut bir köprü niteliği taşımaktadır (Deviren, 1996).

Kırsal alan, içinde bir su ögesi barındırıyorsa yerleşim merkezinin ölçeğı sebebiyle burada yaşayan insanların suyla duygusal ve psikolojik olarak bir bağ kurduğı söylenebilir. Kır insanı için su, hep orada var olan bir öge olma özelliğı taşır. Kendi için bir sınırlayıcı olarak görüp su ögesine saygılı bir yerleşim gösterme çabası içerisinde. Aynı zamanda mevcut bulunan deniz, göl, akarsu gibi sulak alanları kendi lehine kullanacak şekilde müdahalelerde bulunma yoluna gitmektedir. Özellikle de geçim kaynağı olarak bu su ögesiyle ilişkisi varsa buna bağlı olarak mimari yapılaşmaları da gözlemlemek mümkün olmaktadır. Örneğın balıkçılıkla uğraşılan bir kırsal alanda tekne, sandal gibi araçlarla suyla etkileşime geçilmektedir. Balıkçılığın yaygın olduğı alanlarda ise balıkçı sığınakları gibi yapılar inşa edilmektedir. Bu durum kara ile su bağlantısının sağlandığına ve algısal olarak geçişe sağlanan uyumu gösteren bir kanıttır.

3.2.3. Sosyal ve Ekonomik Etkiler

Göl kıyıları geçmişten bugüne her zaman diliminde birçok cazibesi sebebiyle kıymetli yerleşim alanları olmuştur. Bu sebeple tarih boyunca farklı kültürlerle sahip devletler kıyı topraklarını ele geçirmek için savaş halinde olmuştur. Bu durum çeşitli kültürlerle ev sahipliğı yapan kıyılarda zaman içerisinde kültürel birikim oluşmasını sağlamıştır. Su ile sürekli bir ilişki halinde olan halk, suyun davranış şeklini benimsemiş ve yaşam şeklini buna göre biçimlendirmiştir. Dolayısıyla su ile beraber yaşam süren insanlar için kıyı kavramı soyut bir çizgiyi ifade etmekten öte, bu kültürü yaşam şekli haline getirmiş olmaktadır (Duru, 2003). Cengiz, kıyı kullanımlarında bireyselliğı ön planda tutmanın sürdürülebilir kıyı anlayışına aykırı olduğunu ifade etmektedir. Kıyıdaki yaşama kültürü bir kültürel miras niteliğı taşımaktadır ve kullanırken koruma dengesinin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda günümüzde büyük kentlerde ve kırsal alanlarda çeşitli projeler çizilmekte, kıyı kullanımının verimini artırıcı stratejiler uygulanmaktadır. Bu bölgelerin mirasını korumak ve sürdürebilmek için yasal düzenlemeler ve koruma politikaları uygulanmaktadır (Cengiz, 2009).

Birçok sulak alan kıyısında olduğı gibi, göl kıyılarının da coğrafi yönden oluşturmuş olduğı avantaj, yerleşim merkezlerindeki halkın geçim kaynağı olarak çeşitli alanlara yönlenmesinde etkili olmuştur. Büyük kentlerde çoğunlukla sulak alan kıyıların bir kısmı sanayi için özelleşmiştir. Bunun en büyük sebebi kaynakların limanların aracılığıyla kolay şekilde temin edilmesi ve sanayi atıklarının sulak alanlara boşaltılarak

uzaklaştırma isteğidir (Tokyay, 2004). Anadolu'daki göller incelendiğinde birçok göl çevresinde de sanayi tesislerinin göle yakın şekilde konumlandığı görülmektedir. Bu durumun sebebi kentlerde olduğu gibi kaynak ulaşımını sağlamak değildir. Fakat çoğu sanayi tesisinin atıklarını bilinçsizce göllere döktükleri ise bir gerçektir. Göl çevrelerinde sanayi tesislerinin görülmesinin başlıca sebebi, göllerin yerleşim merkezleri üzerindeki olumlu fiziksel etkilerinin, çeşitli kaynakların üretimi ve tarım ürünlerinin yetişmesi için uygun ortam hazırlamasıdır. Bu uygunluk sanayi tesislerinin kurulmasına olanak sağlamakta, bu sayede bölge için bir istihdam kaynağı ve halk için ekonomik gelir kaynağı oluşmaktadır.

Göl kıyısı bulunan kırsal alanlarda, yaygın geçim kaynaklarından birisi de balıkçılıktır. Gölün tuz oranı, mevsimsel seviyesi, kimyasal bileşenleri, mineral oranlarına göre yaşayan balık türleri değişiklik göstermektedir. Bilimsel çalışmalar yapılmadığı müddetçe, kır insanları babadan oğula bilgi aktarımı yoluyla göl içerisindeki canlı çeşitliliği hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Çoğunlukla kendi imkanlarıyla göl içerisine çeşitli su üstü araçlarla açılan halk uygun olduğu aylarda balıkçılık faaliyetlerini sürdürmektedir. Tutulan balıkları depolama ve işlemiden geçirme imkanları kırsal bölgelerde kısıtlı olduğu için, halk balıkları çoğunlukla bağlı oldukları ilçelere ve çevre illere göndererek ekonomik gelir elde etmektedir (Şekil.33).

Şekil 33. Gölyazı Köyü'nde Ulubat Gölü çevresindeki balıkçı sığınakları ve tekneler

Kaynak: (Gölyazı Köyü Rehberi- Bursa, 2016)

Göl kıyılarının zaman içerisinde gelişim ve değişim göstermesi sonucu, kıyı potansiyelinden istenen işlev çeşitliliği artmaktadır. Dolayısıyla kıyı çevresindeki demografik yapı zaman içerisinde değişmekte ve göç vb. sebepler yoksa nüfus artışı gözlemlenmektedir (Cengiz, 2009). Örneğin Ankara’da Mogan Gölü çevresinde çok sayıda otel, restoran, düğün salonu ve rekreasyon alanları bulunmaktadır. Ankara’da olduğu gibi büyük sulak alanlara uzak kentlerde bulunan göller, bu bakımdan oldukça değer görmektedir.

Büyük kentlerde olduğu gibi kırsal alanlarda da kır insanların beraber vakit geçirdiği çoğu rekreasyon alanları ve köy kahvesi gibi sosyal mekanlar göl ile hem doğrudan ilişki kurmak için hem de manzara açısından göl çevresinde konumlandırılmaktadır.

Kırsal alanlardaki göl çevresi rekreasyon alanlarının yoğun olduğu bir göle örnek İsviçre’de bulunan Dört Kanton Gölü’dür. Balıkçılığın yaygın olduğu Lucerne Kasabası’nda gölün güzelliğini görmek isteyen turistlerin konaklayabileceği ve yemek yiyebileceği birçok restoran yer almaktadır (Şekil.34). Bu tip turistik ilgiyi artırıcı mekanlar kırsal kesimlerde yaşayan insanlar için yeni geçim kaynağı potansiyelleri oluşturmaktadır.

Şekil 34. İsviçre’deki Lucerne Kasabasında Dört Kanton Gölü çevresindeki konaklama ve restoran yapıları

Kaynak: (Restaurant Tell, Lake Lucerne, Kehrsiten NW, Switzerland, 2010)

Şekil 35. Beyşehir Tolca Mahallesi’nde yer alan restoran

Kaynak: (Big Fish Tolca Restaurant, 2019)

4. ÖRNEK ALAN ARAŞTIRMASI: BEYŞEHİR GÖLKAŞI MAHALLESİ

4.1. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

İç Anadolu Bölgesi içerisinde güneybatı kesimlerde yer alan Beyşehir İlçesi; Konya merkeze yaklaşık 90 km uzaklıkta yer almaktadır. Beyşehir, Konya'ya bağlı bir ilçe olsa da; Akdeniz Bölge'sinin Göller Yöresi içerisinde Beyşehir-Suğla Havzasının batı tarafında bulunmaktadır. Bu havza Orta Toros Dağları'nın kuzey kesiminde yer alır ve 50 km genişliğinde olup, doğu-batı yönünde 150 km boyunca uzanmaktadır. Beyşehir Gölü bu havza içerisinde yer almaktadır (Gündüz, 2021).

Beyşehir Gölü içerisinde, bu bölümde incelenecek olan mahalle ile aynı adı taşıyan Gölkaşı Adası bulunmaktadır. 1960 yılına ait kıyı çizgi haritası incelendiğinde, Gölkaşı çevrelerinde yalnızca Çeçen Adası görülürken; 1984 yılına ait haritalara bakıldığında ise Yılanlı Ada sınırlarının belirginleştiği ve Gölkaşı Ada'sının yarımada halini aldığı görülmektedir. Günümüzde ise Gölkaşı Adası tam bir ada halini almış ve karayla bağlantısı kalmamıştır. Bu durum adanın 1960 yılında tamamen su altında olduğunu ve göl seviyesinin yıllara bağlı olarak adanın kara bağlantısının değişim gösterdiğini kanıtlamaktadır (Arslan, 2021). Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 24.06.1988 tarih, 215 sayılı kararı ile Gölkaşı Adası II. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmiştir. (Kültür ve Turizm Bakanlığı Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2015) Gölkaşı Adası çalışma sınırları dışında kalsa da, mahalle ile olan ilişkileri üzerinde durulacaktır.

Çalışma alanı olarak seçilen ve 2012 yılına kadar "köy" olarak isimlendirilen Gölkaşı; kanun değişikliği sonrası Gölkaşı Mahallesi olarak adlandırılmıştır. (On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012) Isparta yolu üzerinde bulunmakta ve ilçe merkezine 9 km, Konya il merkezine yaklaşık olarak 75 km uzaklıkta yer almaktadır.

Bu tez çalışması içerisinde incelenecek olan çalışma alanı, Gölkaşı Mahallesi sınırları içerisinde yer alan yeni ve eski yerleşim merkezleri olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Mahallenin güney ve batı sınırlarının bir kısmının Beyşehir Gölü'ne doğrudan kıyısı bulunmaktadır. Mahallenin ilk kurulduğu ve ilk yerleşim merkezi olan bu kısım; göl kıyısında yer alan, göl ile doğrudan etkileşimli, mahalle kimliğini yansıtan geleneksel

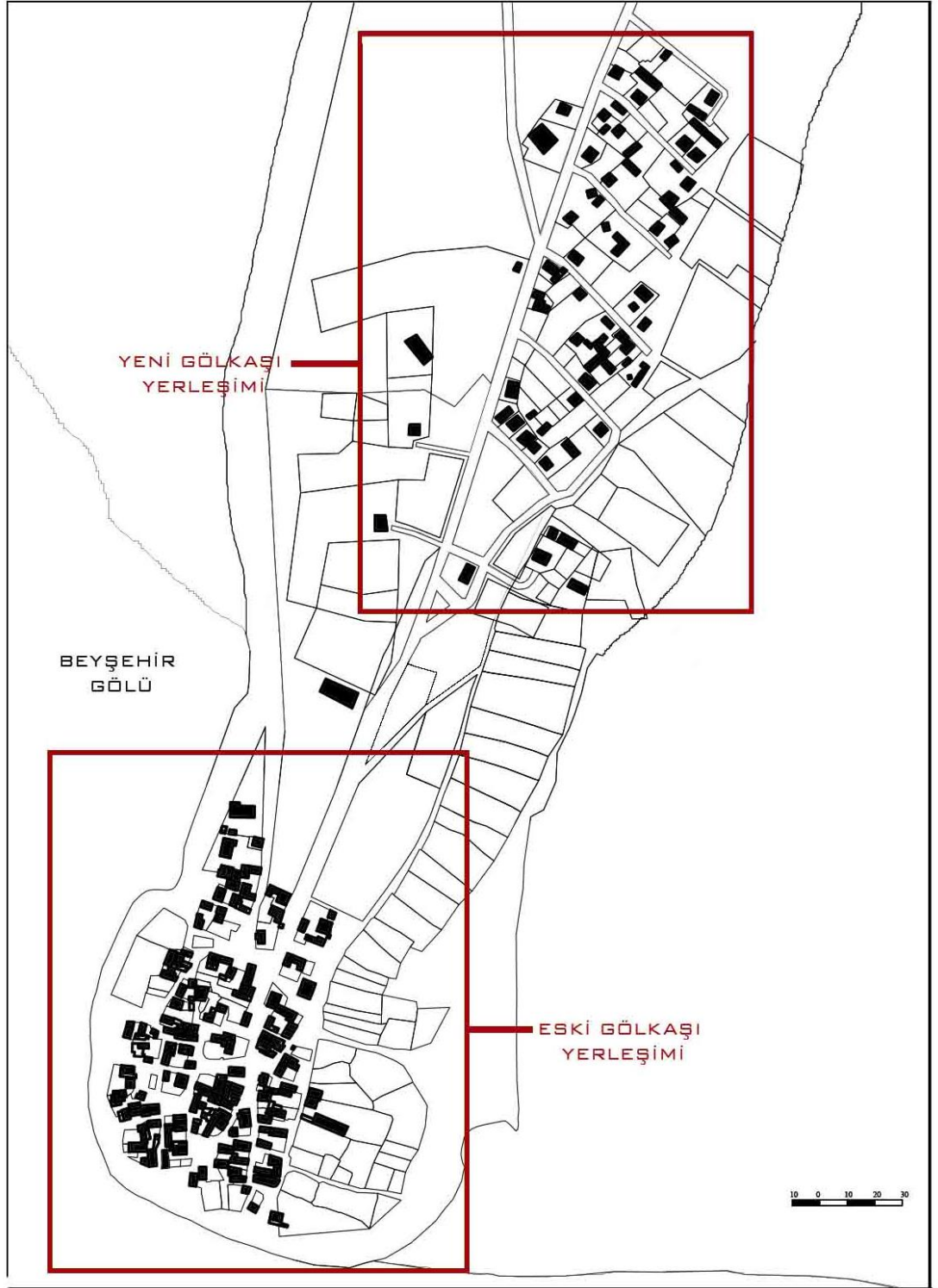
tarzda yapıların yer aldığı eski yerleşim merkezidir. Daha sonraki yıllarda bu bölgede yaşanan göçler, ulaşım problemleri, göl seviyesinden kaynaklı olarak yaşanan yerleşim problemleri gibi sebeplerden dolayı, mahallenin kuzey doğu kısmında, Isparta- Beyşehir yoluna sınır, yeni bir yerleşim merkezi oluşmaya başlamıştır. Mahalleli bu eski ve yeni yerleşim merkezlerini ‘‘aşağı’’ ve ‘‘yukarı’’ mahalle olarak tariflemektedir. Eski yerleşim merkezi göl ile doğrudan ilişkili iken, yeni yerleşim merkezi göl ile dolaylı olarak ilişki içerisinde. Bu sebeple hem aynı mahalle sınırları içerisinde yeni ve eski yerleşim merkezlerini mimari açıdan incelemek hem de bu yerleşim alanlarının göl ile ilişkilerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmek adına çalışma alanı olarak Gölkaşı Mahallesi seçilmiştir.

Çalışma kapsamına dahil olan iki yerleşim merkezi aynı mahalle sınırları içerisinde yer alsa da, mahalle iç yolu üzerinde ilerlerken bu iki yerleşim merkezinin soyut bir sınırla birbirinden ayrıldığını algılamak mümkündür. Mahalle iç yolu yeni yerleşim merkeziyle başlamakta, yol üzerinde yapı sıklığı giderek azalmaktadır. Yeni yerleşimin bittiği noktada, eski yerleşime kadar yerleşim bulunmamaktadır. Bu alan, yeni ve eski yerleşim merkezini ayırt etmeyi sağlayan önemli bir sınırı oluşturmaktadır. Bu alandan sonra ise eski yerleşim alanı başlamakta ve mahalle iç yolu göl ile sonlanmaktadır. Çalışma alanlarının kapsamı, mahalle iç yolunun üzerinde yerleşimin bulunmadığı kısımdan itibaren sınırlandırılarak yeni ve eski yerleşim merkezleri olarak iki başlık altında incelenecektir. Bu sınırlandırmalar Şekil.36’da uydu görünümü üzerinde belirtilmiştir

Şekil 36. Beyşehir Gölkaşı Mahallesi Uydu Görünümü ve İncelenen Yeni-Eski Yerleşim Alanları

(Kaynak: Google Earth Pro,2022)

Şekil 37. Gölkaşı Mahallesi genel yerleşim planı

Kaynak: (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Alan çalışmasından önce ‘‘kırsal mimari’’ kavramını kavramak ve bir coğrafi öge olan ‘‘göl’’ ile ilişkisini kurabilmek için çeşitli literatür taramaları yapılmış, ‘‘tanımlayıcı’’ yöntem kullanılarak bu kavramlar hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Gölkaşı Mahallesi eski ve yeni yerleşim merkezlerindeki konutların mimari özellikleri ‘‘karşılaştırma’’ yöntemiyle değerlendirmeye alınmıştır. Karşılaştırmaya her iki yerleşimdeki konutların plan tipolojileri, cephesel özellikleri, yapım sistemi ve malzeme kullanımları; merdiven, ocak, dolap, kapı, pencere gibi yapı elemanları dahil edilmiştir.

Tez çalışmasının esas amacı olan Beyşehir Gölü’nün eski ve yeni yerleşime olan etkileri ise ‘‘BULGULAR’’ bölümünde Tablo 14.’de detaylı olarak incelenmiştir. Bu incelemede ‘‘3.2. Gölün Kırsal Yerleşmelere Etkileri’’ başlığı altında belirlenmiş olan fiziksel ve mimari, anlamsal ve algısal, sosyal ve ekonomik etkilerin; Beyşehir Gölü’nün Gölkaşı Mahallesi’nin kıyı sınırında bulunan eski yerleşimine ve göle kıyısı bulunmayan yeni yerleşim merkezi üzerine olan yansımaları karşılaştırma yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Alan çalışması kapsamında incelenen yerleşim dokusunu ve konut yapılarını hem belgelemek hem de açıklamak için fotoğraflar çekilmiş, yapıların rölöveleri alınmış ve şematik çizimleri yapılmıştır. Bu çizimler yapılırken ve fotoğraf çekimleri esnasında ‘‘görsel belgeleme’’ yöntemine başvurulmuştur.

Gölkaşı Mahallesi’nde yapılan çalışmalar sırasında, mahalle sakinleri ve mahalle muhtarı ile sözlü görüşmeler yapılmış, mahalle hakkında bilgiler elde edilmiştir. Bu görüşmeler ‘‘röportaj yapma’’ yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

4.2. Gölkaşı Mahallesi’nin Genel Özellikleri

4.2.1. Tarihsel Veriler

Tarihi M.Ö.700’lere dayanan köklü bir geçmişe sahip Konya- Beyşehir İlçesi ve çevresi, eskiçağda ‘‘Pisidia’’ olarak adlandırılırken; bu dönemde Beyşehir ‘‘Karallia’’, Beyşehir Gölü ise ‘‘Karallis’’ olarak adlandırılmıştır. Pisidia bölgesi tarih boyunca gözde bir konumda olması sebebiyle Hititler, Frigler, Mısırlılar, Asurlar, Sümerler, Lidyalılar ve İranlılar tarafından akınlara uğramıştır. M.Ö.500’lerde Büyük İskender tarafından hakimiyet altına alınan bölge, daha sonra sırasıyla Roma ve Bizans hakimiyetinde

kalmıştır. Malazgirt Savaşı sonrası Oğuz Boyları'nın bölgeye yerleşimleriyle beraber Beyşehir ve çevresi Türkleşmeye başlamıştır. Beyşehir'in manevi ve mimari değer bakımından önemli simgelerinden biri olan Eşrefoğlu Cami'ye adını vermiş olan Eşrefoğlu Beyliği 1280'li yıllarda kurulmuş, günümüz Beyşehir topraklarında 14. yüzyıl başlarına kadar hakim olmuştur. Hükümdar Süleyman Şah'ın öldürülmesinden sonra, bölgede Moğollar hakimiyet kurmuştur. Daha sonra Hamitoğulları, Germiyanogulları ve Karamanoğulları Beylikleri bölgede hakim sürmüş ve I.Murat hükümdarlığı sırasında Osmanlı tarafından fethedilmiştir (Arslan, 2006).

Beyşehir'e ait en eski bulgular, erken Neolitik çağa ait olduğu düşünülen Gölkaşı Mahallesi'nin 2.5 km kuzeyinde yer alan 80 metre çapındaki Erbaba Höyüğü'ne aittir. Arkeolojik araştırmalar sonucu höyük M.Ö.5700-M.Ö.7000 yıllarına tarihlendirilmektedir. Höyük çevresinde çok sayıda obsidiyen ve sileksten yapılan çeşitli araç ve gereçler tespit edilmiştir (Şekil.38). 06.04.1994 tarihinde tescillenen Höyük, koruma problemleri ve çeşitli tahribatlar sonucu zarar görmüştür (Bahar, 1996). Höyük ve çevresi 2004 yılında 1.dereceden arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir (Ek.1).

Şekil 38. Erbaba Höyüğü ve çevresinde bulunan aletler

Kaynak : (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

Gölkaşı Mahallesi'nin ismi tarihsel süreçte değişikliğe uğramıştır. Bizans hakimiyeti döneminde "Stefanos" yani "Stefan Bey" olarak isimlendirilen Gölkaşı, Türkleşmeyle beraber 1912'de "Kırstefan" olmuştur. Fatih dönemindeki kayıtlarda "Kıstıvan" olarak geçmektedir. Halk söylemleriyle zaman içerisinde "Kıstıfan" a dönüşmüştür. Beyşehir'de 2011 yılında birçok mahallede yapılan isim değişikliğiyle Gölkaşı adını almıştır (Nişanyan, 2020).

İbrahim Hakkı Konyalı'nın "Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi" adlı eser incelendiğinde Gölkaşı Mahallesi'ne dair tarihsel verilerle karşılaşmıştır. II. Bayezid döneminde ozamanki adıyla Kısıtvan Köyü, Cezayir-Adalar bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Gölkaşı Köyü, konumu ve doğal güzellikleri sebebiyle şehzadeye tahsis edilmiştir. Konyalı, bu dönemde köyde 54 konutun bulunduğunu, 74 erkek nüfusa sahip olduğunu ve 40 kişinin hristiyan olduğunu söylemektedir (Konyalı, 1991).

Gölkaşı Mahallesi'ndeki önemli mimari yapılardan biri olan Kısıtvan Cami eski bir yapıdır ve mahallenin tarihsel süreciyle ilgili ipuçları vermektedir. Özgün halinde şerefeye geçişlerde mukarnalar bulunmaktadır fakat bu süsleme öğeleri zamanla kaybolmuştur. Mimaresi taştan yapılmıştır ve tarih boyunca minare üzerine iki kez yıldırım düşmüştür. Dolayısıyla günümüze kadar bu taşlar yenilenmiştir. Minare üzerinde Roma dönemine ait "fırfır" isimli kabartmalı bir taş bulunmaktadır(Şekil.39). 60 x 75 cm boyutlarındaki bu taşta latince bir kitabe yer almaktadır. En sağ kısımda bir kadın silüeti, sol tarafta erkek silüeti ve ortalarında süvari yer almaktadır. Kitabe üzerindeki kabartmalar zamanla aşınmış ve bazı kısımları tamamen yok olmuştur (Konyalı, 1991).

Şekil 39. Kısıtvan Cami minaresindeki Roma dönemine ait "fırfır" adı verilen kabartmalı taş

Kaynak : (Yazar Arşivi, 2022)

Yapılan çalışmalar sonucu kitabeden çıkarılabilen ilk kısım şu şekildedir : "Bunun sahibi ve maliki Mahmud oğlu Çavuş'tur. 900 tarihinde bina olmuştur.". İkinci kısım ise "Seyfeddin Bey" ismi ve "761 yılı Şaban başı" tarihi yer almaktadır (Şekil.40). Taşın bu minareye ait olup olmadığı bilinmemektedir. Başka bir yerden taşınmış olma ihtimali de bulunmaktadır. Konyalı, taşın minareye ait olduğunu kabul ederek caminin 761 yılı

Şaban ayı başıda Seyfeddin Bey tarafından yapılmış olabileceğini ve 900 yılında Mahmud oğlu Ali Çavuş tarafından yenilendiğini söylemektedir. Ayrıca cami önünde 1907’de vefat eden Acarzade Hacı Mehmet Ağa’nın eşi Hacı Ümmügülsüm’e ait mezar taşı yer almaktadır (Konyalı, 1991).

لا اله الا الله محمد رسول الله
صاحبه و مالكه على چاوش بن محمود بنا اولدى تاريخ
..... طوقوز يوزده.....
..... سيف الدين بك.....
في غرة شوال سنة احدى و ستين و سبعمائة

Şekil 40. Kısıfıan Cami minaresinde yer alan taş üzerindeki kitabe

Kaynak : (Konyalı, 1991)

4.2.2. Çevresel Veriler

Gölkaşı Mahallesi, güneyde Çiftlikköy, kuzeyde Sadıkhacı ve kuzeybatıda Akburun Mahalle’lerine komşudur. Mahalle sakinleriyle yapılan görüşmelere göre bu köyler akraba köylerdir. Bununla beraber Gölkaşı topraklarından göl seviyesine bağlı olarak tarihsel süreçte koptuğu bilinen Gölkaşı ve Çeçen Ada’larında günümüzde bir yerleşim bulunmamaktadır. Uzun yıllar mahalleli tarafından Gölkaşı Adası’nda tarımsal faaliyetler ve hayvancılık yapılmıştır. Fakat yapılan röportajlarda alınan bilgilere göre ada üzerindeki tarımsal faaliyetler son bir yıldır tamamen durmuştur. Yalnızca hayvancılıkla uğraşan bazı aileler dönemsel olarak adayı kullanmaktadır (Yılmaz, 2022).

595 dekar alanındaki, halk arasında ‘‘Gavur Adası, Aşağı ağıl, Terkenli’’ gibi farklı adlandırmaları bulunan Çeçen Adası’nda ise eskiden dar gelirli mahalle sakinlerin tarımsal faaliyet yapma amacıyla adada yaşadıkları fakat son yıllarda yaşanan göçlerle beraber adadaki yerleşimin sona erdiği belirtilmiştir. Ada üzerinde yapılmış çalışmalarda Roma dönemine ait kalıntılar, konutlar, hamam ve ambarlar bulunmuştur (Önder, Güngör, & Polat, 2006).

Gölkaşı Mahallesi’nin iklimsel verileri incelendiğinde yaz ayları İç Anadolu Bölgesi’nin hakim iklimi olan karasal iklim özelliklerine rastlanırken, aynı zamanda mahalle göl kıyısında bulunduğu için ve Akdeniz Bölgesi sınırlarına yakın bir konumda bulunması sebebiyle bölgede kış aylarında Akdeniz iklimi etkilerini de görmek mümkündür. Bu bakımdan mahallenin konumu bir geçiş iklimi özellikleri göstermektedir (Kaya &

Şimşek, 2014). Çalışma alanı göl ile doğrudan ilişkili olduğu için gölden batı yönde gelen rüzgarlar mahalle içerisinde hakim olmaktadır.

Mahallenin göl kıyısında bulunması nem oranını yükseltmekte ve bu sayede çevre mahallelere göre daha yumuşak hava şartlarının görülmesine sebep olmaktadır. Aynı zamanda bu kıyı etkisi, toprak yapısını ve bitki örtüsünü de etkileyici bir unsurdur. Yaz ve kış aylarında yağış etkisine bağlı olarak değişim gösteren göl seviyesi, kıyı hattında toprağın yumuşamasına ve bataklıkların oluşmasına sebep olmaktadır. Kıyı hattındaki yumuşak topraklarda sazlıklar yetişmekte ve suyun çekildiği dönemlerde bu sazlıklar belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Sazlıklar mahalle halkı tarafından toplanmakta ve mahalledeki bazı yapılarda üst örtü elemanı gibi farklı amaçlarla yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır (Şekil.41).

Şekil 41. Göl kıyısı kenarında ve göl içerisinde bulunan sazlıklar

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Hem Akdeniz, hem de karasal iklim özellikleri gereği yaz-kış ve gece-gündüz sıcaklık farklılıklarının fazla olması bitki örtüsünü ve tarımsal faaliyetleri etkilemektedir. Gölkaşı Mahallesi'nde yaygın olarak gözlenen bitki örtüsü bozkırdır. Ağaç sayısı fazla olmayıp, kurakçıl otsu bitkilerden oluşan bitki toplulukları yaygın olarak görülmektedir. Bahar aylarında yeşeren bitkiler, daha sonra yerini otsu bitkilere ve çalılara bırakır. Bu sebeple bölgede en yaygın yetiştirilen tarım ürünleri patates, pancar ve buğday gibi tahıl ürünleridir.

4.2.3. Sosyokültürel Veriler

Mahalle muhtarı ve bölge sakinleriyle yapılan görüşmelerde edinilen bilgilere göre, genel ikamet edenler ve çocuklar dahil olmak üzere son yapılan nüfus sayımında 2021 yılına ait mahalle nüfusu 286 kişidir. Kadın erkek oranı yaklaşık olarak %50'dir. Nüfusun %45'ini yaşlılar, %34'ünü orta yaşlılar ve %21'ini genç kesim oluşturmaktadır. Mahalledeki nüfus yaz ve kış mevsimlerinde değişiklik göstermektedir. Kışın ısınma, ulaşım zorluğu gibi problemlerden dolayı yaşlılar çoğunlukla kışı ilçede geçirmekte, yaz aylarında mahalleye dönmektedir (Navruz, 2021).

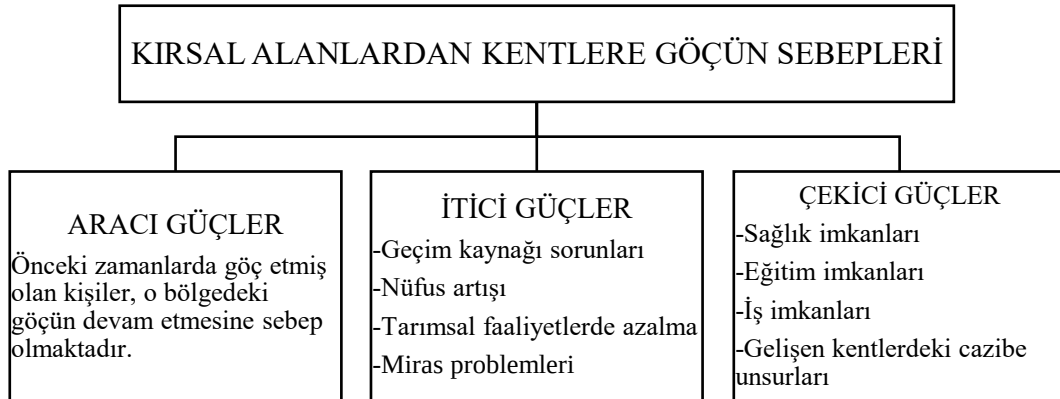
TÜİK verilerine göre nüfus sayısı her geçen yıl azalmaktadır (Tablo.12). Ülkemizde görülen kırsal alanlardan kentlere doğru göçlerin yaşanmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepler başlıca kırsal alandaki geçim kaynağı problemleri, altyapı sorunları, kentlerdeki sağlık ve eğitim imkanlarının fazla olması gibi etkenlerdir. Özensel, kır sosyolojisi içerisinde kırsal alanlardaki göçlerin sebeplerini "itici güçler", "çekici güçler" ve "aracı güçler" olmak üzere 3 başlık altında incelemiştir (Şekil.42) (Özensel, 2015).

Tablo 12. Gölkaşı Mahallesi 2013-2021 yılları arası nüfus verileri

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Nüfus	409	352	342	320	290	310	316	293	286

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Şekil 42. Kırsal alanlardan kentlere göç edilmesinin sebepleri

Kaynak: (Özensel, 2015)

Gölkaşı Mahallesi de yaşanan göç sürecinden etkilenmiş ve bölgede yoğun göçler yaşanmıştır. Köydeki eski yerleşim olan alandaki evlerin çoğu boşaltılmış ve zamanla bakımsızlıktan dolayı harabe duruma gelmiştir. Yaşlı nüfusun fazla olmasından dolayı yaşanan sağlık problemleri sonucu yaşlılar zamanla sağlık kuruluşlarının bulunduğu ilçelere göç etmişlerdir. Okul çağındaki çocuklar da mahallede sadece ilköğretim okulundan dolayı eğitim amacıyla çevre il ve ilçelere gönderilmişlerdir.

Gölkaşı mahallesindeki gündelik yaşam şekli incelendiğinde İslamiyet inancı ve geleneksel Türk kültürünün izlerine rastlanmaktadır. Evlerde yaşı büyüklerle ve alınan gelinlerle beraber yaşama kültürü vardır. Bu sebeple mimari yapılaşmalar incelendiğinde evlere ek birimler eklemeye müsait yapılar görülmektedir. Mahalleli düğün, nişan, sünnet, bayram gibi sosyal etkinliklere önem vermekte ve halk bu etkinlikleri toplu şekilde kutlamaktadır. Hıdırellez kutlamalarına çok önem verilmekte ve Hıdırellez mahallede her sene coşkuyla karşılanmaktadır.

Köydeki nüfusun yarısını oluşturan kadınlar, üretime doğrudan katkıda bulunmaktadır. Tarımsal faaliyetler evlerin bahçelerinde ve tarım arazilerinde kadınlar tarafından aktif şekilde sürdürülmektedir. Alan çalışması yapıldığı esnada kadınların traktör gibi araçları da kullandıkları görülmüştür (Şekil.43). Bununla beraber kadınlar bahar ve yaz aylarında toplanıp, tarhana, ekmek gibi ürünler yapmaktadır. Bu bağlamda mahalle içerisinde dayanışma ve beraber hareket etme kültürünün varlığından söz edilebilmektedir

Şekil 43. Gölkaşı Mahallesi'nde traktör kullanan bir kadın

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Gölkaşı Mahallesi'ne özgü kültürel inanışların varlığından da söz edilebilmektedir. Örneğin yeni bir ulaşım aracı alındığında mutlaka kurban kesilmekte ve araç kurban kanı üzerinden geçirilmektedir. Mahallede bir düğün yapıldığında, düğün arabasının cami etrafında tur atmasının evlenen çift için hayır getirmesine inanılmaktadır. Mahalle tarihi boyunca balıkçılık halk için önemli geçim kaynaklarından biri olmuş, çok balık tutulacağı inancıyla, balıkçılar balık ağı üzerine besmele yazılı kurşun takmışlardır. Cuma günleri, Cuma namazı vaktinde erkekler camiden çıkıncaya kadar kadınların namaz kılmaması gerektiğine inanılmaktadır (Baybal, 2006).

Yerleşkedeki ana geçim kaynağı tarım ve balıkçılıktır. Mahalle sakinleri çoğunlukla kendi tarım ürünlerini kendileri yetiştirmektedir ve çevre ilçelere satış yapmaktadır. Önceden mahallede hayvancılık faaliyetleri de yaygınken, günümüzde sadece yeni yerleşke olan kısımda bazı aileler küçükbaş hayvancılıkla uğraşmaktadır. Çalışma alanı sınırları içerisinde ise yalnızca kümes hayvanları bulunmaktadır. Mahallenin konumu itibarıyla balıkçılık faaliyetleri yapımına çok uygun olmasına rağmen, mahalledeki hane ve yaşayan sayısındaki azalmayla birlikte balıkçılık faaliyetlerinde de zaman içinde azalma meydana gelmiştir. Bu durumun diğer bir sebebi de göl seviyesindeki azalma ile balık miktarında düşüş yaşanmasıdır. Bölge sakinleri ile yapılan röportajlarda edinilen bilgiye göre yakın zamanda bir balık restoranı açılmış fakat talep görmeyip kısa sürede kapanmıştır.

4.3. Eski Gölkaşı Mahallesi Yerleşiminde Mimari Yapılaşma

Gölkaşı mahallesinin yerel kimliğini ifade eden ve göl ile ilişkili mimari yapıların bulunduğu kısım, eski yerleşim merkezi alanıdır. Çalışmanın bu kısmında incelenecek olan alan; mahallelilerin "aşağı mahalle" olarak adlandırdığı güney-batı kesimler, göle kıyısı bulunması ve kendine özgü kırsal mimari niteliklere sahip olması açısından önem taşımaktadır (Şekil.44).

Şekil 44. Gölkaşı Mahallesi Eski Yerleşim Alanı Uydu Görüntüsü

(Kaynak: Google Earth Pro, 2022)

Gölkaşı Mahallesi'nin eski yerleşim dokusuna bakıldığında, göl tarafında güney-batı yönüne doğru uzayan burun kısmında eski ve özgün yerleşim merkezini, iç kısımlara doğru ise yeni yapıların bulunduğu yeni yerleşkeyi görmek mümkündür. Mahalle içine lineer bir ana yoldan ulaşılmaktadır (Şekil.45). Bu yolun sonu göle kadar uzanmaktadır ve etrafında çoğunlukla evler olmak üzere kahvehane, cami, su deposu gibi yapılar yer almaktadır. Ana yol iç bağlantı yollarına ayrılmakta ve bu yollar sayesinde paralel sokaklara ve göle ulaşılmaktadır.

Şekil 45. Mahalle içerisinde yer alan lineer ana yol

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Eski yapıların bulunduğu bölge mahallenin kendi kimliğini yansıtan bölgesidir. Burada büyük bir kısmı taş malzemeden oluşan ve yerel tekniklerle yapılmış olan yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar münferit ya da birbirine komşu, iç ve dış mekan ilişkisi taşıyan,

mahremiyet algısı göz önünde bulundurularak tasarlanmış yapılardır. Sokak dokusu içinde bu ilişkiyi hissetmek ve gözlemlemek mümkündür. Fakat bu yapıların pek çoğu terk edilmiş ya da yıkılmıştır. Mahalle muhtarıyla yapılan görüşmede mevcutta bulunan 43 hanenin tapusu olmadığı öğrenilmiştir (Navruz, 2021).

Eski yerleşim merkezi olarak belirtilen çalışma alanı sınırları incelendiğinde yapıların mahalle içerisindeki ana yol etrafına gridal sisteme yakın bir düzende konumlandığı görülmektedir (Şekil.46). Bu düzen içerisinde akrabalık ilişkilerine göre yakınlıklar değişiklik göstermektedir. Fakat yol sonuna doğru, yani göle burun oluşturan kısımda, yapıların organik ve dağınık şekilde konumlandığı tespit edilmiştir (Şekil.47).

Şekil 46. Mahallenin burun kısmındaki dağınık ve organik yerleşim

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Şekil 47. Mahallenin burun kısmındaki dağınık ve organik yerleşim

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Gölkaşı Mahallesi'nin eski yerleşim merkezi olarak belirlenen kısmı içerisinde çok sayıda konut, bir ilkokul, bir lojman, bir cami, bir mezarlık, bir sağlık evi, bir öğretmen evi, bir hizmet binası ve üç kahvehane bulunmaktadır (Şekil.48) (Şekil.49). Kahvehanelerden iki tanesi uzun yıllar önce kapanmıştır. Günümüzde ise ekonomik koşullar ve mahalleden verilen göçler sebebiyle aktif olan son kahvehane de işlevini yitirmiş ve kapatılmıştır. Tek cami olan Kısıtılan Cami'ye bu tez içerisinde "Gölkaşı Mahallesi'nin Konumu ve Tarihi" başlığı altında tarihsel veriler kısmında detaylı olarak değinilmiştir.

Gölkaşı Mahallesi İlköğretim Okulu'nda ise günümüzde aktif olarak eğitim sürdürülmektedir. Bu durumun sebebi mahallede çok sayıda göçün yaşanması ve taşınalı eğitim sistemine geçilmesidir. Okulu Müdürü Ergun Ersen'in imzalı yazısına istinaden; okul 1959'da eğitime başlamıştır. Taş duvarlardan oluşmaktadır ve iç strüktürü ahşaptan yapılmıştır. Sonraki yıllarda bakım ve tadilat görmüştür. 1998 yılına kadar 372 mezun vermiştir ve 1998 yılında 42 öğrencisinin ve 2 öğretmenin olduğu bilinmektedir. (Muşmal, 2021)

Şekil 48. Gölkaşı Mahallesi Sağlık Evi ve Gölkaşı Mahallesi İlkokulu

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Şekil 49. Gölkaşı mezarlığı ve köy odası

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Şekil 50. Gölkaşı hizmet binası ve öğretmen evi

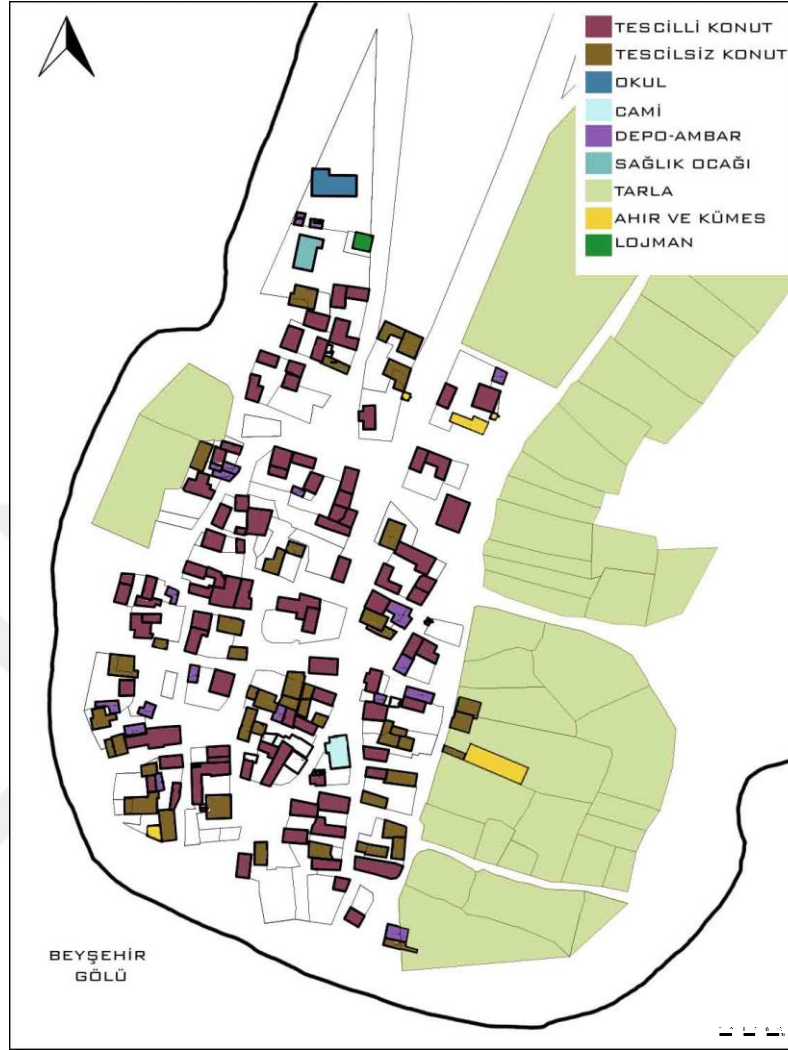
Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

4.3.1. Eski Gölkaşı Mahallesi Yerleşiminde İncelenen Çevresel ve Yapısal Analizler

Çalışma alanındaki mevcut durumun tespit edilerek belgelenmesi ve alanın günümüzdeki karakterinin tanımlanması amacıyla analiz çalışmaları yapılmıştır. Yapı işlev durumları, yapı tescil durumları, yapı kat adetleri, yapıların kullanım durumları, yapım teknikleri ve malzemeleri görsel belgeme ve tanımlayıcı yöntem ile Beyşehir Belediyesi'nden alınan bölgeye ait güncel altlıklar üzerine yazar tarafından işlenmiştir.

Bu analizlerin belirlenmesinde mahallenin kendi kimliğini ortaya koyacak olan öğeler etkili olmuştur. Mahalle kimliğinde önemli yer tutan taş malzeme kullanılarak yapılmış olan yapıların belirlenmesi için “yapım tekniği ve malzemeleri” analizi yapılmış, mahallede yapılan çalışmalar sonucunda tescillenmiş olan yapıların belirtilmesi için “yapı tescil analizi”, mahallenin dokusunun kavranabilmesi adına “yapı kat adedi” analizi, aktif kullanımı olan yapıların belirlenmesi için “yapı kullanım durumu” analizi ve mevcut yapıların işlevlerinin belgenebilmesi adına “yapı işlev durumu” analizi yapılmıştır.

4.3.1.1. Yapı İşlev Durumu

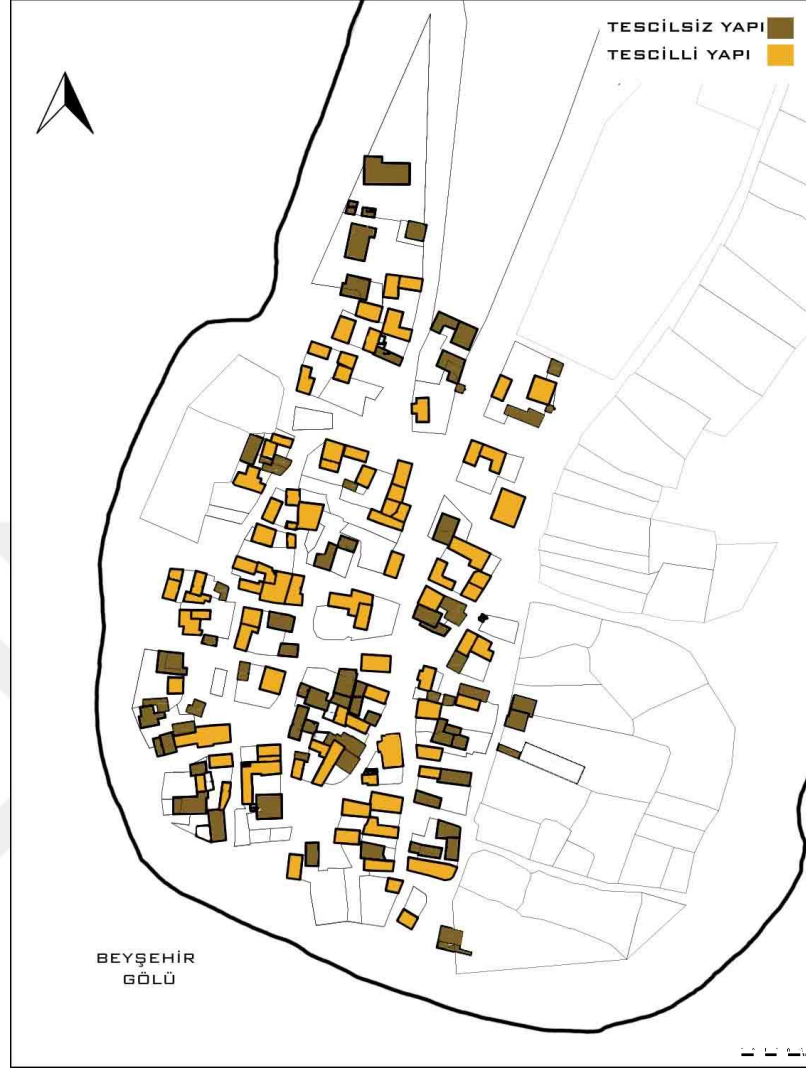
Şekil 51. Yapı İşlev Durumu Haritası

Kaynak: (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Yapı işlev durumu haritasında eski Gölkaşı yerleşimi sınırları içerisinde yer alan çeşitli fonksiyonlarda kullanılan yapılar belirtilmiştir (Şekil.51). Mahallede yer alan okul, cami, evlerin depoları ve ambarları, sağlık ocağı, ahır ve kümesler, lojman, tarlalar lejantta belirtilen ifadelerle harita üzerine işlenmiştir. Mahallenin bu kısmına sonradan yapılmış olan birçoğu betonarme yapıım tekniğine sahip konutlar inşa edilmiştir. Bu konutlar tescilsiz konutlardır. Hayatlı evlerin bir köşesinde sıklıkla depolama ihtiyacını karşılamak amacıyla ambar ya da depolar bulunmaktadır. Bu amaçla kullanılan yapılar harita üzerinde belirtilmiştir. Yerleşim alanı dışında kalan topraklar tarım arazisi olarak kullanılmaktadır.

4.3.1.2. Yapı Tescil Durumu

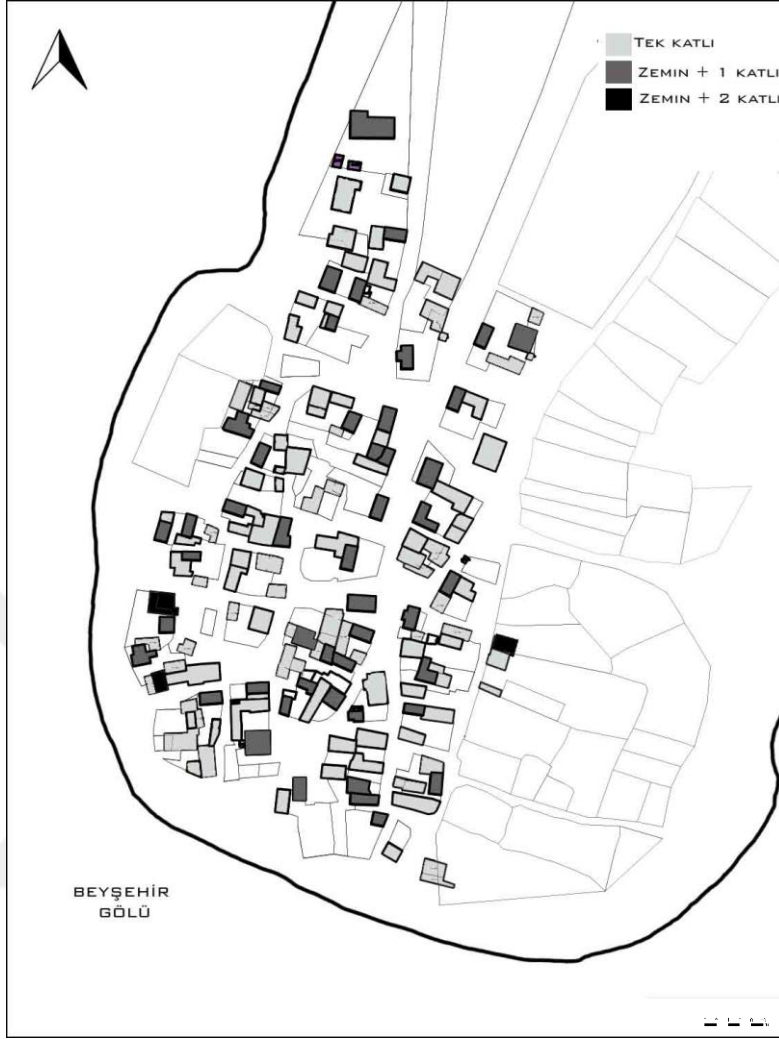
Şekil 52. Yapı Tescil Durumu Haritası

Kaynak: (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Gölkaşı Mahallesi eski yerleşim merkezinde çok sayıda tescillenmiş yapı bulunmaktadır. Tescillenmiş yapılar haritada işaretlenmiştir (Şekil.52). Yapı İşlev Durumu Haritası'nda belirtilmiş olan tescilli konutlar bu haritada farklı işlevlerdeki tescilli yapılarla beraber işaretlenmiştir. Bu yapıların önemli bir kısmını evler oluşturmaktadır. Bölgeye özgü nitelikte ve yapım tekniklerinde inşa edilmiş yapılar her geçen gün bakımsızlık ve terk edilme sebeplerinden dolayı tahrip olmaktadır. Ancak bu yapılar tescilli de olsa, ev sahipleri tarafından onarım ve bakımları yapılmadıkça birer birer harabeye dönüşmektedir.

4.3.1.3. Yapı Kat Adetleri

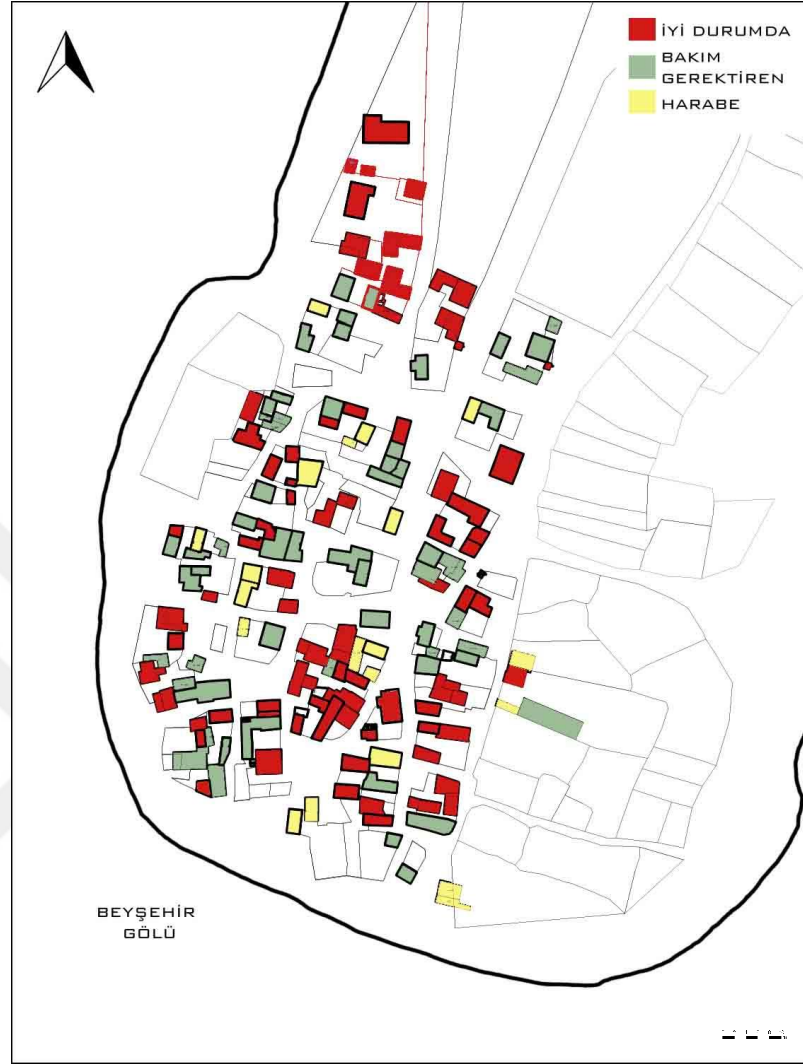
Şekil 53. Yapı Kat Adedi Haritası

Kaynak: (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Gölkaşı Mahallesi eski yerleşiminde özgün nitelikli eski geleneksel yapıların hem yatayla hem de düşeyde bir yerleşim dokusu oluşturduğundan söz edilebilmektedir. Geleneksel yapılar ya tek katlı ya da zemin ve zemin üstü olmak üzere iki kattan oluşmaktadır (Şekil.53). Bu evlerin ana yapı malzemesi taştır ve taş masifliğinden dolayı fazla kat çıkmaya imkan tanıyan bir malzeme olmamasından dolayı geleneksel yapılarda iki üzeri kat görülmemektedir. Mahalledeki genel kültürel anlayışta komşu evlerin birbirinin güneşini kesmemesi, mahremiyet anlayışına uygunluk, manzarayı kısıtlamama, erişime engel olmama gibi konularda hassasiyet gösterilmiştir. Sonradan yerleşim içerisine yapılan betonarme binalarda zemin üstüne iki kata kadar çıkabilen örnekler mevcuttur.

4.3.1.4. -Yapıların Kullanım Durumu

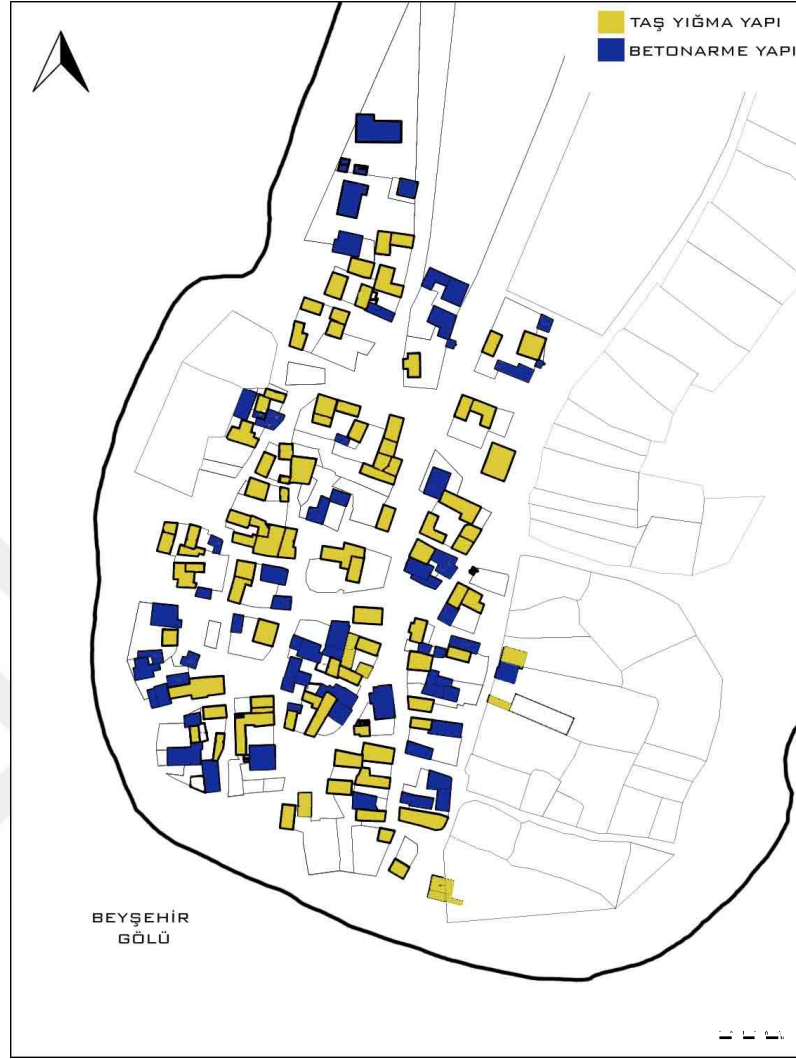
Şekil 54. Yapıların Kullanım Durumu Haritası

Kaynak: (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Gölkaşı Mahallesi eski yerleşiminde yaşanan yoğun göç sebebiyle her geçen sene mahalledeki nüfus azalmaktadır. Mahallede devamlı yaşayan kullanıcılar evlerinin bakımlarını yaptırmakta ve iyi durumda kalmalarını sağlamaktadır. Bu evler lejantta belirtilen şekilde harita üzerine işlenmiştir (Şekil.54). Fakat evlerini tamamen terk etmiş birçok mahalle sahibinin evi günümüzde harabeye dönmüş, artık kullanılamaz hale gelmiştir. Bazı kullanıcılar ise yaz aylarında mahalledeki evlerine gelmektedir. Evleri bu şekilde kullandığı bilinen sakinlerin evleri kış aylarında bakımsızlık ve tahribatlardan dolayı zarar görmektedir. Bu evler harita üzerinde “bakım gerektiren” evler olarak belirtilmiştir.

4.3.1.5. Yapım Teknikleri ve Malzemeleri

Şekil 55. Yapım Teknikleri ve Malzemeleri Haritası

Kaynak: (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Eski Gölkaşı yerleşiminde bulunan geleneksel yapıların ana yapım malzemesi taştır. Taş malzemeye yığma tekniğinde inşa edilmiş olan yapılar komşu mahallelere göre yöreyi özgün kılan özelliklerden biridir. Taş malzeme yapı malzemesi oldukça sağlam bir malzeme de olsa, yapıların bakımsızlığı sebebiyle ve bölgedeki göl kaynaklı nem oranının fazla olmasından dolayı zamanla aşınmalara uğramaktadır. Bu aşınmalar sonucu gerekli onarımlar yapılmadığında yıkılmalar meydana gelmektedir. İnşası ve yenilenmesi zor olan taş malzeme zamanla kullanıcıların betonarme yapı yapımına yönelmesine sebep olmuştur. Günümüzde mahalle içerisindeki eski yerleşim merkezinde yaklaşık olarak taş yapılarla eşit sayılarda betonarme yapı bulunmaktadır (Şekil.55).

4.3.2. Eski Gölkaşı Evleri Mimari Özellikleri ve Plan Tipolojisi

Eski Gölkaşı Evleri plan tipolojisi incelenirken alan araştırması ve görsel belgeleme yöntemleriyle, çalışma alanı sınırları içerisinde 5 adet ev incelemesi yapılmıştır. Bu evlerin hem fotoğrafları çekilmiş hem de mevcut hallerinin rölöveleri alınıp şematik plan ve cephe çizimleri belge haline getirilmiştir. Üzerinde çalışılan evlerin belirlenmesinde Gölkaşı Mahallesi eski yerleşim merkezindeki evlerin özgün kimliğini ifade etmesi, yapı malzemesi bakımından yörede kullanılan malzemeler olması, bölgedeki plan tiplerine uygunluğu ve bu planların göl ile ilişkisinin incelenebilecek nitelikte olması, ana yapının günümüze kadar bozulmadan ve yıkılmadan gelmiş olması, kırsal mimari yapım geleneklerini temsil etmesi gibi faktörlere dikkat edilmiştir.

1. İSA ÇOBAN EVİ

İki katlı, toprak damlı olarak inşa edilen yapı, hayat ve ahır kısımlarından oluşmaktadır (Şekil.56). Daha sonra yapıya aynı kat yüksekliğinde bitişik nizamda müştemilat kısmı ilave edilmiş ve bu ilaveden sonra toprak dam olan üst örtü kırma çatı şeklinde yeniden çözümlenmiştir. Hayat kısmına açılan kapı evin giriş kapısının tam karşısında yer almaktadır. Hayatta bulunan samanlık ev sahiplerinin balıkçılıkla ilgili aletlerini koydukları depo olarak kullanılmaktadır. Samanlığın yanında yer alan mutfak ise yemeklerin hazırlandığı bölümdür. Ancak yeme-içme faaliyetleri mutfakta değil, üst katta bulunan sofada ya da yaz ve bahar aylarında hayat içerisinde yapılmaktadır (Şekil.57).

Şekil 56. İsa Çoban Evi'nin Eski Gölkaşı yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü

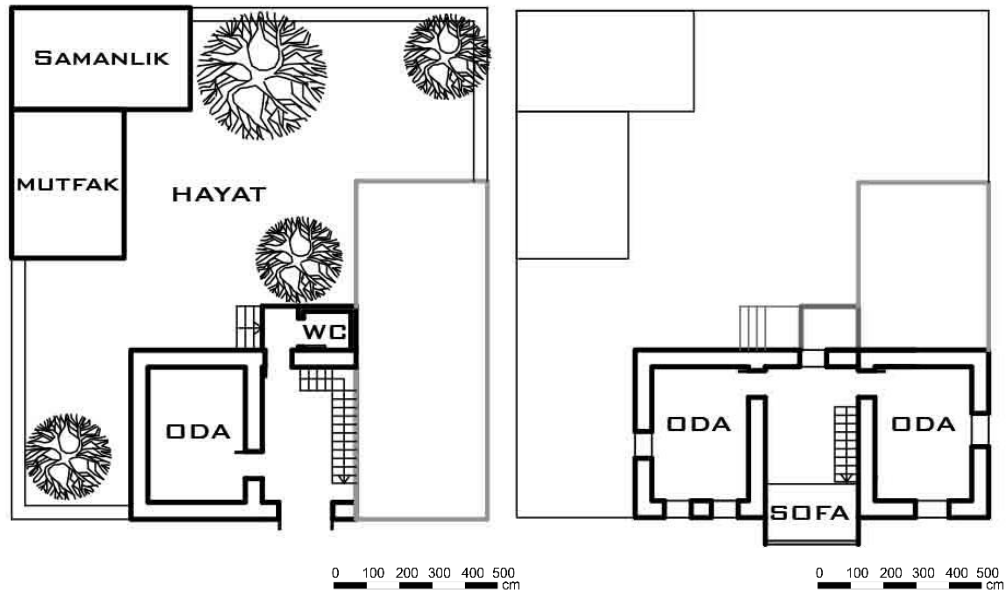
Kaynak: (Yazar, 2022)

Şekil 57. İsa Çoban evine hayattan bakış

Kaynak: (Yazar, 2022)

İsa Çoban evi iç sofalı plan tipine sahiptir (Şekil.58). Yaşama alanları ikinci katta bulunur. Yapıya sonradan eklenmiş olan müstemilat kısmına yapı içerisinden geçiş yoktur. Dolayısıyla zemin katta yalnızca giriş kapısının solunda bir oda bulunmaktadır. Zemin katta giriş kapısı merdivene açılmaktadır. Merdiven iki kollu, tek sahanlıklıdır ve birinci katta sofaya ulaşmaktadır. Sofa ailenin beraber oturup kalktığı, yemek yediği toplanma mekanıdır. Sofanın iki yanına yerleştirilmiş olan odalar oldukça sade tutulmuştur. Birinci katın iç duvarları bol samanlı çamur sıva ile kapatılarak beyaz toprağın şerbeti ile badanalanmıştır. Tavanlarda ahşap kirişlemeler yalın şekilde bırakılmıştır ve rahatlıkla okunabilmektedir.

Şekil 58. İsa Çoban Evi şematik zemin kat ve birinci kat planı

Kaynak: (Yazar, 2022)

Evin sokağa bakan ön cephesinde yalnızca üst katta pencere bulunmaktadır. Bu durumun en temel sebebi alt kattaki mahremiyetin sağlanma isteğidir. Arka cephe oldukça yalın tutulmuş, yalnızca yapı malzemesi olan taş ve toprak esaslı malzemeler cepheyi oluşturmaktadır (Şekil.59). Müştemilatın üst kısmına ulaşım sağlayan merdiven günümüzde tamamen yıkılmıştır. Giriş kapısının bulunduğu ön cephede sofanın çıkması yer almaktadır. Sofa bu çıkmanın bulunduğu yerde, yerden 30 cm yükseltilmiş ve üstü sedir döşenmiştir. Cephedeki çıkma önceden kerpiçten yapılmış, daha sonra ev sahipleri tarafından yapılan tadilatla alüminyum panel kaplanmıştır. Çıkma yanyana üç pencereden oluşmaktadır. Çıkmanın ucu üçgen bitişli tasarlanmış ve kırma çatıyla bütünleştirilmiştir. Üçgen bitiş üstünde çiçek figürlü motifler bulunmaktadır. Ön cephenin tasarımına önem verilmiş, köşe bitişlerinde kesme moloz taşlar kullanılmıştır. Çıkma altında eliböğründeler yer almaktadır (Şekil.60).

Şekil 59. İsa Çoban Evi şematik ön ve sağ yan cephe rölöve çizimleri

Kaynak: (Yazar, 2022)

Şekil 60. İsa Çoban Evi ön-sağ yan cephe rölöve çizimleri ve fotoğrafları

Kaynak: (Yazar, 2022)

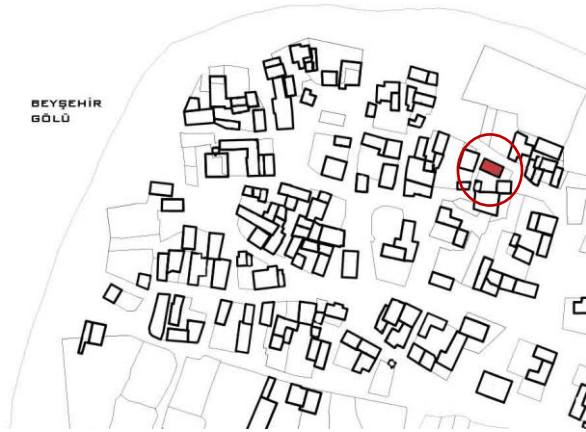

Şekil 61. İsa Çoban Evi'ne ait iç mekan görselleri

Kaynak: (Yazar, 2022)

2. OSMAN YILMAZ EVİ

Osman Yılmaz Evi, konum itibariyle göl ile ilişkisi yüksek yapılardan bir tanesidir. Gölkaşı Mahallesi'nin doğu kıyı sınırında yer almaktadır (Şekil.62). Üst örtü değişikliği dışında evde önemli bir tadilat yapılmamıştır. Ev sahipleri tarafından bakımları düzenli olarak yapıldığı için ev günümüzde oldukça iyi durumdadır. Ancak hayat kısmındaki samanlık ve depo kullanım dışı kaldığı için zamanla tahribata uğramıştır. Benzer şekilde mutfak kısmı da günümüzde aktif olarak kullanılmamaktadır. İki katlı, iç sofalı plan tipine sahiptir. Taş malzeme kullanarak yığma tekniğiyle inşa edilmiştir. Alt kat ve üst kat plan olarak sofanın çıkma yaptığı kısım hariç birbirinin aynısıdır.

Şekil 62. Osman Yılmaz Evi'nin Eski Gölkaşı yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü

Kaynak: (Yazar, 2022)

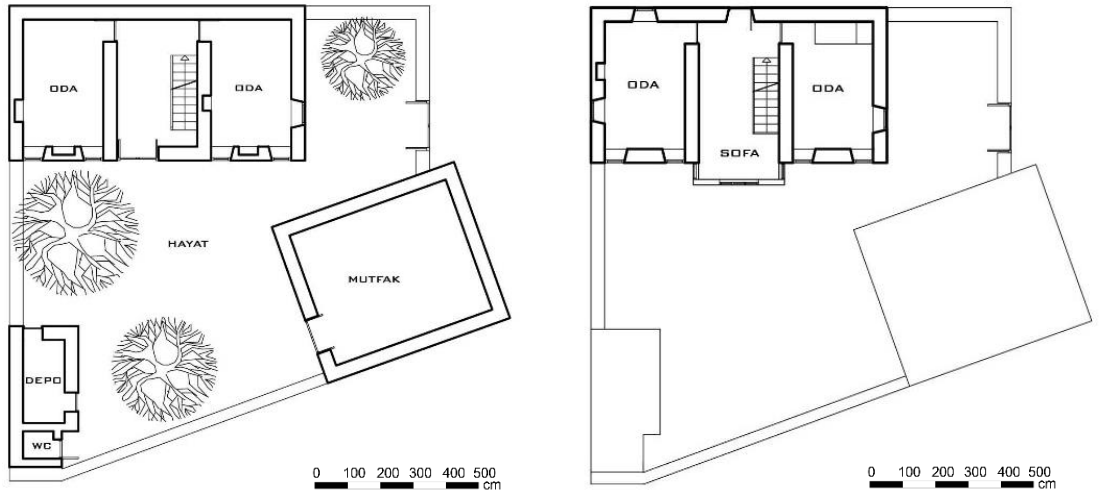

Şekil 63. Osman Yılmaz Evi dış cephe fotoğrafları

Kaynak: (Yazar, 2022)

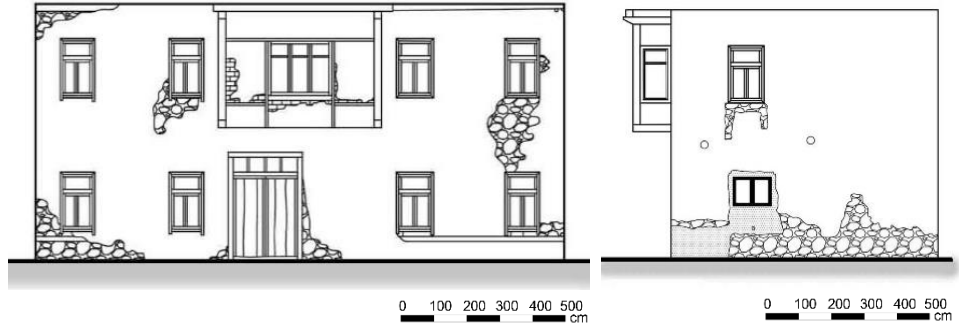
Evin ön cephesinde bulunan çift kanatlı kapı ile eve girilmektedir. Girişin hemen karşısında iki kollu bir merdiven ile birinci kattaki sofaya ulaşılmaktadır. Bu katta sofanın iki yanında birer oda bulunmaktadır. Sağdaki odanın penceresinin altına dış cepheden tutturulan ahşap direkler üzerinden seyyar bir ahşap gemici merdiveniyle çatıya çıkış sağlanmaktadır (Şekil.63). Evin ön cephesinde çıkma yapılarak cepheye hareket kazandırılmıştır.

Çıkma birinci kat sofasının ortasında yer almaktadır ve hem çıkma üzerinde büyük bir pencerenin yer alması hem de iki yanında bulunan birer pencere mekanın daha fazla ışık almasına yardımcı olmaktadır. Ancak burada ilgi çekici bir nokta çıkmanın göl yönünde doğru değil, hayat kısmına doğru tasarlanmış olmasıdır. Yapının yönelimi hayata doğru , içe dönük olacak şekilde düşünülmüştür (Şekil.64). Fakat manzara yöneliminin üst kattaki odalarda fazla pencere kullanımıyla sağlandığı görülmektedir (Şekil.65).

Şekil 64. Osman Yılmaz Evi şematik zemin ve birinci kat planı

Kaynak: (Yazar, 2022)

Şekil 65. Osman Yılmaz Evi şematik ön ve sol yan cephe rölöve çizimleri

Kaynak: (Yazar, 2022)

İç mekan birçok Gölkaşı eski yerleşimindeki evler gibi sade tutulmuştur (Şekil.66). Süslemeler yerine işlevsellik ön plandadır. Fakat üst katta bulunan odalarda niş ve çiçeklikler mevcuttur. Tavanlardaki ahşap kirişlemeler üzerinde çıtalamlar bulunmaktadır. Giriş kapısının tam karşısında hem işlevsel hem de simgesel olarak ocak yer almaktadır. Burada yufkalar açılmakta, yemekler pişirilmektedir. Ancak günümüzde işlevini yitirmiştir ve ev sahipleri tarafından kullanılmamaktadır.

Şekil 66. Osman Yılmaz Evi iç mekan fotoğrafları

Kaynak: (Yazar, 2022)

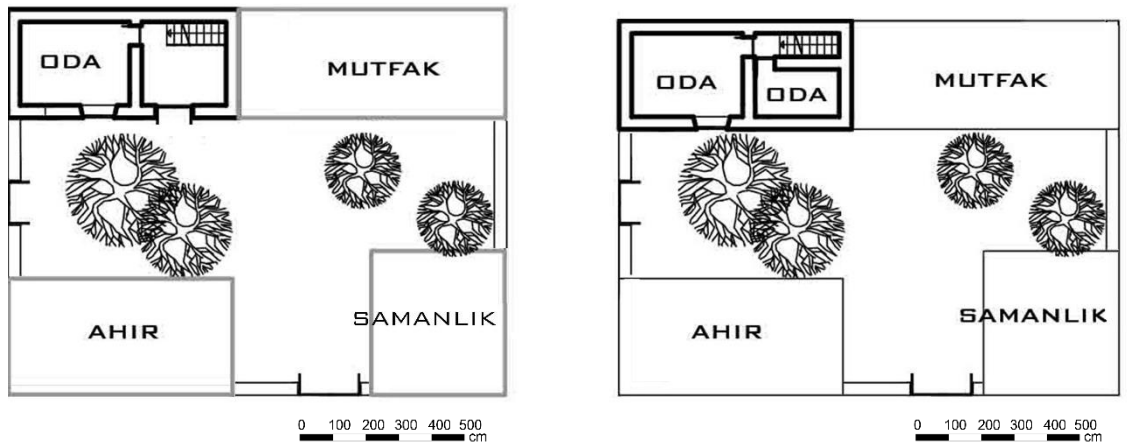
3. MEMİŞ ÇELİK EVİ

İki katlı, sofasız bir evdir. Hayat kısmında mutfak ahır ve samanlık bulunmaktadır ancak günümüzde ahır kısmı tamamen yıkılmıştır (Şekil.67). Mutfakın cephesi evin cephesiyle yaklaşık olarak eşit uzunluktadır. İçerisinde çok sayıda ocak yer almakta, burada tüm mahalleli için ekmekler yapılmakta ve yemekler pişirilmektedir. Ancak günümüzde ev sahipleri artık bu mahallede yaşam sürmedikleri için bu faaliyetler devam etmemektedir. Ev sahiplerinin önceki yıllarda hayvancılıkla uğraştığı bilinmektedir. Hayvanların hayata girişi için farklı bir kapı bulunur. Önceden düz toprak damlı olan çatı örtüsü bölgenin nem değerlerine dayanım gösteremediği için daha sonradan kiremit kırma çatıya dönüştürülmüştür. Eve bitişik nizamda inşa edilen mutfakta çok sayıda ocak bulunmaktadır.

Şekil 67. Memiş Çelik Evi'nin Eski Gölkaşı Yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü

Kaynak: (Yazar, 2022)

Şekil 68. Memiş Çelik evi şematik zemin ve birinci kat planı

Kaynak: (Yazar, 2022)

Şekil 69. Memiş Çelik Evi şematik ön ve sol yan cephe görünüşleri

Kaynak: (Yazar, 2022)

Zemin kattaki oda depo, odunluk ve ardiye olarak kullanılmaktadır. Yaşama mekanları birinci katta yer almaktadır. Evin cephesi oldukça yalındır. Herhangi bir çıkma ve iki kat arasında plan farklılığı bulunmamaktadır (Şekil.68). Fakat giriş kapısının üstünde yer alan ahşaptan yapılmış sundurma cephede dikkat çekmektedir. Bu uygulama, giriş kapısını yağıştan korumak amaçlı olarak sonradan eklenmiştir. Üst kat pencereleri göl manzarasına karşı konumlandırılmıştır (Şekil.69). Alt katta tek oda üst katta iki oda bulunmaktadır. Üst katta merdiven karşısındaki odaya girişte karşılaşılan dolap, kapının açılma alanının gerisine geçilmiştir. Dolabın yorgan, yatak ve yastık konulan orta kısmının iki yanında çiçeklik yer almaktadır. Bu çiçekliklerde evdeki dekoratif eşyalar sergilenmektedir. Bugün kullanılmayan ev, korunmadan ve bakımdan uzak kalmıştır (Şekil.70).

Şekil 70. Memiş Çelik Evi Fotoğrafları

Kaynak: (Yazar, 2022)

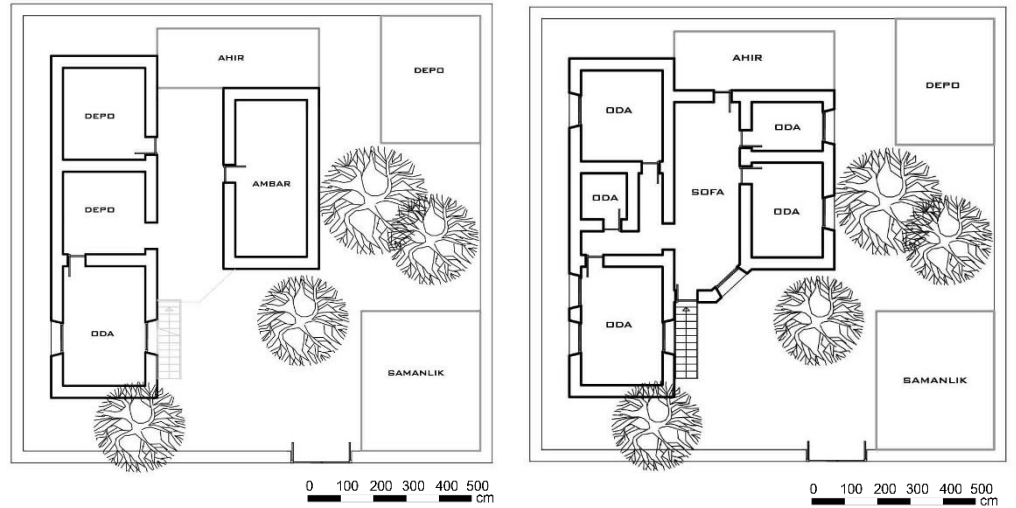
4. HAMİT ÇELİK EVİ

Hamit Çelik Evi, mahalle içerisindeki en farklı plan oluşumuna sahip olması açısından incelenen örnekler arasına alınmıştır. Büyüklük olarak mahalle içerisindeki en geniş metrekareye sahip evlerden bir tanesidir. Gölle yakın konumu itibarıyla hem manzara hem de diğer etkenler açısından göl ile doğrudan ilişkili bir yapıdır (Şekil.71). Hayat kısmında bulunan samanlık ve ahır birimleri günümüzde yıkılmış vaziyettedir. Zemin katta ambar ve depo kısımları yer alırken, zemin kat planında bırakılan boşlukla bir yol açılmış ve bu yol hayvanların arka kısımda bulunan ahır tarafına geçişini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır (Şekil.72).

Şekil 71. Hamit Çelik Evi'nin Eski Gölkaşı yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü

Kaynak: (Yazar, 2022)

Şekil 72. Hamit Çelik evi şematik zemin ve birinci kat planı

Kaynak: (Yazar, 2022)

Odaların yer aldığı birinci kata hayat içerisinde yer alan 10 basamaklı tek kollu bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Merdivenin ana malzemesi taştır, üstü çimento kaplanmıştır. Giriş kapısı sofaya açılmaktadır ve odalar sofa etrafına dizilmiştir. Sofa aynı zamanda oldukça geniş olması sebebiyle tüm oturma, yeme- içme eylemlerinin yapıldığı birimdir. Sofanın hayata bakan kısmı daha sonradan giriş kapısını da dahil edecek şekilde pahlı şekilde geçilmiş, bu geçiş hayattan yapıya bakıldığında cepheye hareket kazandırmıştır. Ancak sonradan yapılmış olan ilave, yapıyla tam uyuşmamış ve çatlaklar meydana gelmiştir. Evin cephesi oldukça sade tutulmuştur. Birinci katta çok sayıda pencere yer alır. Bu pencerelerin bir kısmı hayat içerisine bakarken, sol cephede baş odanın bulunduğu kısım göl manzaralıdır. Baş oda diğer odalara göre daha özenli düzenlenmiştir. Bu odaya geçiş iki oda arasından ince bir koridorla sağlanmış ve geçiş bu sayede kontrol altına alınmıştır. Baş odada çiçeklikler ve dolaplarda işlemler bulunması, bu evi mahalledeki diğer evlerden farklı kılan unsurlardan biridir. Tavanlarda kirişlemeler yalın bırakılmış, yalnızca baş odanın tavanlarında çıtalımlar olduğu görülmüştür. Mutfak daha önceden hayat içerisinde yer alırken, daha sonradan evin içine dahil edilmiştir. Ev sahiplerinin kış aylarında bu evi kullanmaması sebebiyle odalarda bulunan ocaklar da işlevlerini yitirmiştir (Şekil.73).

Şekil 73. Hamit Çelik Evi fotoğrafları

Kaynak: (Yazar, 2022)

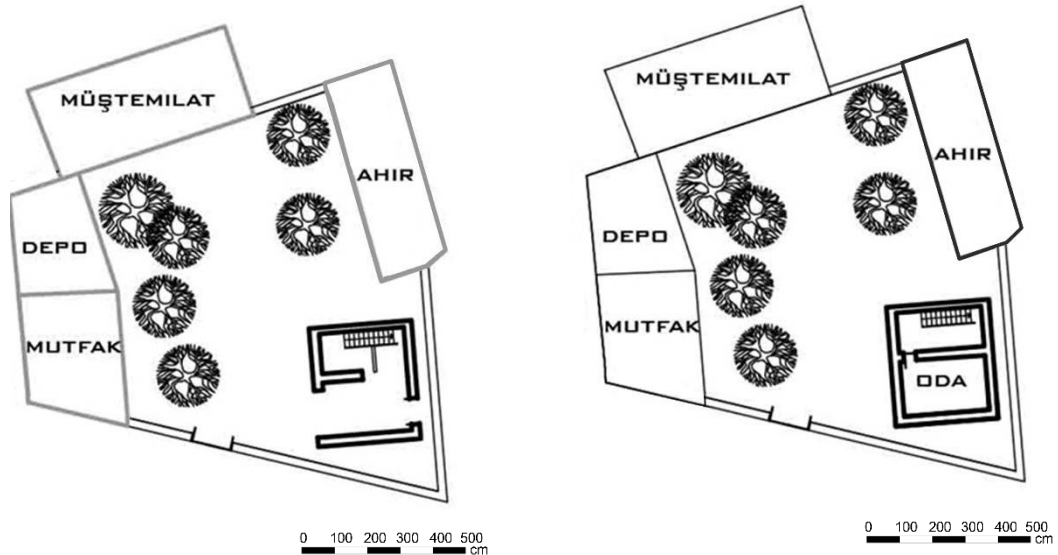
5. HASAN GÜL EVİ

İki katlı, iç sofalı Hasan Gül evi mahalle içerisinde bulunduğu konum itibarıyla göl ile ilişki bakımından kritik bir noktada yer almaktadır (Şekil.74). Mahallede saygıdeğer bir kişi olan Hasan Gül, evini mahalle yolunun en sonunda, göle en yakın noktada inşa ettirmiştir. Ev geniş bir hayat, ahır, samanlık, mutfak ve müştemilat kısımlarından oluşmaktadır. Ancak günümüzde müştemilat, ahır, mutfak, samanlık ve bahçe duvarları tamamen yıkılmış; evin ise zemin katında ciddi tahribatlar oluşması sonucu ev kullanılamaz hale gelmiştir.

Şekil 74. Hasan Gül Evi'nin Eski Gölkaşı yerleşimindeki konumu ve kuşbakışı görünümü

Kaynak: (Yazar, 2022)

Şekil 75. Hasan Gül Evi şematik zemin ve birinci kat planı

Kaynak: (Yazar, 2022)

Şekil 76. Hasan Gül Evi dış cephe fotoğrafları

Kaynak: (Yazar, 2022)

Kareye yakın bir plana sahip olan eve giriş zemin katta boşaltılmış olan kısımdan mabeyne geçişle sağlanmaktadır (Şekil.75). Evin göle çok yakın bir konumda olması sebebiyle sürekli bakım isteyen dış cephedeki taşların araları çimento harcı ile derzlenerek hava izolasyonu önlenmeye çalışılmıştır (Şekil.76). Zemin katta yalnızca mabeyn kısmı yer almaktadır. Mabeyn aynı zamanda ambar ve depo olarak kullanılmaktadır. Burada çoğunlukla kışlık tahıllar saklanmaktadır. Mabeyndeki tek kollu merdiven ile üst kattaki iç sofaya ulaşılmaktadır. Birinci katta tek oda yer almaktadır ve bu odaya geçiş sofadan sağlanmaktadır. Birinci kattaki pencereler göl manzarasına doğru konumlandırılmıştır ve odanın diğer cepheleri sağır bırakılmıştır. Ancak bakımsızlık sebebiyle pencere, kapı gibi yapı öğeleri yıkılmış durumdadır (Şekil.77). Mahalledeki birçok evde olduğu gibi sofa üzerinin kirişleme olarak kalması bu yapıda da görülmektedir. Üst örtü üzerinde görülen bacalar 50-60 cm'ye kadar yükselmiştir ve üzerine eski çömlekler yerleştirilmiştir.

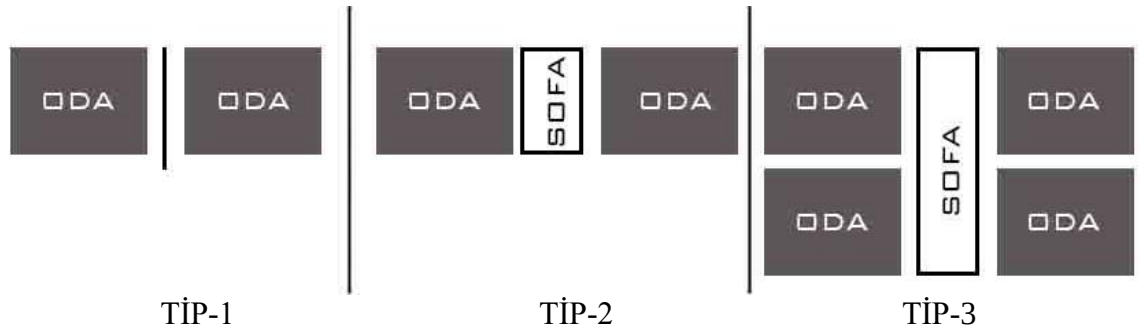
Şekil 77. Hasan Gül Evi iç mekan fotoğrafları

Kaynak: (Yazar, 2022)

Gölkaşı Mahallesi eski yerleşiminde bütüncül ve bir arada bir yerleşim söz konusudur. Evler çoğunlukla müstakil olup bazı yapılar birbirine yaslanmış şekildedir. Günümüzde mahalle içerisinde betonarme yeni evler bulunsa da bölgenin kendine özgü evlerinde çoğunlukla taş malzemenin yığma tekniğiyle uygulanmış olduğu görülmektedir. Bu evlerin büyük bir kısmı harap durumdadır ancak bazıları ev sahipleri tarafından yenilenmiş ve çoğunlukla yaz aylarında yaşanılabilir hale getirilmiştir.

Konya ve Beyşehir' bağlı mahallelerde çoğunlukla ana yapı malzemesi kerpiç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgedeki toprağın yapı yapmaya uygunluğu, taş işçiliğinin zorluğu ve ahşap yapı yapacak kadar fazla ağaçlandırmanın olmaması sebebiyle kerpiç malzeme yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak Gölkaşı Mahallesi eski yerleşiminde ana yapı malzemesinin taş olması bölgeyi özgün kılan etkenlerden bir tanesidir. Komşu mahallelerde bile ana yapı malzemesi kerpiçken, Gölkaşı Mahallesi eski yerleşim sınırları içerisindeki özgün yapılarının tamamı taştan yapılmıştır.

Evler çoğunlukla kare veya dikdörtgen şeklindedir. Plan tipleri sofasız ya da iç sofalı şekilde olabilmektedir. Ana yol üzerinde paralel ve birbirine dik sokaklarla yapı parselleri oluşmuştur. Ana yol göle vardığı noktada sonlanmaktadır. Evlerin göle yakın konumlandırılması, suya engelsiz ve kolay erişim imkanı sunmaktadır. Ayrıca ev içinde dolaşımı sağlayan sofa, sokak ve göl ile ilişki kuracak şekilde tasarlanmıştır. Yapılan inceleme ve değerlendirmelere göre Gölkaşı Mahallesi eski yerleşimindeki ev tipleri üçe ayrılmış ve bu tipler Şekil.78'de şematize edilmiştir.

Şekil 78. Eski Gölkaşı mahallesi yerleşiminde konut plan tipleri

Kaynak: (Yazar, 2022)

Eski Gölkaşı evleri; toplumun özelliklerini, inançlarını, geçim kaynaklarını, geleneklerini yansıtan izlere sahiptir. Evler tek ya da iki katlıdır. İki katlı evlerin zemin katları çoğunlukla odunluk ya da samanlık birimlerinden oluşmaktadır. Hayvanların barınması için yapılan ahırlar evden ayrı tutulmuş ve hiçbir evin zemin katında konumlandırılmamıştır.

İki katlı evlerin üst katındaki sofaya, çoğunlukla bir kenarı duvara dayalı tek kollu ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Her iki katta da konsol çıkmalar ve ek birimler dışında aynı plan tipi uygulanmaktadır. Bu durumun sebebi ağır ve masif duvarların yükünün alt katta aynı şekilde karşılanması gerektiğidir. Odaların içi genelde fazla ışık alacak şekilde tasarlanmamıştır. Bu durumun esas sebebi pencerelerin çok kalın duvarlar üzerinde bulunması ve pencere sayısının az olmasıdır.

Mahalle içerisinde dış sofaya sahip birkaç ev bulunsa da, yaygın görülen plan tipi iç sofalı plan tipidir. Kış aylarındaki iklim koşulları ve mahremiyet düzeyine verilen önem iç sofalı planın tercih edilmesindeki başlıca sebeplerdir. Odalar sofa çevresinde dizilmekte, çoğunlukla her iki katta sofa yanlarına birer oda olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu odaların bir tanesi “baş oda” niteliğinde dizilmekte ve bu odanın iç mekanında kullanılan çiçeklik, niş, dolap kanatları gibi donatı elemanları gösterişli şekilde seçilmektedir.

Sofa, evdeki en çok aktivitenin yapıldığı yer olması sebebiyle evin en önemli mekanı olarak kabul edilmektedir. Yörede sofaya “hanay” da denilmektedir. Ev içerisinde dolaşım alanı olduğu gibi aynı zamanda bir toplanma alanıdır. Sofanın sokağa bakan kısmında çıkmalar görülmektedir.

Eski Gölkaşı evlerinde mahremiyete önem verildiği plan tiplerinden anlaşılmaktadır. Bazı evlerde haremlik ve selamlık kısımları bulunmaktadır. Göl ve sokak ilişkisi mahalle içerisinde çok kuvvetli olsa da hayatlı evlerde bahçe duvarı yüksek tutulmuş, aile hayatının dışardan görünmesi engellenmiştir.

Odaların tavan ve tabanları temelde kirişleme olarak ahşaptan yapılmıştır. Bu kirişlemeler bazı yapılarda dış cepheye kadar uzatılmış, saçak olarak kullanılmıştır. Bazı odalarda kirişlemeler üzerinde süslü motiflerden oluşan tahtalar bulunmaktadır. Bu süslemeler boyama, çakma ve oyma gibi farklı tekniklerle yapılabilmektedir. En yoğun motifler baş oda tavanlarında görülmektedir. Fakat incelenen örneklerin hiçbirinde sofa kirişlerinde bu süslemelere rastlanmamış, sofadaki kirişler yalın şekilde bırakılmıştır.

Kirişlemelerde ve doğramalarda yoğun şekilde kullanılan ahşap ihtiyacı, Gölkaşı içerisinde yapı yapımına uygun büyük ağaçlar bulunmaması sebebiyle yöreden sağlanamamaktadır. Çevre mahallelerden temin edilmektedir. En çok kullanılan ahşap türü çam ve katrandır (Şekil.79) (Yılmaz, 2022)

Şekil 79. Sofadaki ahşap kirişlemeler

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Bazı evlerde birden fazla ocak bulunmaktadır. Ocaklar yemek pişirme, ekmek yapma ve ısınma gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Bu ocaklar ateşlik ve davlumbaz kısımlarından oluşmaktadır. Ocak ve odaların duvar yüzeyleri bol saman ve sazlıktan oluşan çamur sıvasıyla kaplanmış, üzerine ‘‘çırpı’’ denilen çevre mahallelerden getirilen beyaz toprağın şerbeti ile cilalanmıştır (Erten, 1987).

Hela, ev içinde bulunmamaktadır. En eski ev örneklerinde hela avlunun en uç kısmına yerleştirilmiştir. Bu durumun esas sebebi kısaca, ev temizliğine önem verilmesi ve evin pisliklerden ve kokudan uzak tutulması isteğidir. Daha geç dönemde yapılmış evlerde ise helanın ek bir birim olarak sonradan yapıya bitişik şekilde eklendiği görülmektedir.

Çatı örtüsü eski evlerde düz toprak dam şeklinde sazlık ve çeşitli bitkisel kaynaklı malzemelerden oluşurken, bakım ve onarım görmüş evlerde kiremitten oluşan kırma çatılar bulunmaktadır. Çatıya çıkış evin dışından bir gemici merdiveniyle ya da birinci kattan ulaşım sağlanan bir merdiven yoluyla sağlanmaktadır. Çatı üzerinde yer alan bacalar 50-60 cm uzunluğundadır ve taştan yapılmıştır. Fakat günümüzdeki evlerin bacaları yıkılma ve tahribat sebepleriyle çoğunlukla betonarmeye dönüştürülmüştür.

4.3.2.1. Eski Gölkaşı Yerleşiminde Cephesel Özellikler

Eski Gölkaşı evlerinde yapıların cepheleri genel olarak yalın ve sade bırakılmıştır. Kısıtlı malzeme ve yapım tekniği dolayısıyla birçok kırsal alanda görüldüğü gibi yapılar çoğunlukla işlevselliğiyle ön plandadır. Estetik kaygı minimum seviyededir. Buna rağmen konutların biçimlenişinde genel olarak kare ya da dikdörtgen şeklinde düzgün formların görülmesi, alt kat ile üst kat arasında plan farklılığının olmaması, pencere gibi yapı elemanlarının aynı düzende tekrar etmesi cepheye önem verildiğini göstermektedir.

Çıkmalalar

İki katlı evlerin ana caddeye bakan cephesinde yer alan çıkmalalar, üst kattaki sofanın sokak ile ilişkisini güçlendirmekte ve cepheye hareket kazandırmaktadır. Geleneksel Türk evlerinde sıklıkla görülen bu uygulamalar Gölkaşı Mahallesi'nde de görülmektedir. Çıkmalalar çoğunlukla ahşap malzemeden yapılmış, bazı evlerde zaman içerisinde çeşitli onarımlarla ahşap malzemelerin yerini alüminyum kaplamalar gibi farklı malzemeler almıştır.

Çıkmalalar çift kanatlı ana giriş kapısının üstünde yer alır ve dışarıya doğru 60-70cm taşınır yapmaktadır. Çıkmalalar kimi yapılarda konsol şeklinde bırakılırken, bazı yapılarda ise payanda ya da eliböğründeler ile desteklenmiştir. Çıkmalalar incelenmiş olan bütün evlerde sofanın dar tarafında yer almaktadır. Genellikle çıkmaların tepe kısmı üçgen şekilde bitirilirken, bazı örneklerde düz şekilde bittiği görülmüştür (Şekil.80). Üçgen biten çıkmaların, sivri kısmında çeşitli süslemelere de yer verilmiştir. Evlerde çıkma aynı zamanda saçak görevi görmektedir. Bu sebeple çıkma bulunan evlerde ek bir saçak yapımına rastlanmamıştır. Çıkmalarda farklı malzeme kullanımından kaynaklı olarak renk çeşitliliği oluşması cephede hareket ve hacim oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Şekil 80. Düz ve üçgen bitişli çıkmaya sahip evler

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Saçaklar

Saçaklar evin dış duvarlarının bittiği noktada, üst örtüden dışarıyla taşıntı yapan, cepheye hareket kazandırarak monotonluğu kıran elemanlardır. Üst örtüden dışarıya 50-60 cm çıkıntı yapmaktadır. Çatıdan akan sulardan hem kullanıcıları hem de evlerin cephesini koruyan saçaklar odaların tavanlarında bulunan kirişlerin uzantısı olarak gözükmemektedir (Şekil.81). Bu kirişler bazı evlerde dışardan olduğu gibi algılanırken, bazı evlerde ise çatı örtüsüyle beraber toprakla kapatılmıştır. Birkaç örnekte ise sonradan eklenen kapı üstünde korumayı amaçlayarak yapılmış sundurmalar rastlanmıştır. Bu saçakların tamamı ahşap malzemeden yapılmıştır.

Şekil 81. Çatısı tamamen yıkılmış bir evin saçak kirişleri ve kapı üstü sundurması

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Bahçe Duvarları

Bahçe duvarları evlerin hayat kısmını çevreliyorsa bu duvarlar dışardan görünmeyi engellemek ve tehlikelerden korunmak amacıyla yüksek yapılmıştır. Fakat evlerin bahçesindeki ekim dikim yapılan kısımlarında ve ortak faaliyet yapılan alanlarda bahçe duvarları göz seviyesinin altında tutulmuştur. Bu şekilde sokak ve göl ile ilişki sağlanmıştır. Bahçe duvarlarının da ana yapı malzemesi taştır. Yüksekliği fazla olan duvarlarda destekleyici hatıllar bulunmaktadır. Duvar bitişleri aynı üst örtüdeki ahşap kirişlerin üstüne uygulanan gibi bir teknikle yapılmış, sazlıklar ve bitkisel elemanlarla bitirilmiştir. Fakat günümüzde bu malzemelerin dayanımı az olması sebebiyle birçok kişi bahçe duvarlarının üstünü metal sac kullanarak ya da beton dökerek sağlamlaştırmıştır (Şekil.82).

Şekil 82. Bitişleri farklı malzemeler kullanılarak sağlamlaştırılmış bahçe duvarları

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

4.3.2.2. Eski Gölkaşı Yerleşiminde Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

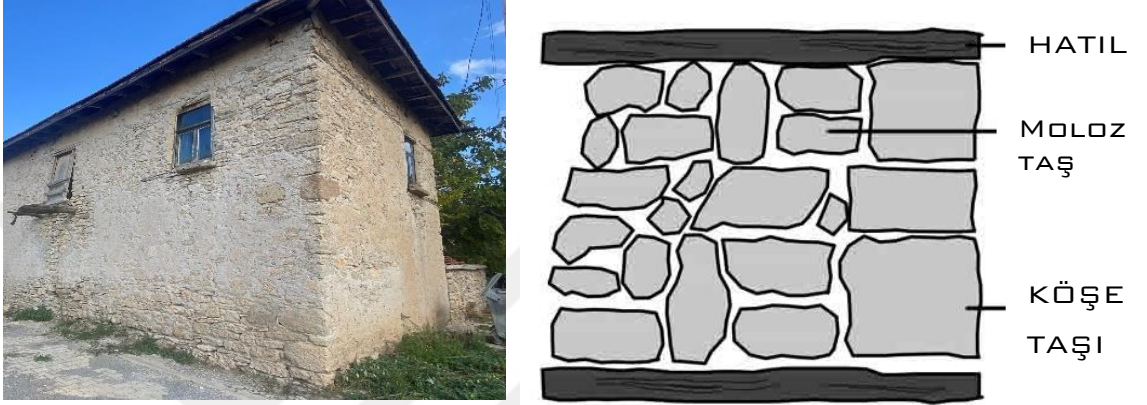
Gölkaşı Mahallesi'nde çalışma alanı sınırları içerisinde bulunan kısımda ana yapı malzemesi taştır. Kagir olarak adlandırılan ve bütün yükün duvarlar ile taşındığı bu yapım sistemi yörede oldukça yaygın kullanılmıştır. Yeni yerleşke olan kısımda ise betonarme yapılar yaygın olarak görülmektedir. Betonarme örnekler çalışma alanı sınırları içerisinde de yer almaktadır.

Bölgede diğer komşu mahallelerden farklı olarak taş malzemenin kullanılmasındaki en önemli sebep, mahallenin göl ile doğrudan ilişkili olması ve gölden doğrudan etkilenmesidir. Bölgede hakim bitki örtüsü yoğun ağaçlardan oluşmadığı için ahşap esaslı malzeme kullanımı yapı yapımı için yeterli olacak düzeyde değildir. Ancak ahşap malzeme kirişlerde olduğu gibi destekleyici ve elle şekil verilebilecek olan alanlarda kullanılmıştır. Mahalle topraklarının suyla etkileşiminden dolayı ve gölün seviye değişikliklerinden kaynaklı olarak toprağı yumuşatması toprak esaslı yapı yapımına engel olmuştur. Benzer şekilde gölün nem değerleri toprak esaslı malzemelere olumsuz etki edeceğinden ötürü, taş malzeme ana yapım malzemesi olarak seçilmiştir ve bu yapım geleneğinin sürmesinde etkili olmuştur.

Yaklaşık 60 cm kalınlığındaki taş yığma duvarlar arasına, yerel malzemelerden olan sazlıklar ile çamurlu bir harç doldurulmaktadır. Bu harç yapının hava dengesini dengede tutmakta ve taşların birbirine yapışarak rijit bir sistem oluşmasını sağlamaktadır. Her 70 cm yüksekliğe 10x10cm ölçülerindeki ahşap hatıllar yatay şekilde yerleştirilmektedir.

Duvarlarda bölgenen temini sağlanabilen kaba yonu yada moloz taşlar kullanılmaktadır. Ancak yapıların köşe bitiş noktalarında rijitliği sağlamak ve darbelere karşı dayanım göstermek amacıyla daha büyük ölçülerde köşe taşları kullanılmıştır (Şekil.83).

Yapım tekniği ev bazında detaylı şekilde incelendiğinde yığma taşlar arasında bazı evlerde hatıllar atılırken, bazı evlerde hatıllar sadece pencere ve kapı boşluklarında görülmektedir.

Şekil 83. Gölkaşı evlerinde duvar yapım tekniği

Kaynak: (Yazar, 2022)

4.3.2.3. Eski Gölkaşı Yerleşiminde Yapı Elemanları

- Kapılar

Sonradan değişime uğramamış olan kapıların tamamı ahşap malzemeden yapılmıştır. Evlerin çoğunda ana giriş kapıları çift kanatlıdır ve kapılar geniş tutulmuştur. Kapıların tamamı içe doğru açılmaktadır. Bu sebeple kapıları odaya ait bir eleman olarak değerlendirmek mümkündür. Kapıların üst sınırı odayı etkilemiş ve pencere, niş, çiçeklik gibi öğeler kapı kasasının üst sınırıyla hizalanmıştır.

Kapılar ve dolapların konumunun birbirini etkilediği görülmektedir. Kapı kanadı açıldığı zaman duracağı alanın hemen gerisinde dolaplar yer almaktadır. Bu şekilde odaya giriş kontrollü hale getirilmiştir.

Kapıları ilgili önemli bir detay ise kilit sistemleridir. İncelenen evlerin hepsinde kilitleme amaçlı çok farklı teknklere rastlanmaktadır. Bu teknikler iç odaların kitlitlerinde ve ana giriş kapısında farklılık göstermektedir (Şekil.84).

Şekil 84. Kapılardaki çeşitli kilit sistemleri

Kaynak : (Yazar Arşivi, 2022)

- Pencereleler

Evin dışarıyla ilişkisini ev içerisinden sağlayan elemanlar olan pencereler, odanın düzenleniş şekliyle doğrudan ilgilidir. Oda içerisindeki tüm donatılar pencere konumuna göre yerleştirilmekte ve boyutlandırılmaktadır.

Zemin kattaki odalarda pencereler az sayıda ve küçük ebatlardadır. Üstleri hem güvenlik hem de içerinin sokaktan gözükmemesi için parmaklık gibi elemanlarla örtülüdür. Üst kattaki pencereler ise daha büyük ebatlarda ve daha çok sayıdadır. Fakat her odadaki pencere sayısı ikiye geçmemektedir. Kalın taş duvarlar üzerinde bulunan pencereler dış cepheye doğru monte edilir. Pencereler çift kanat ile desteklenmektedir ve bu kanatlar çoğunlukla oda içerisine açılmaktadır. Çıkmalarda yer alan pencerelerde ise alt kısımdaki

pencereler normal pencereler gibi açılıp kapanabilmekte fakat üst kısımdaki pencereler sabit ve açılmayacak şekilde yapılmıştır. Gölkaşı Mahallesi’nde göle cepheli olan evlerde manzaraya yönelim sebebiyle bu cephedeki pencere sayıları fazla tutulmuştur (Şekil.85).

Şekil 85. Pencerelerin göl yönüne doğru ve yalnızca üst katta bulunduğu bir ev

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

- Tavanlar

Gölkaşı Mahallesi evlerinde tavanlar süsleme içermemektedir. İncelenen evlerin tümünde tavanlarda ahşap kirişlemeler yalın şekilde bırakılmıştır. Ev sahibinin maddi durumuna ve evin günümüzdeki bakım durumuna göre bazı odalardaki ahşap kirişlerin özenle dizildiği, etrafının düzgün bir işçilikle kaplandığı görülmüştür.

- Dolaplar

Depolama amaçlı kullanılan dolaplar, odaların şekillenmesini etkileyen önemli unsurlardan biridir. Gölkaşı Mahallesi’nde dolaplar ‘‘yükçük’’ olarak isimlendirilmektedir. Yatak, döşek, yorgan gibi günlük kullanılan eşyalar yatma vakti dışında yükçüklere kaldırılmaktadır. Dolaplar genelde pencerelerin bulunmadığı ve giriş kapısının yanında yer alan duvarda bulunmaktadır. Yerden yaklaşık olarak 30-50 cm yükseklikte bulunmaktadır. Dolap kapakları ayna kaplamalı ya da camdan yapılmış örnekler yaygındır (Şekil.86).

Dolap görünümlü oda kısımlarının bazıları ise gusülhane kısımlarıdır. Gusülhaneler yıkanmanın gerçekleştirildiği küçük banyolardır.

Depolama ve süsleme amaçlı bir diğer eleman ise çiçekliklerdir. Çalışma alanı içerisindeki tüm evlerde bulunmamakla birlikte, bazı evlerde yalnızca baş odada yer almaktadır. Evdeki kıymetli ve dekoratif aksesuarların yer aldığı raftır.

Şekil 86. Dolap örnekleri

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

- Ocaklar

Türk kültürünün göçebe yaşam tarzında, çadır yaşamından beri yaşam alanının en önemli unsurlarından biri olan ocaklar kültür tarihi boyunca ısınma, yemek pişirme gibi aktivitelerin yanında kutsal bir değer de taşımaktadır. Gölkaşı evlerinde ocak her odada yer almaz. Dolap karşısında bulunan, iki pencere arasına yerleştirilen ocaklar, ocaklık ve çoğunlukla kemerli yapıda olan davlumbaz bölümlerinden oluşmaktadır (Şekil.87). Oda içerisindeki kirli havanın atılmasında da rol oynamaktadır. Ocakların konumu, baca yerlerinden dolayı üst örtüyü doğrudan etkilemektedir.

Şekil 87. Ocak örnekleri

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

- Merdivenler

Gölkaşı evlerinde merdivenler, tek katlı evlerde çatıya çıkmak; çift katlı evlerde ise katlar arası geçişi sağlamak için kullanılmaktadır. Ahşap malzemeden ilkel yöntemlerle merdivenler kurulmuştur. İki katlı evlerde merdivenle sofaya ulaşılır. Genellikle çatı için kullanılan merdivenler gemici merdiveni şeklinde ve taşınabilir özelliktedir (Şekil.88). Evlerin içindeki merdivenlerin basamakları alan kısıtlılığı sebebiyle çoğunlukla tek kişinin çıkabileceği ölçülerde ve yüksek rıht yüksekliklerine sahiptir.

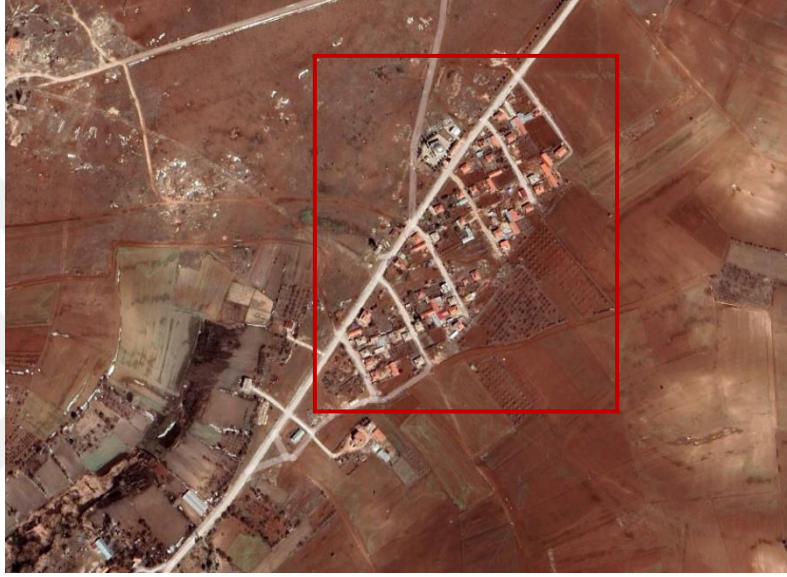

Şekil 88. Merdiven örnekleri

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

4.4. Yeni Gölkaşı Mahallesi Yerleşiminde Mimari Yapılaşma

Mahallelilerin ‘‘yukarı mahalle’’ ve ‘‘Yeni Gölkaşı’’ olarak tariflediği yeni yerleşim merkezi, eski yerleşime göre göl kıyısından uzak bir konumda yer almaktadır (Şekil.89). Dolayısıyla Beyşehir Gölü’nün bu yerleşim üzerinde doğrudan değil dolaylı bir etkisi bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında incelenecek olan yerleşim alanı son 20 yıl içerisinde oluşmuştur. Eski yerleşim merkezindeki mimariden izler taşısada, yeni yapım teknikleri ve malzemeleriyle inşa edilmiş yapılar bulundurmaktadır.

Şekil 89. Gölkaşı Mahallesi Yeni Yerleşim Alanı Uydu Görüntüsü

(Kaynak: Google Earht Pro,2022)

Eski yerleşim merkezindeki altyapı problemleri, göl taşkınları, yoğun nem ve rüzgar etkisi, Beyşehir-Isparta yoluna yaklaşma isteği, eski evlerin bakım ve onarım gereksinimleri, çocukların eğitim amaçlı mahalle dışına gidip gelmeleri gibi sebepler mahallelilerin eski Gölkaşı yerleşiminden uzaklaştırmış ve bu durum yol sınırına yakın bir konumda yerleşimin oluşmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda mahalledeki yeni nesil evlendikçe yeni yerleşke tarafına evler yaptırılmış böylece yeni yerleşim merkezindeki nüfus zamanla artmıştır (Aydoğan, 2022).

Yeni yerleşim merkezinde yaşayan mahalleliler, yalnızca eski Gölkaşı yerleşiminden göçen halktan oluşmamış, çevre ilçe ve mahallelerden de bu bölgeye yerleşenler olmuştur. Bu durum yeni yerleşim merkezinde farklı kültürlerin bir arada yaşamasına olanak sunmuş ve kültürel zenginlik oluşmasına sebep olmuştur. Günümüzde yeni yerleşimde oturan güncel nüfus 83’tür.

Şekil 90. Mahalle ana yolu çevresindeki yeni yerleşim merkezi

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Gölkaşı Mahallesi yeni yerleşim dokusu incelendiğinde buradaki yapıların belirli bir düzende dizilmediğini ve organik bir yapılaşmanın olduğunu görmek mümkündür. Akraba ev sahipleri çoğunlukla evlerini birbirine yakın şekilde inşa ettirmiştir. Akrabalara ait ortak kümesler ve bahçeler bulunmaktadır.

Ana yoldan birbirine paralellik gösteren iç yollara bağlanılmaktadır. Bu yolların birçoğu çıkmaz sokak şeklindedir (Şekil.90). Mahalle içerisinde devam eden ana yol kenarında büyük ölçüde tarım arazileri, evler, yeni Gölkaşı Camisi ve mahalleye suyun sağlandığı su kulesi yer almaktadır (Şekil.91).

Şekil 91. Yeni Gölkaşı Cami ve mahallenin su kulesi

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

4.4.1. Yeni Gölkaşı Mahallesi Yerleşiminde İncelenen Çevresel ve Yapısal Analizler

4.4.1.1. Yapı İşlev Durumu

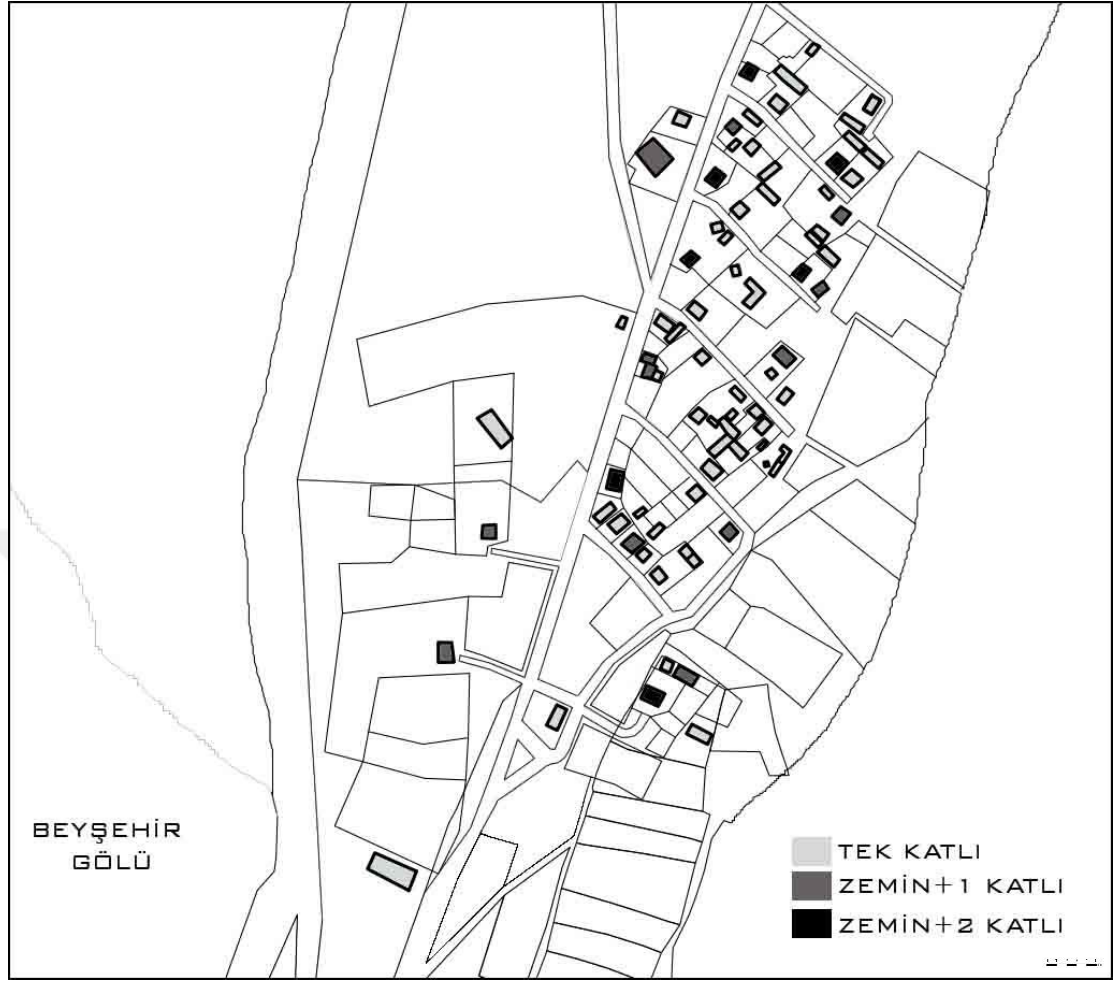
Şekil 92. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde yapı işlev durumu analizi

Kaynak: (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Yeni Gölkaşı yerleşiminde yaşayan mahalle sakinlerinin çoğunlukla çevre ilçe ya da mahallelerden iş imkanı bulması ve eğitim alması sebebiyle yapı işlevleri çeşitlilik göstermemektedir. Gündelik yaşamda mahalle dışına çıkmayan sakinler ise günü ya kendi evlerinde ya da eski Gölkaşı yerleşimindeki sosyal mekanlarda geçirmektedir. Mahalle girişinde yer alan Gölkaşı Cami, konutlar, kümesler, ahırlar ve depolar dışında mahallede farklı kullanıma sahip yapı yer almamaktadır (Şekil.92).

4.4.1.2. Yapı Kat Adedi

Şekil 93. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde kat adedi analizi

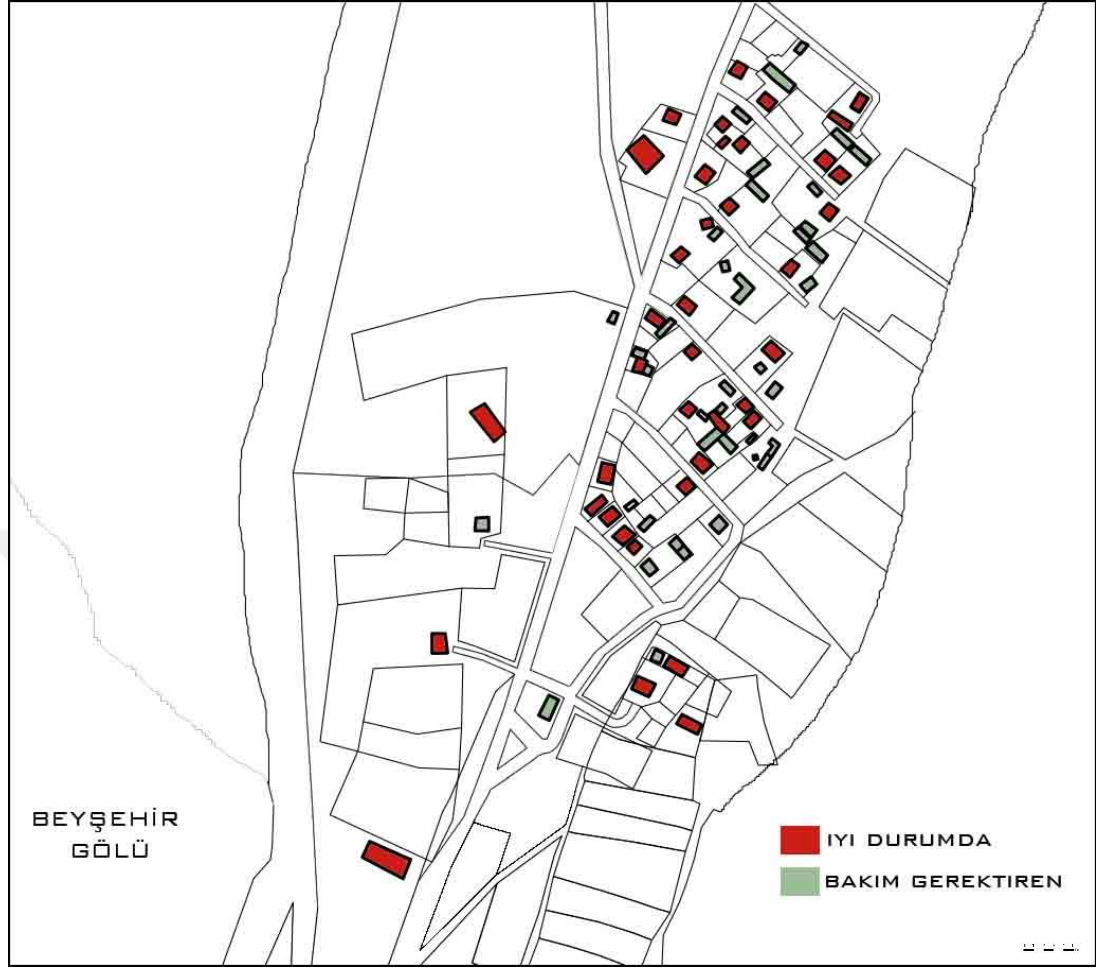
Kaynak: (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Yeni Gölkaşı yerleşiminde yatay yerleşim dokusu dağınık ve organik şekilde olsa da, düşeyde dengeli bir dağılım söz konusudur (Şekil.93). Evler çoğunlukla tek katlıdır. Bodrum katları ve çatı eğiminden kaynaklı tavanarası kısımları bulunur. Betonarme yapım sistemiyle beraber kat çıkmanın kolaylaşması sonucu çoğunlukla eski yerleşim merkezinde oturan ve yeni yerleşime ev yaptıran varlıklı aileler, çocuklarıyla bir arada oturabilmek için 2 yada 3 katlı apartmanları tercih etmiştir.

Evlerin münferit şekilde inşa edilmiş olması ve aralarında mesafe bulunması sokaktan bakıldığında belirgin bir silüetin oluşmamasına sebep olmaktadır. Mahalle iç yolu üzerinden göle doğru gidildiğinde yüksek katlı evlerin yol kenarında konumlandığı görülmektedir.

4.4.1.3. Yapıların Kullanım Durumu

Şekil 94. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde yapıların kullanım durumu

Kaynak: (Beyşehir Belediyesi Arşivi, 2022)

(Yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Yeni Gölkaşı Mahallesi yerleşimi, yaklaşık 20 yıllık bir yerleşim merkezidir. En eski evler 20 yıl önce betonarme yapım sisteminin mahalleye getirilmesiyle inşa edilmiştir. Hem evlerin henüz fazla sayılmayacak bir yaşta olması hem de beton gibi sağlam ve fazla bakım gerektirmeyen bir malzemeden inşa edilmiş olması yapıların iyi durumda kalmasını sağlamıştır (Şekil.94). Yeni yerleşim merkezindeki evlerin büyük çoğunluğu aktif kullanımda olduğu için, ev sahipleri evlerinin tadilatlarını takip etmekte ve düzenli olarak bakımlarını sağlamaktadır. Kümes, ahır gibi tuğla ya da taş yığma sistemle inşa edilmiş birimlerin bazıları ise sahiplerinin terk etmesi veya kullanım dışı kalması sebebiyle yıkıntıya uğramıştır.

4.4.2. Yeni Gölkaşı Evleri Mimari Özellikleri ve Plan Tipolojisi

Yeni Gölkaşı evleri incelenirken yerinde alan çalışması yapılmış, eski Gölkaşı evleriyle “karşılaştırma” yöntemi kullanılarak elde edilmesi amaçlanan veriler için fotoğraflama, görsel belgeleme ve rölöve çalışmalarıyla 3 adet ev incelemesi yapılmıştır. Evlerin seçiminde; yeni Gölkaşı Mahallesi yerleşiminin plan tipolojisini yansıtmaması, cephesel özellikleri bakımından incelemeye değer nitelikte olması, yapı malzemesi ve tekniği açısından çalışma alanının genelini ifade etmesi etkili olmuştur.

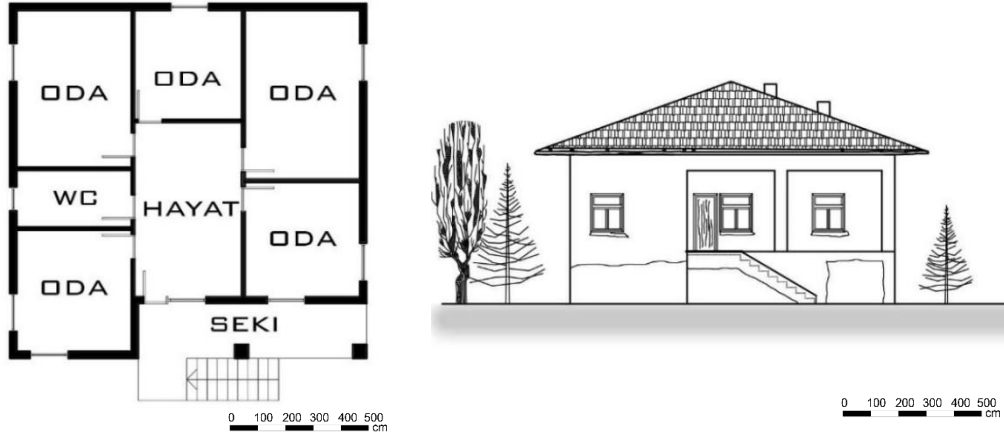
1. ŞEREF AYDOĞAN EVİ

Şekil 95. Şeref Aydoğan Evi'nin Yeni Gölkaşı yerleşimi içerisindeki konumu ve sokaktan görünümü

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Şeref Aydoğan Evi, yeni Gölkaşı yerleşimine inşa edilen ilk betonarme yapım tekniğine sahip evlerden biridir. Ev, su basman seviyesi kadar yükseltilmiştir ve bodrum kat depo olarak kullanılmaktadır. Parsel sınırları bahçe duvarlarıyla sınırlandırılmamıştır ve bahçe içerisinde herhangi bir ek birim bulunmamaktadır. Evin giriş kapısına ve sekiye 10 basamaklı betonarme bir merdivenle çıkılır. Ev sahipleriyle yapılan görüşmelerde, sekinin yaz aylarında sıklıkla kullanıldığı ve özellikle evde yaşayan çocukların günün büyük kısmını burada geçirdikleri öğrenilmiştir (Şekil.95).

Şekil 96. Şeref Aydoğan Evi şematik plan ve görünüşü

Kaynak: (Yazar, 2022)

Giriş kapısı; mahallelinin ‘‘hayat’’ olarak adlandırdığı, tüm odaların kapılarının açıldığı, hem oturma hem sirkülasyonun sağlandığı mekana açılmaktadır (Şekil.96). Bu mekanda sedirler ve koltuklar bulunmaktadır. Özellikle kış aylarında soba buraya kurulmakta, yeme-içme, oturma gibi eylemler burada yapılmaktadır. Hayat kısmının tavanında çatı örtüsünün ahşap kirişlemeleri yalın haliyle görülmektedir. Kirişlerin bakımları yapılmış, üstleri cilalanmıştır (Şekil.97). Çatı örtüsü kırma çatı şeklinde çözümlenmiştir ve eğimden faydalanılmış, tavan arası oluşturulmuştur. Tavan arasına ihtiyaç olunan durumlarda seyyar bir gemici merdiven ile ulaşım sağlanmaktadır. Bölücü tuğla duvarlar üzerine sıva çekilmiş daha sonra beyaz boya ile renklendirilmiştir. İç kapıların tamamı aynı ve ahşaptır. Mutfak ve hela ayrı birer odalar şeklinde evin plan kurgusunun içerisinde yer almaktadır.

Şekil 97. Şeref Aydoğan Evi’nde hayat ve mutfak

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

2. BARIŞ AYDOĞAN EVİ

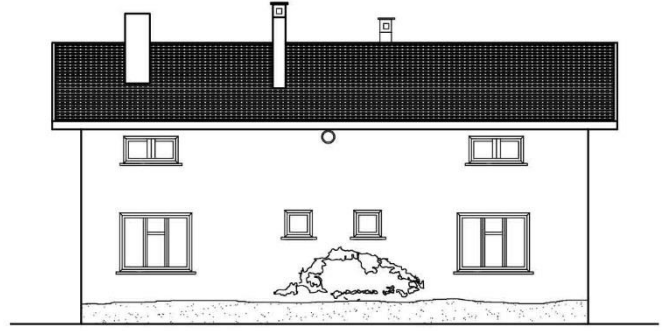
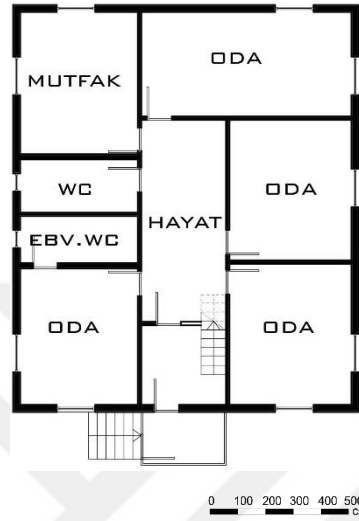
Şekil 98. Barış Aydoğan Evi'nin Yeni Gölkaşı yerleşimi içerisindeki konumu ve sokaktan görünümü

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Barış Aydoğan Evi'nin eski Gölkaşı yerleşiminde görülen “iç sofalı” plan tipine benzerlik gösteren bir plan oluşumu mevcuttur. Ev su basman seviyesi kadar yükseltilmiştir ve 6 basamakla rüzgarlık kısmına ulaşılmaktadır (Şekil.98). Bu kısım sonradan ısı korunumu sağlamak amacıyla PVC elemanlarla kapatılmıştır ve üstü örtülmüştür. Rüzgarlıktan evin iç merdivenin bulunduğu hole girilmektedir. Bu hol eski Gölkaşı evlerindeki “mabeyn” ile benzerlik göstermektedir. Hol daha sonra eski yerleşimde “iç sofa” yeni yerleşimde “hayat” denilen geniş mekana açılmaktadır (Şekil.99). Tüm odalar bu mekan etrafına dizilmiştir ve ebeveyn banyosu dışında tüm kapılar buraya açılmaktadır. Hayat olarak adlandırılan bu odada sedirler yer alır. Tavanı sıvalanmış, alçılanmış ve boyanmıştır. Evin hayat dışındaki oda tavanlarında ahşap kirişlemeler görülmektedir. Ev güncel mobilya dolap ve donatı elemanlarıyla döşenmiştir (Şekil.100).

Ev iki katlıdır. Üst kat planı alt kat ile aynıdır. Üst kat yalnızca depolama amaçlı olarak kullanılmaktadır ve herhangi bir yerleşim bulunmamaktadır. Zemin ve duvarlar yapı malzemesinin yalın haliyle bırakılmıştır. Çatının ahşap kirişlemeleri tavanlarda görülmektedir.

Ev cephesi olukça sade ve süslemeden uzaktır. Yalnızca yeşile yakın bir boya ile dış cephe renklendirilmiştir. Planın dış duvarlarında herhangi bir hareketlilik olmamasından dolayı cephede uzun düz duvarlar bulunmaktadır. WC dışında her odada aynı PVC pencereler kullanılmıştır. Üst katta çatı eğiminden kaynaklı olarak pencere boyutları küçüktür.

Şekil 99. Barış Aydoğan Evi şematik zemin kat planı ve güneybatı görünüşü

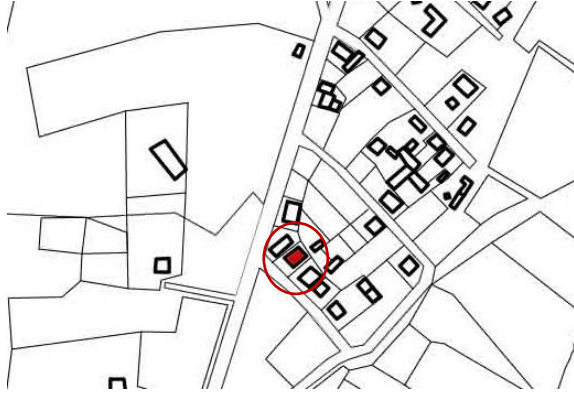
Kaynak: (Yazar, 2022)

Şekil 100. Barış Aydoğan Evi iç mekan fotoğrafları

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

3. YASEMİN NAVRUZ EVİ

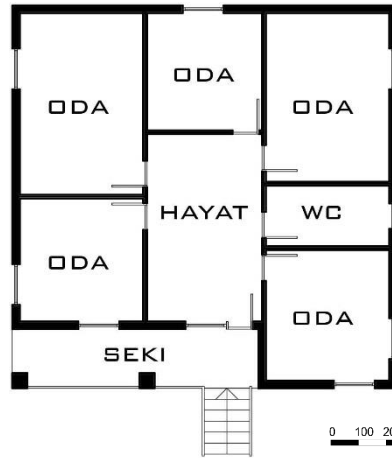

Şekil 101. Barış Aydoğan Evi'nin Yeni Gölkaşı yerleşimi içerisindeki konumu ve sokaktan görünümü

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Ev, plan tipolojisi bakımından Şeref Aydoğan evi ile birebir benzerlik göstermektedir. Şeref Aydoğan Evi'nin tam simetriğidir. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde yer alan "seki" plan tipinde, tek katlı bir evdir (Şekil.102). Ev sahipleri sekiye çeşitli donatılar yerleştirmiş ve sekinin çatıyla birleştiği noktasını bitkisel sarmaşıklarla donatmışlardır. Sekiye, sekiye dik yerleştirilmiş altı basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır.

Seki mahallelinin "hayat" olarak adlandırdığı mekana açılmaktadır ve tüm odalar bu mekan etrafında dizilmiştir. Evin bahçe duvarları yalnızca üç cephesinde bulunmaktadır. Ön cephede bahçe duvarı bulunmamakta ve bahçe doğrudan sokağa açılmaktadır. Ev cephesi sade ve oldukça yalındır. Plandaki seki hareketinden dolayı ön cephede hareketlilik oluşturulmuştur. Kapı ve pencere doğramaları ahşaptır.

0 100 200 300 400 500 cm

0 100 200 300 400 500 cm

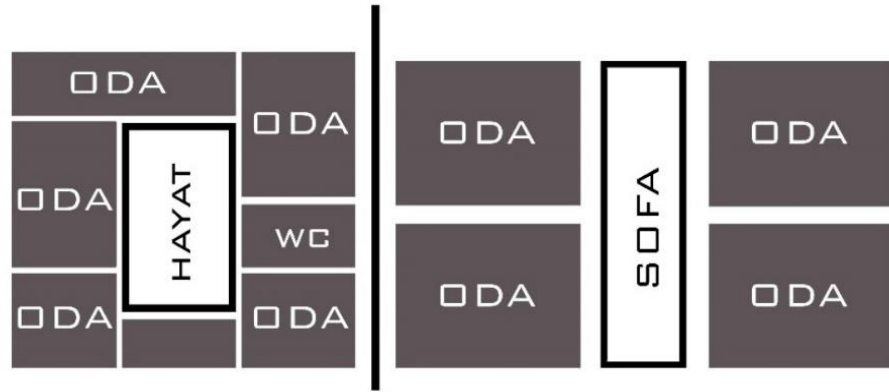
Şekil 102. Yasemin Navruz Evi şematik plan ve görünüşü

Kaynak: (Yazar, 2022)

Yeni Gölkaşı yerleşimindeki örnekler değerlendirildiğinde çoğunlukla günümüz betonarme yapılarıyla oluşmuş olduğu, mahalleye özgü nitelik taşıyan yerleşimden ve gölden uzaklaşıldığı görülmüştür. Ana yoldan gelen birbirine paralel ara sokaklar arasında kalan parsellere müstakil evler yapılmaya başlanmış, daha sonra yerleşim arttıkça 2-3 katlı apartmanlar inşa edilmiştir. Bu bakımdan evler düzenli bir yapılaşma göstermemektedir. Her ev kendi sınırları içinde münferit şekilde planlanmıştır ve yerleşim alanında bitişik ya da birbirine yaslanmış yapılar bulunmamaktadır.

Evler çoğunlukla kare veya kareye yakın dikdörtgen forma sahiptir. Plan tipolojisi incelendiğinde ise gözlem yapılan tüm evlerde benzer bir plan kurgusu bulunmaktadır. Bu kurgu eski Gölkaşı yerleşimindeki iç sofa etrafına odaların dizilmesiyle oluşan plan tipine oldukça benzerlik göstermektedir (Şekil.103). Yeni Gölkaşı yerleşimindeki evlerde avlu “hayat” olarak isimlendirilmemekte, “hayat ” sözcüğü evin içerisinde odaların açıldığı geniş mekan için kullanılmaktadır. Aslında eski Gölkaşı evlerindeki “sofa” yeni Gölkaşı evlerinde “hayat” olarak adlandırılmıştır. Bu durumun sebebi eski evlerde yaşayan mahalleliler günün büyük bir kısmını avluda geçirirken, yeni evlerde yaşayan mahallelilerin günü ev içerisinde geçirmesidir. Özetle, mahalleli yaşamını en çok geçirdiği mekana “hayat” adını vermiştir.

Yeni Gölkaşı evlerindeki plan tipinin, iç sofalı plan tipinden tek farkı “hayat” denilen kısmın dört veya üç tarafının odalarla çevrili olmasıdır.

Şekil 103. Yeni(sol) ve Eski(sağ) Gölkaşı evlerindeki benzer plan tipolojisi

Kaynak: (Yazar, 2022)

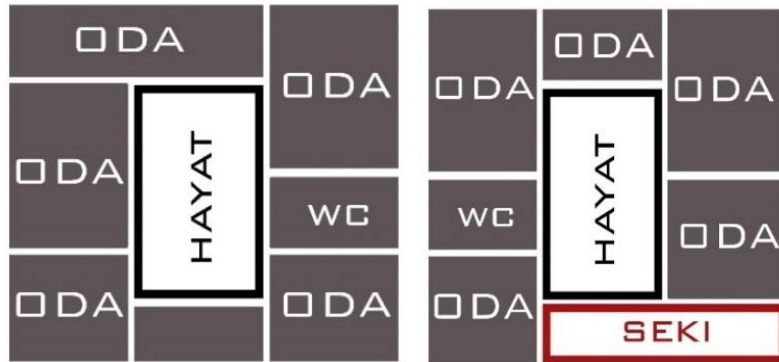
Plan tiplerinde görülen bir diğer farklı özellik ise, ön cephedeki odalardan birinin geri çekilerek ev önünde yarı açık “seki” adı verilen bir mekanın oluşmasıdır (Şekil.104). Seki, sokağa bakmaktadır ve birçok mahalleli sekiye çeşitli donatı elemanları yerleştirmiştir. Yaz aylarında ev sahipleri sekide oturup kalkmakta ve yeme-içme faaliyetlerini burada sürdürmektedir. Üst örtü sekiyi de kapsayacak şekilde kesintiye uğramadan devam etmektedir. Sekiye sahip plan tipleri çoğunlukla tek katlı evlerde görülürken, bazı iki katlı evlerde de seki bulunduğu gözlemlenmiştir. Hela ve mutfak yeni Gölkaşı evlerinde ev içerisine alınmıştır. Bazı evlerin bahçelerinde yalnızca depolama birimleri, ahır ve kümes gibi yapılar yer almaktadır.

Şekil 104. Yeni Gölkaşı Evlerinde ‘seki’

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

Bu tez içerisinde plan tiplerini tariflemek amacıyla “hayat” mekanının çevresinde odaların dizilmesiyle oluşturulan plan tipi TİP-4, seki barındıran plan tipi TİP-5 olarak adlandırılmıştır (Şekil.105).

Şekil 105. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde TİP-4 ve TİP-5 plan tipleri

Kaynak: (Yazar, 2022)

4.4.2.1. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde Cephesel Özellikler

Yeni yerleşim bölgesindeki evlerde cephe şekillenışı ev planına göre meydana gelmektedir. Evlerin su basman kotu kadar yukarı taşınması ve buraya bir merdivenle ile çıkılması yeni Gölkaşı yerleşimindeki evlerin cephelerinde sıkça görülen bir harekettir. Ön cephelerde bir odanın geriye çekilmesiyle oluşturulan seki kısmı cepheye karakteristik bir nitelik kazandırmaktadır. Pencere sokağa bakan kısımda fazla sayıdadır. Sekiye bakan duvarda büyük bir pencere yer almaktadır.

Cepheler, genel olarak betonarme duvarların boya ile renklendirilmesiyle hareketlendirilmiştir. Bazı evlerde betonarme duvarlar brüt betonun yalınlığıyla görülürken, çoğunlukla tuğladan sonradan örülen kısımlarda malzemeyi çıplak haliyle görmek mümkündür. Süsleme, bezeme gibi oluşumlar yeni Gölkaşı yerleşimindeki evlerde görülmemektedir. Tek katlı evlerde genellikle ön cephe dışındaki üç cephe sade ve düz bırakılmıştır. İki veya üç katlı evlerde ise balkonlar görülmektedir (Şekil.106).

Üst örtüler beşik veya kırma çatı şeklinde çözümlenmiş, cepheden 1 metre taşacak şekilde örülmüştür. Çatı örtüsü seki kısmını da örtmekte ve sekiyi yarı kapalı bir mekan haline getirmektedir. Bazı evlerde sekide mobilyalar bulunmasından dolayı yağıştan tamamen korunmak isten ev sahipleri sundurmalar yardımıyla sekiyi daha korunaklı hale getirmeye çalışmışlardır.

Bahçe duvarları eski Gölkaşı yerleşiminden tamamen farklıdır. Eski ev planlarında “hayat” denilen avlu yeni yerleşimdeki evlerde bulunmadığı için mahalleli yaşamını ev içerisinde sürdürmektedir. Bu durum bahçe duvarlarının yüksek yapılması ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. Kimi evin sokağa bakan kısmında hiç bahçe duvarı bulunmazken, var olan bahçe duvarları ise 1 metre seviyesinin üzerine çıkmamaktadır.

Şekil 106. Sekili ve balkonlu ev cepheleri

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

4.4.2.2. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

Yeni Gölkaşı yerleşiminde, eski yerleşimde kullanılan taş malzemeden vazgeçilmiş; ahır, kümes, depo gibi küçük birimler dışında var olan tüm yapılar betonarme yapım tekniğiyle inşa edilmiştir. Geleneksel teknikler ve mahallelinin kendi imkanlarıyla yapmış oldukları yapılar, yerini güncel betonarme sistemlere bırakmıştır. Bu durum eski yerleşimdeki özgün yapı kimliğinden uzaklaşılmasına ve benzer tipte, kopyalanarak inşa edilen yapıların sık görülmesine sebep olmuştur.

Eski Gölkaşı yerleşiminden göç ederek gelen mahalleliler, kendi inşa ettikleri birkaç yapıda taş yığma tekniklerini beton ve tuğla ile birleştirmişler ve hem geleneksel yapım tekniği hem de betonarme yapım tekniğini bir arada kullanılan örnekler oraya çıkarmışlardır.

Yapılan röportajlara göre eski yerleşimdeki taş malzeme kullanımı, yapımının ve bakımının zor olması sebebiyle mahalleliyi zaman içinde yormuştur (Aydoğan, 2022). Kullanıcıların son 20 yıl içerisinde betonarme yapım tekniğiyle tanışması, Beyşehir ve çevresinde beton santrallerinin kurulmasıyla malzeme erişimin kolaylaşması, betonarme yapıların işçilik ve yapım süresi bakımından avantajları gibi etkenler yeni yerleşimde betonarme yapım tekniğinin yaygın kullanılmasını sağlamıştır.

Betonarme taşıyıcı sistemle beraber bölücü duvarlarda tuğla ve briket kullanımı da yeni yerleşim bölgesinde yaygın kullanılmaktadır. Bu malzemeler kimi yerde olduğu haliyle bırakılırken, kimi yerlerde ise üstleri sıvanmış ve boya ile renklendirilmiştir (Şekil.107).

Şekil 107. Yeni Gölkaşı yerleşimindeki yapılarda kullanılan farklı malzemeler

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

4.4.2.3. Yeni Gölkaşı Yerleşiminde Yapı Elemanları

Yeni Gölkaşı evlerindeki kapı, pencere, dolap gibi elemanlar hazır olarak temin edilmiş ve dışardan getirilerek yapıya monte edilmiştir. Bu sebeple yapıyla beraber karakteristik bir nitelik göstermemektedir. Eve giriş kapıları çoğunlukla çelik ya da alüminyumdan tercih edilmiştir. İç kapılar ise ahşap ya da plastik esaslı malzemelerden oluşmaktadır. Tek katlı sekili evlerde, kapı çaldığında gelen kişiyi görmek amaçlı giriş kapısına bitişik olarak tasarlanmış, kapıyla aynı malzemeden yapılmış bir pencere bulunmaktadır.

Pencerelerin büyük bir çoğunluğu PVC doğramalardan oluşmaktadır. Betonarme yapım sisteminde tuğlalar arası boşluklara hazır imal edilmiş pencere kasaları yerleştirilmiştir. PVC renkleri dış cepheye bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bununla beraber sıklıkla görülmese de yığma tekniğiyle yapılmış küçük yapılarda ahşap kasalı pencereler de bulunmaktadır. Bazı evlerde rüzgarlık ya da seki kısmı PVC doğramalarla tamamen kapatılmıştır.

Yeni Gölkaşı yerleşimindeki evlerde herhangi bir tavan süslemesi görülmemektedir. Üst örtüye bağlı olarak ahşap kirişlemelerin olduğu haliyle yalnızca cilalanarak bırakıldığı evler bulunmaktadır. Dolaplar, eski Gölkaşı yerleşiminde olduğu gibi duvar içine gömülü ve sabit şekilde tasarlanmamıştır. Hazır donatı elemanları odanın dekorasyonuna göre yerleştirilmiştir. Dolaplar yalnızca depolama amaçlı kullanılmaktadır.

Evlerde ısınma soba ile sağlanmaktadır. Yemek pişirmek için ise mutfakta tüp ya da elektrikli fırınlar kullanılmaktadır. Eski Gölkaşı evlerinde görülen ocaklar yeni evlerin hiçbirinde bulunmamaktadır. İç ve dış mekandaki merdivenler, bina inşası sırasında betonarme yapım tekniğiyle yapılmıştır. Merdiven korkulukları çeşitlilik göstermektedir. Fakat en yaygın kullanım alüminyum malzemeden üretilmiş çeşitli desen ve şekillerdeki korkuluklardır (Şekil.108).

Şekil 108. Yeni Gölkaşı evlerindeki yapı elemanları

Kaynak: (Yazar Arşivi, 2022)

4.5. Eski ve Yeni Gölkaşı Mahallesi Yerleşimlerinde Mimari Özelliklerin Karşılaştırılması

Örnek alan araştırmasının yapıldığı Beyşehir Gölkaşı Mahallesi eski ve yeni yerleşim bölgelerinde yapılan incelemeler sonucu mimari özellikler bakımından farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen veriler eski ve yeni yerleşim bölgelerinde plan tipi, cephesel özellikler, yapım sistemi ve malzeme kullanımı ve yapı elemanları yönüyle değerlendirilmiş ve Tablo.13’de karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Tablo 13. Eski Gölkaşı yerleşimi ve Yeni Gölkaşı yerleşimindeki mimari özelliklerin karşılaştırılması

		<i>Eski Gölkaşı Mahallesi Yerleşimi</i>	<i>Yeni Gölkaşı Mahallesi Yerleşimi</i>
	<i>Plan tipi</i>	-Mahalledeki ev tipleri, sofasız ve yalnızca mabeynden oluşan evler, iç sofa etrafında simetrik iki odadan oluşan evler ve iç sofa etrafına dizilmiş çok sayıda odası bulunan evlerden oluşmaktadır. Evler genellikle hayat denilen büyük bir bahçe içerisinde yer alır.	- Evler tek, 2 veya 3 katlıdır. Plan tipolojisi incelendiğinde iç sofa etrafına dizilen odalardan oluşan eski Gölkaşı yerleşimindeki plan tipiyle benzerlik göstermektedir. -Zemin katta bir odanın geriye çekilerek “’seki”” adı verilen yarı açık bir mekan oluşturulduğu görülmektedir. Bu mekan dış sofa mantığında işlev görmektedir.
<i>Cephesel Özellikler</i>	Çıkmalılar	-İki katlı evlerin çoğunlukla ön cephesinde sofanın uzantısı olarak görülmektedir.	-Çıkma kullanımı yoktur. Üst katlarda balkonu olan evler bulunur. -Cephe karakteri genel olarak sade ve süslemeden uzaktır.
	Saçaklar	-Odaların tavanlarında bulunan ahşap kirişlerin uzantısı olarak cephede 50-60 cm olarak gözükmemektedir.	-Beşik ya da kırma çatılar, bina cephesini koruma amaçlı olarak yaklaşık 50 cm dışa taşıntı yapacak şekilde planlanmıştır.
	Bahçe Duvarları	-Gündelik yaşamda mahremiyetin önemli bir yer tutmasından dolayı bahçe duvarları birinci kat seviyesine kadar yükseltilmiştir.	- Bahçe duvarları 1 metreyi aşmamaktadır. Sokaktan bakıldığında evler ve bahçeler rahatlıkla görülebilmektedir.
<i>Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı</i>		-Kaba yonu ya da kırma moloz taş kullanılarak yığma tekniğiyle yapılar inşa edilmiştir. Geleneksel yapım teknikleri kullanılarak usta-çırak ilişkisiyle bilinen teknikler nesilden nesile aktarılmıştır.	- Erişim ve uygulama kolaylığı açısından beton ve tuğla kullanımı yaygınlaşmış, bölgedeki ahır gibi yapılar dışındaki binaların tamamı betonarme sistemle inşa edilmiştir.
<i>Yapı Elemanları</i>	Kapılar	Kapıların tamamı ahşap malzemeden yapılmıştır. Ana giriş kapılarının çoğu çift kanatlıdır. Kasanın üst sınırı, çiçeklik, niş gibi elemanların bitişiyle hizalanmıştır.	-Kapı malzemeleri ahşap, çelik ya da PVC olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Kapıların iç mekan karakterine etkisi yoktur.
	Pencereler	-Pencereler zemin katta küçük ve az sayıdadır. Hem güvenlik hem de dışardan gözükmemek için çeşitli elemanlarla üstü örtülmüştür. Oda içerisindeki donatılar pencerelere göre yerleştirilmektedir.	-Evlerde sekiye bakan büyük bir pencere bulunurken sofada pencere bulunmaz. -Pencere dağılımı genelde odaların işlevine göre değişmektedir ve odadaki donatılar pencereye göre yerleştirilmektedir.
	Tavanlar	-Tavanlarda ahşap kirişlemeler görülür. Süsleme yapılmamıştır.	-Tavanlar beyaz alçı ve sıvayla kaplanmıştır. Süsleme yapılmamıştır.
	Dolaplar	-Yüklük denilmektedir. Yatak, döşek gibi eşyalar yatma vakti dışında burada depolanır. Genellikle pencere olmayan duvar içlerinde niş şeklinde yer alır.	- Dolaplar seyyardır. Çoğunlukla oda dekorasyonuna göre değil, depolama ihtiyacının olduğu odalarda bulunur.
	Ocaklar	-Evlerde hem simgesel amaçlı hem de yemek pişirme, ekmek yapma ve ısınma amaçlı olarak kullanılmaktadır.	-Evlerde ocak yer almaz. Bazı evlerin avlularında ocak kullanımı vardır.
	Merdivenler	-Merdivenler ahşap malzemeden yapılmıştır. Çatıya çıkmak veya katlar arası geçiş için kullanılır	-Sabit merdivenler yapının inşası sırasında betonarme olarak yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 14. Gölün kırsal mimariye olan etkilerinin Gölkaşı Mahallesi örneğinde incelenmesi

		<i>Eski Gölkaşı Mahallesi Yerleşimi</i>	<i>Yeni Gölkaşı Mahallesi Yerleşimi</i>
Fiziksel ve Mimari Etkiler	İklim ve Bitki Örtüsü	-Yoğun nem etkisinden korunmak için taş malzeme kullanımı yaygındır. -Mahalle içindeki gridal sisteme yakın ve lineer yerleşim planı gölden esen rüzgarları yönlendirmektedir. -Gölün yıl içi seviye farklılıklarından dolayı yapılar kıyıdan bir miktar geri çekilerek inşa edilmiştir. -Göl içerisinde ve çevresinde yetişen sazlıklar yapı malzemesi olarak yaygın şekilde kullanılır. -Bozkır bitki örtüsünden kaynaklı olarak bölgede ağaç sayısı azdır. Bu durum taş işçiliğinin gelişmesine sebep olmuş, ahşap işçiliğinin gelişmesine engel olmuştur. - Karasal ve Akdeniz iklimlerinin etkisiyle yağışın fazla olmasından kaynaklı olarak düz toprak damlı üst örtüler zamanla kırma çatıya çevrilmiştir.	-Nem dengesi kıyıya göre daha düşük seviyededir. Bu sebeple nem ve rutubet etkenlerinden etkilenmediği için yapı malzemesi seçimi bu konuda sınırlayıcı olmamaktadır. - Yeni yerleşim bölgesi gölden doğrudan değil, dolaylı olarak etkilendiği için buradaki iklimsel veriler eski yerleşime kıyasla karasal iklime daha yakın etkiler göstermektedir. -Yağmur ve kar yağışlarının fazla olması yeni yapıların üst örtülerinde kırma veya beşik çatı tercih edilmesine sebep olmuştur. -Yeni yerleşim bölgesinin kenar sınırları tarım arazilerinden oluştuğu için bölge dört taraftan rüzgara açık vaziyettedir. Bu durum rüzgarı kontrol etmek adına evlerin bir arada toplanmasına neden olmuştur.
	Topografiya	-Değişken göl seviyesi kıyı hattında toprağın yumuşamasına ve bataklıkların oluşmasına sebep olmaktadır. Bu durum sağlam taş temellerin yapılmasına sebep olmuştur.	- Bölgenin gölden uzak kalması sebebiyle toprak yapısı gölden etkilenmemektedir.
	Malzeme Seçimi ve Yapım Tekniği	-Komşu mahallelerde ana yapı malzemesi kerpiçken, Gölkaşı Mahallesi'nde gölün oluşturmuş olduğu olumsuz tahrip edici faktörlerden dolayı ana yapım malzemesi yörede bulunan taş malzemelerdir. -Taş yığma yapıların masifliği ve ağırlığından dolayı evlerde alt kat ve üst kat planı aynı olmaktadır. - Kalın taş duvarlar ısı yalıtımı oluşturmaktadır. -Bahçe duvar bitişleri ve üst örtülerde bölgede bulunan sazlık gibi erişimi kolay bitkisel esaslı malzemeler kullanılmıştır.	-Taş yığma tekniği yapımı ve bakımı zor olması açısından tercih edilmeyen bir malzeme haline gelmiştir -Mahallede yaşanan yoğun göç sebebiyle taş işçiliği ve ustalığını gerçekleştirebilecek kimse kalmadığı için kolay uygulanabilirliği bakımından betonarme yapılar inşa edilmiştir. -Bölgeye yakın konumlarda beton santrallerinin kurulmuş olması erişim ve ulaşım kolaylığı açısından tercih edilme sebebi olmuştur. -Malzemeyi mahalle içerisinden temin etme düşüncesinden vazgeçilmiş, tamamen dışa dönük sisteme geçilmiştir.
	Manzaraya Yönelim	-Evlerin göle bakan cephelerinde fazla sayıda pencere bulunmaktadır ve yaşama alanları bu yöne doğru yerleştirilmiştir. -Ev planlarında sofanın göl manzarasına doğru çıkma yaptığı görülmektedir. -Varlıklı ailelerin evleri ve ortak kullanılan yapılar göl manzaralıdır.	-Yeni yerleşim bölgesi kıyı sınırından uzakta kalmasından dolayı göl manzarasına sahip değildir. -Yapılardaki tek yönelim, organik dokunun içinde oluşmuş olan sokaklara ve kendilerine ait avlululara yöneliktir.

<i>Anlamsal ve Algısal Etkiler</i>	Sınır Etkisi	-Beyşehir Gölü; Gölkaşı Mahallesi’nin silüet ve kontrastını oluşturmaktadır. Yapı yapma sınırı gölün davranışıyla ilişkilidir. -Halkın göl ile olan etkileşimin ne yönde ve ne sıklıkta olacağını bilmesi gündelik hayatta önem teşkil etmektedir. Halk gölün davranışına göre önlemini almak durumundadır.	-Yeni yerleşim bölgesinin göle kıyısı olmaması sebebiyle, Beyşehir Gölü bu yerleşimde herhangi bir sınır etkisi oluşturmamaktadır. Buradaki tek sınırlayıcı etken Beyşehir- Isparta yoludur.
	Süreklilik Etkisi	-Gölkaşı Mahallesinde gölün kesintiye uğramadan süreklilik göstermesi mahalle kimliğinin oluşmasında önemli bir unsurdur. -Göl manzarasının sürekliliği mimari yapıların yönelimini, birbirinin manzarasına saygılı dizilişleri beraberinde getirmiştir.	-Yeni yerleşim bölgesinin göle kıyısı olmaması sebebiyle, Beyşehir Gölü bu yerleşimde herhangi bir süreklilik etkisi oluşturmamaktadır.
	Geçiş Etkisi	- Kıyı şeridi; iskele, aydınlatma feneri, dalgakıran, köprü gibi mimari oluşumlara sebep olmuştur.	-Yeni yerleşim bölgesinin göle kıyısı olmaması sebebiyle, Beyşehir Gölü bu yerleşimde herhangi bir geçiş etkisi oluşturmamaktadır.
<i>Sosyal ve Ekonomik Etkiler</i>	Kültür	- İç Anadolu Bölgesinde sulak alan azlığından dolayı komşu yörelerden farklı olarak Gölkaşı Mahallesi’nde ’’kıyı kültürü’’ gelişmiştir. Yapılan tüm günlük işler ve özel günlerdeki etkinlikler ya mahalle meydanında ya da göl kıyısında gerçekleştirilmektedir. -Yöre halkında göle karşı psikolojik olarak bir aidiyet duygusu gelişmiştir.	-Yeni Gölkaşı yerleşimindeki sakinler, çoğunlukla eski yerleşimden gelerek buraya yerleşmemiştir. Burada yaşayan halk daha çok çevre mahallelerden gelmiştir. Bu sebeple farklı kültürlerin bir arada yaşamından söz edilebilmektedir. -Yeni Gölkaşı yerleşimi de dolaylı olarak kıyı kültürü etkisinden etkilenmiş, burada yaşayan sakinler de önemli gün ve etkinliklerde göl kıyısına gitmeyi tercih etmektedir.
	Gündelik Yaşam	-Mahremiyete verilen önemden kaynaklı olarak bahçe duvarları zemin kat seviyesinde yapılmıştır. Göl kıyısındaki evlerde ise manzarayı kesmeyecek şekilde ve gölden gözükmeyecek şekilde çözümlemeler üretilmiştir. -Misafirlerin ağırlandığı odalarda kapı açılış yönleri ve yüklükler ile kontrollü geçişler tasarlanmıştır.	-Mahremiyete verilen önem eski Gölkaşı yerleşiminde olduğu gibi mimari açıdan belirgin izler taşımamaktadır. Bahçe duvarları 1 metreyi geçmemektedir. -Ev sahiplerinin günün büyük kısmını geçirdikleri sekiler evlerin plan tipolojisinde önemli yer tutmaktadır. Sokağa bakan ve bir nevi dış sofa işlevi gören bu mekanda oturma, yeme-içme, misafir ağırlama eylemleri yapılmaktadır.
	Ekonomik Düzey	-Mahalle içerisinde saygın ve varlıklı kişilerin evleri göle en yakın konumda yer almaktadır. Bu evlerin yönelimi tamamen göl manzaralı olacak şekilde tasarlanmıştır. Evler müstemilatlı ve diğer evlere göre daha büyüktür. Bu evlerin ön cephelerinde çıkmalar ve kesme taşlar bulunmaktadır.	-Yeni yerleşimde gözlemlenen mimari oluşumlardan bir tanesi de apartmanlaşmalardır. Çoğunlukla akraba olan varlıklı aileler kendi yaptırdıkları 2 ya da 3 katlı apartmanlarda oturmaktadır. Bu apartmanların ve gelir düzeyi yüksek mahalle sakinlerinin evlerinin konumu çoğunlukla mahalle iç yoluna cephe oluşturacak noktada yer almaktadır.
	Geçim Kaynağı	-Günümüzde hayvancılık faaliyetleri durmuş olsa da, önceki yıllarda geçimini hayvancılıkla sağlayan ailelerin evlerinde hayvanların girişi için farklı bir kapı yer almaktadır ve bu evlerin kendilerine ait ahır kısımları vardır. Hayvanlar gölün çekildiği dönemlerde Gölkaşı Adası’na götürülüp otlatılmaktadır. -Balıkçılık faaliyetleri, yörede balıkçı sığınaklarının oluşmasına sebep olmuştur. Balıkçılıkla uğraşan ailelerin evlerinde kış aylarında çoğunlukla hayat kısmında balıkçı teknelerinin saklanabildiği bir depolama alanı bulunmaktadır.	-Yeni Gölkaşı Mahallesi yerleşiminde mahalle sakinlerinin ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Yerleşkenin etrafında bulunan büyük tarım arazilerinde tahıl, patates, pancar gibi ürünler yetiştirilmektedir. -Yeni yerleşim bölgesinin Beyşehir-Isparta yoluna sınır olması buradaki birçok mahalle sakininin iş için Beyşehir merkezine ya da çevre ilçelere günlük olarak gidip gelmesine olanak vermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kırsal mimari üzerine yapılan çalışmalar, kırsal mimarinin tek düze bir yapılaşma olmadığını; her yörede farklılaştığını ve her yörenin kendine özgü nitelikler barındığını göstermektedir. Çalışmanın ilk aşamasında kırsal mimariye kavramsal olarak yaklaşılmış ve kırsal mimariyi oluşturan etkenler detaylı şekilde irdelenmiştir.

Çalışmanın literatür araştırmasının bir kısmını ise sulak alanlardan biri olan ve ülkemizde çok sayıda bulunan göller ile kırsal alan ilişkisi oluşturmaktadır. Sulak alan kıyısı bulunan kırsal alanlar, en çok göl çevrelerinde yer almaktadır. Göllerin getirmiş olduğu avantajlar dışında dezavantajların da fazla olması kırsal alanların kıyıdan uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu bakımdan kritik bir noktada yer alan Gölkaşı mahallesi incelemeye değer görülmüştür.

Yapılan örnek alan çalışmasında Beyşehir Gölkaşı Mahallesi'nin seçiminde, mahallenin coğrafi konum olarak göl kıyısında yer alması ve göl ile doğrudan etkileşimli olması sebebiyle, bu etkilerin değerlendirmeye uygun nitelikte olması etkili olmuştur. Aynı zamanda yeni ve eski yerleşim alanlarından oluşan Gölkaşı Mahallesi'nin eski yerleşim alanının göl kıyısında bulunması, yeni yerleşim alanının ise gölden daha uzak bir noktada bulunması hem eski-yeni yerleşim olarak mimari açıdan karşılaştırma yapmaya olanak sunmuş hem de aynı mahalle sınırları içerisinde yer alan iki yerleşimin gölden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmeleri karşılaştırma yöntemiyle incelenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre Beyşehir Gölü, Gölkaşı Mahallesi mimarisinin biçimlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Literatür kısmında belirlenmiş olan göllerin kırsal alanlara etkileri; fiziksel ve mimari etkiler, anlamsal ve algısal etkiler, sosyal ve ekonomik etkiler Gölkaşı Mahallesi eski ve yeni yerleşimlerinde incelenmiş, bu etkilerin mimariye olan yansımaları tespit edilmiştir. Bu etkiler yalnızca yeni mimari oluşumlara sebep olmamış, burada yaşayan mahalle sakinleri üzerinde psikolojik, ekonomik ve kültürel anlamda da önemli izlere sebep olmuştur.

Eski Gölkaşı yerleşiminde evleri süslemeden uzak, işlevsel nitelikleri ön planda olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu evler cephe hareketlerindeki kütleli masif geçişler, kullanılan malzemelerin olduğu haliyle görünümü, iç mekan dekorasyonundaki yalınlıkla Anadolu kırsal mimarisine saf bir örnektir. Bölgede sofasız, sofa etrafında simetrik bulunan iki

odali ve sofa etrafında dizili odaları olan üç tip ev planı tespit edilmiştir. Bu evlerin gölün yoğun nem etkisi sebebiyle taş malzeme kullanılarak inşa edilmesi, pencere dizilimleri, göl manzarasına yönelimleri, evlerin sağır bırakılan cepheleri, ev sahiplerinin balıkçılıkla uğraşması sebebiyle aletlerini koymak ve depolamak için hayat içerisinde uygun birimler düzenlenmesi gibi oluşumlar bu evlerin Beyşehir Gölü'nden mimari açıdan etkilendiklerine dair birer kanıttır.

Yeni yerleşim bölgesinde ise göl kıyısından uzaklaşmıştır. Yeni yerleşke Beyşehir-Isparta yoluna sınır olacak şekilde organik yeni bir yapılaşma göstermektedir. Gölkaşı Mahallesi eski yerleşiminde meydana gelen yoğun göçler, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde azalma ve balıkçılığın bitme noktasına ulaşması mahalle içerisinde iş gücünün azalmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda bu bölgede bulunan taş evlerin bakımlarının zor olması ve altyapı problemleri yeni gelen neslin yeni Gölkaşı Mahallesi'ne yerleşmeyi seçmesinde etkili olmuştur. Bu bölge aynı zamanda farklı mahalle ve ilçelerden göç almış, bu sayede yeni bir yerleşim bölgesi haline gelmiştir. Yapılaşmalar betonarme yapım tekniğiyle basit ve yalın şekilde yalnızca barınma ihtiyaçlarına yönelik işlevsel çözümlerle inşa edilmiştir. Bu bağlamda evler yalnızca plan tipi olarak dış sofa özelliğine yakın bir işlev gösteren "seki" denilen bir kısım barındırması dışında eski Gölkaşı yerleşiminde olduğu gibi karakteristik ve geleneksel izler taşımamaktadır. Eski ve yeni plan tipolojisinin benzerlik gösterdiği tek nokta, odaların mahalle sakinlerinin hala "sofa" olarak adlandırdığı kısmın etrafında dizilmiş şekilde planlanmasıdır. Seki adı verilen kısım ise planda bir odanın geri çekilerek oluşturulan; yarı açık, sokağa bakan, oturma yeme-içme, misafir ağırlama gibi eylemlerin yapıldığı mekandır. Yerleşmenin gölden uzaklaşmış olması ise eski yerleşim bölgesinde olan gölün etki ettiği mimari izlerin ortadan kalkmasına sebep olmuştur.

Gölkaşı Mahallesi sınırları içerisinde yer alan, aynı mahalle iç yolu üzerinde bulunan yeni ve eski yerleşimler sahip oldukları mimari özellikler ve Beyşehir Gölü'nden mimari açıdan etkilenmeleri yapılan karşılaştırma sonucu coğrafyada önemli bir yer teşkil eden göllerin, kırsal mimari yerleşmeler üzerinde mimari ve sosyokültürel açıdan birçok etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Ülkemizde kırsal alandan kentlere olan göç hızı her geçen gün artmaktadır. Bu durum Gölkaşı Mahallesi'nde olduğu gibi pek çok kırsal alanın terk edilmesine ve buradaki

yapıların zamanla tahribatlara uğrayıp yok olmasına sebebiyet vermektedir. Oysa yörenin tarihi zenginliğini ve kır insanının tecrübeye dayalı teknik bilgisinin sonucu olan bu yapılar üzerine tescil ve koruma çalışmaları yapılmalı; bu yapıların yok olmaları önlenmelidir.

Mahallede sağlam durumda olan ve uygulanması zor olmayan bakımlarla orijinal haline döndürülecek olan çok sayıda ev bulunmaktadır. Bu evlerin bir kısmının tescillendiği öğrenilmiş fakat alan çalışması esnasında tescillenmiş gözüken yapıların bir kısmının günümüzde harabe durumuna geldiği, bir kısmının ise tamamen yıkıldığı tespit edilmiştir.

Mahallelilerle yapılan röportajlarda göl manzarasının güzelliğini görmek için yabancı turistlerin karavanlarla mahalleyi ziyaret ettikleri burada konakladıkları öğrenilmiştir. Bu gibi talepleri karşılamak ve Gölkaşı Mahallesi'nin adını duyurmak için yörenin kimliğini yansıtan evlerin restorasyon çalışmalarını yapıp, yapılara güncel fonksiyonlar yükleyerek bölge turistik açıdan bir çekim noktasına getirilebilir.

KAYNAKLAR

- Abant Gölü Tabiat Parkı Nerede, Nasıl Gidilir.* (2017, Mayıs 2023). 25 Ekim 2022 tarihinde Gezilecek Yerler: <https://gezilecekyerler.com/abant-golu/> adresinden alındı
- Aksoy, E. (1963). Orta Mekan: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensipleri. *Mimarlık ve Sanat*(7-8), 39-92.
- Alexander, C. (1979). *The Timeless Way of Building*. New York: Oxford University Press.
- Alioğlu, F. E. (1988). “Mardin Şehir Dokusu ve Evler Üzerine Bir Deneme”,Doktora Tezi. İTÜ.
- Altman, I., & Chemers, M. (1984). *Culture and Environment*. New York: Cambridge University Press.
- Aran, K. (2000). *Barınaktan Öte: Anadolu Kır Yapıları*. Ankara: TEPE Mimarlık Kültürü Merkezi.
- Arradamento Mimarlık. (2001). *Mardin Kent Dokusu Kesiti*. Ocak 2022 tarihinde alındı
- Arslan, M. (2006). Beyşehir Yöresi Yer Adlarının Kültürel Boyutu. *I. Uluslararası Beyşehir Yöresi ve Çevresi Sempozyumu* (s. 471). içinde Konya: Selçuk Üniversitesi Beyşehir Meslek Yüksekokulu.
- Arslan, M. (2021). Beyşehir Gölü Adaları Üzerine. P. H. Muşmal içinde, *Tarih, Kültür, Snat, Turizm, Snayi ve Ticaret Şehri Beyşehir* (s. 69-70). Konya: Palet Yayınları.
- Asatekin, G. S. (1994). Anadolu’daki Geleneksel Konut Mimarisinin Biçimlenmesinde Aile-Konut Karşılıklı İlişkilerin Rolü. Kent, Planlama Politika,Sanat. *Tarık Okyay Anısına Yazılar*. içinde Ankara: ODTÜ Mimarlık.
- Aşkar, M. (2000). *Karapınar’daki bazı gelenek ve göreneklerin dini açıdan değerlendirilmesi*. Karapınar: Karapınar Sempozyumu,.
- Ayataç, M. (1988). *Peygamberler Şehri Urfa*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Aydın, D. (2008). Contextual Values in Rural Architecture: Kilistra (Gokyurt) Settlement / Konya – Turkey, Regional Architecture and Identity in the Age of Globalization.

The Second International Conference of the Center for the Study of Architecture in the Arab Region, (s. 408-417). Tunus.

Aydoğan, M. (2022, 10 10). (B. İncir, Röportaj Yapan)

Aytaş, S., & Polatkan, I. (2010). Gelenekten Geleceğe Mimarlık. *VI. Uluslararası Sinan Sempozyumu*. Edirne.

Bachelard, G. (1969). *The Poetics of Space*. Boston: Beacon Press.

Bahar, H. (1996). *Eskiçağ Konya Araştırmaları*. Konya: Kömen Yayınları .

Bammer, A. (1996). *Çadır ile Anadolu Evi İlişkileri, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Baran, M. (2000). Halk Bilimi Bağlamında, Anadolu Türk Konutunda Mekansal Oluşumlar, Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Baybal, S. (2006). Beyşehir Yöresinde Yaşayan Bazı Halk İnançları Üzerine. *1.Uluslararası Beyşehir Yöresi ve Sempozyumu*, (s. 661). Konya.

Bayram, G. (2012). Ege'de kırsal mimari araştırmaları: Manisa Kayacık örneği, Yüksek Lisans Tezi,. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Becker, F. (1977). *Housing Messages*. Stroudsburg: Hutchinson and Ross.

Benevolo, V. (1995). *Avrupa Tarihinde Kentler*. İstanbul: Afa Yayıncılık.

(2022).*Beyşehir Belediyesi Arşivi*. Konya. 2022 tarihinde alındı

Big Fish Tolca Restaurant. (2019, 06 30). 11 09, 2022 tarihinde Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=FDkTwCxM2sg> adresinden alındı

Biro, A. G., & Yürekli, F. (2010). Elektronikleşen çevrede mimarlık. *İTÜ Dergisi*, 9(1).

Bruttomesso, R. (2001). Complexity on the urban waterfront. In R. Marshall. *Waterfronts in Post-Industrial Cities*.

Bulut, İ. (2002, Ekim 23-25). “Torul İlçesi’nin Mesken Şekilleri Sorunları ve Çözüm Önerileri”. *Gümüşhane ve Yöresinin Kalkınma Sempozyumu* , 2, s. 748-760.

- Burmil, S., Daniel, T. C., & Hetherington, J. D. (1999). Human values and perceptions of water in arid landscapes. *Landscape and Urban Planning*(44), 99-109.
- Cengiz, C. (2009). Kıyı Alanlarında Ekolojik Planlama: Yalova-Armutlu Örneği, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ceylan, S., & Sabuncu, M. (2018). Kırsal Alanların Dönüşümünü Kavramsal Bakımından Yeniden Düşünmek. 30. *Uluslararası Coğrafya Sempozyumu* (s. 1141-1155). Ankara: TÜCAUM.
- Csikszentmihalyi, M., & Rochberg-Halton, E. (1981). *The Meaning of things: Domestic symbols and the self*. UK: Cambridge University Press.
- Çatalkaya Gök, E. (2019). Safranbolu Evlerin'deki Ahşap Süslemeler ve Eşarp'a Yansıması. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu*. Karabük: Karabük Üniversitesi.
- Çevik, B., & Tekinel, O. (1998). Kırsal Yerleşim Tekniği. Adana: Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Çınar, H. (2014, Aralık). Anadolu Kırsal Mimarisinin Oluşum Mantığı. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çınar, K. (1990). Konya Ovası Kırsal Yerleşmelerinde Planlamaya İlişkin Bir Yöntem Araştırması, Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çorapçıoğlu, K., Çakır, S., Görgülü, H. C., Seçkin, N. P., & Ünsal, E. (2008). *Yöresel Kırsal Mimari Kimlik*. İstanbul: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma Ve Uygulama Genel Müdürlüğü.
- Dağıstanlı , K. (2007). Mimarısız mimarlık ve Bingöl, Kığı, Alagöz Köyü üzerine bir inceleme, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü .
- Dai, T., Hein, C., & Zhang, T. (2019). Understanding how Amsterdam City tourism marketing addressescruise tourists' motivations regarding culture. *Tourism Management Perspectives*, 157-165.
- Deviren, A. S. (1996). Kıyı Mekanı Ve Kıyıda Kent Mimarisi Ada Ve Magosa Örneği. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Divanlıoğlu, D. (1980). Mimarlıkta biçimlerin oluşma etkenleri, Doçentlik Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- DPT. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*.
- Duru, B. (2003). *Kıyı Politikaları*. Ankara: Mülkiyet Vakfı Yayınları.
- Duygun, F. (2008). Dikilitaş Göleti (Niğde) Islah Çalışması, Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dünden Bugüne Aral Gölü*. (2018, Ekim 17). 23 Ekim, 2022 tarihinde Ceviiiz: <https://ceviiz.com/dunya/dunden-bugune-aral-golu/> adresinden alındı
- Eldem, S. H. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul: Pulhan Matbaası.
- Elmacı, S. (2010, 09 14). Çevreci Barajlara Geçmişten Bir Örnek: Turna (Keşiş) Gölü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(24), 289 - 299.
- Eminağaoğlu, Z., & Çevik, S. (2013). Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım Politikaları ve Araçlar. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gazimmfd/issue/6671/88362> adresinden alındı
- Eminağaoğlu, Z., Özalp Yavuz, A., Surat, H., & Yaman, Y. (2014). "*Borçka Barajı Gölü ve Çevresi Rekreatyon Alan Kullanım Olanaklarının Belirlenmesi Yönünde Planlama ve Tasarım Politikalarının Oluşturulması*" Bilimsel Araştırma Projesi Sonuç Raporu. Artvin.
- Erhan, F. (2020). Augusta Antik Kenti. *Mors Immatura Amanus'un Gölgesinde Hayriye Akıl Anısına*. içinde İstanbul: Ege Yayınları.
- Eriç, M. (1979). Geleneksel Türk Mimarisinde Malzeme Seçim ve Kullanımı. *Yapı*(33), 42-45.
- Eröz, M. (1991). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
- Erpi, F. (1990). "Sosyo-kültürel yapının yerel konut mimarisindeki yansıması üzerine kıyaslamalı üç örnek: Anadolu'daki Türk, Rum ve Levanten konut mimarileri". *Türkiye Halk Sempozyumu Bildirileri*, (s. 73-83).
- Erten, Y. (1987). *Beyşehir İlçesi Üstünler Kasabası'nın Eski Evleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Sanat Tarihi.

- Eyüce, A. (2005). *Geleneksel Yapılar ve Mekanlar*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Fretton, T. (2014). Buildings and their Territories. *Tony Fretton Lecture*. Basel.
- Goldberg, B. (1991). Gary Recreation and Tourist Center. *Composition of Oseanic Architecture*(96).
- Göğebakan, Y. (2015). Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 1(1), 41-55.
- Gök, Y. (2011). Kozan Baraj Gölü ve Çevresinin Rekreatif Alan Kullanım Kararlarının Belirlenmesi, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Göker, M. (2009). Türklerde oturma elemanlarının tarihsel gelişim süreci. *Journal of World of Turks*, 1(1).
- Göller Oluşumuna Göre Doğal Göller ve Yapay Göller*. (2018, 10). 08 11, 2022 tarihinde Coğrafyacı: <https://www.cografyaci.gen.tr/goller-olusumuna-gore-dogal-goller-ve-yapay-goller/> adresinden alındı
- Gölyazı Köyü Rehberi- Bursa*. (2016, 11 12). 10 25, 2022 tarihinde Biz Evde Yokuz: <https://www.bizevdeyokuz.com/golyazi-bursa/> adresinden alındı
- Günay, R. (1999). *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*. İstanbul: YEM.
- Gündüz, R. (2021). Prehistorik Dönemde Beyşehir ve Çevresi. P. H. MUŞMAL içinde, *Tarih, Kültür, Sanat, Turizm, Sanayi ve Ticaret Şehri Beyşehir* (s. 47). Konya: Palet Yayınları.
- Gür, Ş. Ö. (2000). *Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Hacimlerine göre en büyük göller listesi*. (2022, Ekim 15). 29 Ekim 2022 tarihinde Wikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Hacimlerine_g%C3%B6re_en_b%C3%BCy%C3%BCk_g%C3%B6ller_listesi adresinden alındı.
- Hatalı Sulama Kurbanı: Aral Gölü*. (2017). 23 Ekim 2022 tarihinde Ekolojika: <https://www.ekolojika.com/hatali-sulama-kurbani-aral-golu/> adresinden alındı

<https://www.odatv4.com/>. (tarih yok). <https://www.odatv4.com/> adresinden alındı

Hubka, J. (1979). Just Folk Designing: Vernacular Designers and the Generation of Form. *JAE*, 32(3).

İnal, O. (2021). One-Humped History: The Camel as Historical Actor in the Late Ottoman Empire. *International Journal of Middle East Studies*, 53(1), 57-72.

İşler, E., & Aras, R. (2013). Kastamonu Merkez, Daday ve Safranbolu Geleneksel Türk Evi Tavanlar. *Akdeniz Sanat*(6).

İzıbrak, R. (1996). *Türkiye II*. İstanbul: MEB.

Jones, J. C. (1970). *Design Methods*. London: John Willey & Sons.

Kalak, M., & Akdaş, M. (2020). Mekan Organizasyonunda Eyvanın Rolü ve Önemi.

Kantar, Z. (1998). Kırsal yerleşmelerde dış mekan organizasyonu-Artvin İli Köyleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Trabzon.

Karadeniz, N., Tırıl, A., & Baylan, E. (2009). Wetland management in Turkey: Problems, achievements and perspectives. *African Journal of Agricultural Research*, 4(11), 1106-1119.

Karagülle, C. (2009). Yerel Verilerin Konut Tasarım Sürecinde Değerlendirilmesi: Mardin Örneği, Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Karpuz, H. (1999). ‘Serander’ And ‘Loft’: Türk Ve Norveç Halk Mimarisinde Eşdeğerli İki Yapı. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(1-2), 71-82. <https://hdl.handle.net/11511/51074> adresinden alındı

Karpuz, H. (2002). Konya'da Halk Mimarisi. *Erdem*, 13(38), 223-235.

Kavas. (2012). Türk Konut Mimarisinde Tarihsel Süreklilikler: Orta Asya ve Anadolu. *Belleten*, 503-526.

Kavas, K. R. (2013). Mimariyi “Dokumak”: Anadolu - Batı Toros Göçerlerinde Çevre - Kültür İlişkisi. *Bilgi*(64), 231 - 258. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25367/267742> adresinden alındı

- Kaya, B., & Şimşek, M. (2014). Beyşehir Yöresi'nde (Konya) Sıcaklık, Yağış Ve Vejetasyon İlişkisinin Araştırılması. *Turkish Studies*, 9(8), 623-650.
- Kondo, T. (1991). House Boat. *Composition of Oseanic Architecture*.
- Konyalı, İ. H. (1991). *Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Köse, A. (2007). Türkiye'de geleneksel kırsal konut planlarında göçebe türk kültürü izleri. *Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 158-191.
- Kuban, D. (1995). *Türk "Hayat"lı Evi*. İstanbul: Ziraat Bankası Yayınları .
- Kuşçu, A. C. (2006). Sürdürülebilir mimarlık bağlamında geleneksel Konya evi üzerine bir inceleme, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Küçükerman, Ö. (1995). *Anadolu Mirasında Türk Evleri*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2015, 01 6). 2022 tarihinde <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/40686,konya-ili-beysehir-ilcesi-kistifan-haci-akif-orta-aygir-.pdf?0> adresinden alındı
- Lawrence. (2006). Learning from the vernacular: Basic principles for sustaining human habitats. In Vernacular Architecture in the. L. Asquith, & M. Vellinga içinde, *Vernacular Architecture in the 21st Century*. UK.
- Lawrence, R. J. (1987). What Makes A House A Home. *Environment And Behavior*, 19(2), 154-168.
- Machu Picchu Antik Kenti'nin İlginç Gizemi*. (2018, 01 12). 2 13, 2021 tarihinde Hürriyet Haber: <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-machu-picchu-antik-kentinin-ilginc-gizemi-40704048/2> adresinden alındı
- Moholy- Nagy, S. (1957). *Native Genius in Anonymous Architecture* . New York: Horizon Press.
- Moore, C. W., & Lidz, J. (1994). *Water + Architecture*. London: Thames and Hudson.
- Muşmal, P. H. (2021). *Beyşehir Araştırmaları*. Konya, Beyşehir: Palet Yayınları.

Myra Antik Kenti - Antalya. (2013, 02 11). 02 13, 2021 tarihinde Türkiye Kültür Portalı: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/myra> adresinden alındı

Navruz, A. (2021). Gölkaşı Mahallesi. (B. İnc r, Röportaj Yapan)

Nişanyan, S. (2020). *Nişanyan Yer Adları*. 2022 tarihinde <https://nisanyanmap.com/?yer=21277> adresinden alındı

On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012, 12,6).11.11.2021 tarihinde [resmigazete.gov.tr](https://www.resmigazete.gov.tr): <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf> adresinden alındı

Oruçkaptan, A. (2002). Su Parkı Planlama Kriterlerinin Saptanması Ve Ankara Susuz Gölet'i  rneğinde Değerlendirilmesi  zerine Bir Araştırma, Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü .

 dekan, A. (1996). *"Eyvan"*. İstanbul: Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.

 gel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş* (Cilt 3). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

 nal, G. K. (2011). Yaratıcılık ve Kültürel Bağlamda Mimari Tasarım Süreci. *Ulus ğ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 16(1).

 nder, S., Güngör, S., & Polat, A. (2006). Ekoturizm: Beyşehir Gölü ve Yakın  evresi  rneğinde Değerlendirilmesi. *1. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu*, (s. 678). Konya.

 nel, H. (1975). Ahşap ve yurdumuzda yöresel uygulamaları, Yeterlik  alışması. İstanbul: İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Mimarlık Bölümü.

 zalp'teki Kerpiç Evler İlgi çekiyor. (2018, 10 18). 10 03, 2022 tarihinde Haber7: <https://www.haber7.com/van/2738414-ozalpteki-kerpic-evler-ilgi-cekior> adresinden alındı

Özbay, F. (2006). M. . Protaslı Ev Planı. *Klazomenai'deki M. . 4.Yüzyıl Yerleşimi (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. İzmir.

Özensel, E. (2015). *Kır Sosyolojisi*. Konya:  izgi Yayın.

- Özgüner, O. (1970). *Köyde Mimari Doğu Karadeniz*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Özmert, N. (1997). Su ortamında yaşam ve yerleşim üzerine bir araştırma, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- PGA National Property Owners Association. (2008). 10 11, 2022 tarihinde PGA-POA: <https://pga-poa.com/documents/pgamap.pdf> adresinden alındı
- Rapoport, A. (1969). *House Form And Culture*,. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Rapoport, A. (1983). Development, Culture Change And Supportive Design. *Habitat International*, 249-268.
- Restaurant Tell, Lake Lucerne, Kehrsiten NW, Switzerland. (2010, 10 12). 11 09, 2022 tarihinde Flickr: <https://www.flickr.com/photos/jag9889/5218946377> adresinden alındı
- Rougerie, E. J. (1974). La Vie Des Peuples Sur l'eau. *L'architecture D'aujourd'hui*,(175).
- Rudofski, B. (1964). *Architecture Without Architects*. New York: The Museum of Modern Art.
- Sadalla, E., & Sheets, V. (1993). Symbolism in Building Material: Self-presentational and cognitive components. *Environment and Behaviour*, 115.
- Schroeder, H. W. (1982). Preferred Features of Urban Parks and Forests. *Journal of Arboriculture*, 8(12), 317-322.
- Sezgin, H. (1992). Architecture Traditionelle Des Balkans-Turquie. *Melissa*.
- Simonds, J. O. (1961). *Landscape Architecture*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Sözen, M. (2012). *Anadolu'da Kırsal Mimarlık*. Bursa: Çekül Vakfı, Tarihi Kentler Birliği, Bursa Büyükşehir Belediyesi,.
- Sözen, M., & Eruzun, C. (1992). *Anadolu'da Ev ve İnsan*. İstanbul: Emlak Bankası.

- Sümerkan, M. R. (1990). *Biçimler etkenler açısından Doğu Karadeniz kırsal kesiminde geleneksel evlerin yapı özellikleri*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Şengül, S. (1995). Van yöresinde yetiştirilen yonca ekotiplerinde bazı morfolojik ve sitolojik özelliklerin incelenmesi, Doktora Tezi. Erzurum.
- Taş, M., & Bulut, E. (2017). Kıyı Mimari Kimliğinin Sürdürülebilirliği: Bursa/Gemlik. *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi*, 45-57.
- TDK. (2022). 2022 tarihinde alındı
- Tekeli, İ. (1990). Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 251-259.
- Tırıl, A. (2006). Sulak Alanlar. *Peyzaj Mimarları Odası Yayınları*(2).
- Tokyay, V. (2004). Liman Kentlerinde Dönüşüm Anlayışı -Kopenhag. *Yapı Dergisi*, 61-66.
- Torosların Kalbinde Mermer Ocağı İsyanı*. (2022, 10 14). 09 18, 2022 tarihinde Odatv: <https://www.odatv4.com/makale/toroslarin-kalbinde-mermer-ocagi-isyani-254001> adresinden alındı
- Troise, & Todd. (1990). *The Water Encyclopedia* . Chelsea: Lewis Publishers.
- Tunalı, İ. (1984). *Sanat Ontolojisi*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Tunçdilek, N. (1967). Türkiye iskan coğrafyası, kır iskanı (köy-altı iskan şekilleri). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*(49).
- Turgut, H. (1990). "Kültür-Davranış-Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem" Doktora Tezi. İstanbul: İTÜ.
- Tuztaş, U. (2010). İdeal Osmanlı Türk Evinin Anadolu Evlerinden Ayırıştırımında Biçimsel ve Bilimsel Açıklamalar. *The Journal of International Social Research*, 3(14), 497-510.
- TÜİK. (2022). TÜİK. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2002). *Beşeri Coğrafya*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

- Tüter, R. (2015). Kırsal Mimari /Kırsal Yaşam Kültürü. *Güney Mimarlık*(19), s. 9.
- Tyler, J. M. (1921). *The New Stone Age In Nothern Europe*. London.
- Uçar, H., & Uçar, A. (2013, Ekim). İzmir Kemeraltı Geleneksel Kent Dokusunda Konut Tipleri ve Cephe Tipolojisi. *Sanat Tarihi Dergisi*(2), 119-147.
- Uğurlu, Ö. (2020). Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Ekosistem Hizmetlerinin Ankara Kenti İçin Öneminin Değerlendirilmesi. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 23.
- Ünel, B., Kuşak, L., Çelik, M., Alptekin, A., & Yakar, M. (2020). Kıyı Çizgisinin Belirlenerek Mülkiyet Durumunun İncelenmesi. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 2(1), 33-40.
- Ünügür, H. T., & Ünügür, M. (1992). 'Gelenekten geleceğe evimiz proje yarışması raporu', *Gelenekten Geleceğe Evimiz Proje Yarışması*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Vitruvius. (1993). *Mimarlık Üzerine On Kitap*. İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
- Yalman, Y. (1993). *Cenupta Türkmen Oymakları* (Cilt 1). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yazar Arşivi. (2022). Konya, Beyşehir.
- Yıldız, M. Z., & Deniz, O. (2005). Kapalı Havza Göllerinde Seviye Değişimlerinin Kıyı Yerleşmelerine Etkisi: Van Gölü Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(15).
- Yılmaz, Y. (2022, Eylül 21). Gölkaşı Köyü Hakkında. (B. İncir, Röportaj Yapan)
- Yücel, G. (2013). Suyollarının Kentsel Tasarımdaki Yeri Önemi ve Kayseri Kanal Projesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yüksel, B. (1989). Kültürel niteliklerimizin yönetime etkileri. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 333-347.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Burcu İNCER

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : 2019, KTO Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İŞ DENEYİMİ

Stajlar : 2017, Stajyer, Tepekent Mimarlık
2018, Stajyer, Asyapı Mühendislik, Mimarlık,
Müteahhitlik A.Ş.

Çalıştığı Kurumlar : 2020-2023, Proje Asistanı, KTO Karatay Üniversitesi

Tarih: 17.01.2023

EK 1. KISTIFAN HÖYÜĞÜ ENVANTER FİŞİ

AVRUPA KONSEYİ TÜRKİYE	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	DEVLET	SİT	ENVANTER NO : HARİTA NO : M27-a3
İLİ : KONYA	İLÇESİ : BEYŞEHİR	MAHALLE KÖY veya MEVKİİ : Gökçe Köyü	KADASTRO PARTE : ADA : PARSEL :	
ADI : Kistifan Höyüğü				
GENEL TANIM : Kistifan Höyüğü, Konya İli, Beyşehir İlçesi, Gökçe Köyü'nün 3 km. batısında ve Beyşehir Gölü'ne uzanan küçük bir yarımada üzerinde bulunmaktadır. Yaklaşık 250 m. çapında bir daire şeklinde olan höyüğün en yüksek noktası bulunduğu doğal zeminden itibaren 10 m. kadardır. Üzerinde hiçbir yapılaşma bulunmayan höyüğün yüzeyinde M.Ö.İI.Bin Dönemine kadar inen çeşitli kapılara alt seramik parçaları gözlenmektedir. Bununla birlikte höyüğün yayılma alanı Beyşehir Gölü'nün bugünkü su seviyesi civarında olduğu gözlemlenmektedir. Beyşehir Gölü'nün 4-5 bin yıllık su seviyesi hakkında da fikir vermektedir.				
ŞİMDİKİ TEHLİKELER : Kaçak kazılara açık olması ve üzerinde tarım yapılması.				
ŞİMDİKİ DURUM : Tarımsal faaliyet haricinde fiziki durumu iyi sayılabilir.				
SİT POTANSİYELİ : Arkeolojik				
ŞİMDİKİ KORUMA : Mevcut değil.				
ÖNERİLEN KORUMA : 3386 sayılı ile değişik 2863 sayılı yasa gereği tescil edilerek belirlenen sit sınırları dahilinde Yüksek Kurul'un 5.11.1999 gün ve 658 sayılı ilke kararının uygulanması.				
YAYIN DİZİSİ : 1				
GÖZLEMLER : Üzerinde eski yada yeni yapılaşma veya kaçak kazı izine rastlanmamıştır.				
			KORUMA DEREJESİ : I.Derece	
			HAZIRLAYANLAR : 16/2 2004	
			Tuba FİLİZ Şehir Planı	
			Cemil TUTUNCU Harita Müh.	
			Ramazan YILDIRIM Arkeolog	
			KONTROL : 16/2 2004	
			GEMERAYK KONTROL NO : 16/2 2004	
			REVİZYON : 16/2 2004	
			GEMERAYK ONAYI : 16/2 2004	

